

BİLİMSEL ETİK İLE İLGİLİ DÖKÜMANLAR

MAKALELER

Oğuz, N. Y. (1999). Bilimsel yayın etiği. Klinik Psikiyatri, 2 (3), 153-159.

Ruacan, Ş. (2005). Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler. Gazi Tıp Dergisi, 16(4), 147-149.

Uçak, N. Ö., & Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. Türk Kütüphaneciliği, 22(2), 187-204.

Uğurlu, H. (2020) Bilimsel Araştırmalarda Etik. Ahi Evran Akademi, 1(1), 67-78.

MEVZUAT

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri - 2005

Yüksek Öğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi – 2016

Bilimsel Yayın Etiği

N. Yasemin OĞUZ*

ÖZET

Bilimsel çalışma/araştırma yayın aşaması tamamlanmadıkça bitmiş sayılamaz. "İyi" bir bilimsel çalışma ancak bilim çevrelerine uygun bir biçimde duyurulduğunda "iyi" olma niteliğini kazanır. Bu makalede bilimsel yayın hazırlarken ve yayınlarken ortaya çıkabilecek etik sorunlar ve bu sorunlar karşısında benimsenebilecek tutumlar ele alınarak tartışılmıştır.

Bilimsel yayın etiği, bilimsel bir çalışmanın yayın olarak ortaya çıkana dek geçtiği her aşamada belirleyici olabilen kişilerin ahlaki tutumlarını inceler. Bu makalede yazarların, yayın sorumlularının (editör), bilimsel yayın danışmanlarının (hakem) ve bilimsel yayınların okuyucularının etik sorumlulukları incelenmiştir. Bu tutumlardan bir bölümünü hukuk açısından da sorgulamak olanaklıdır, ancak bu biçimde ele alınabilecek olanlar tüm belirleyici davranışların küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Temel olan, bilim uğraşının ne'liğini gözönünde tutarak, bu alanda yapılan yayınlara etik açıdan nasıl bakılabileceğini ortaya koymaktır. Dolayısıyla bu makalede bilimsel yayın yazma, yayınlama, değerlendirme ve okumaya ilişkin bir etik ilkeler listesi yer almamasına rağmen okuyucu, ileri sürülen değerleri göz önünde tutarak "iyi" bir bilimsel yayını ortaya çıkaran ilkeleri saptayabilir.

Anahtar Sözcükler: Bilimsel yayın etiği, editörlük etiği.

KLİNİK PSİKİYATRİ 1999;2:153-159

SUMMARY

Ethical Issues in Scientific Publishing

We cannot claim that a scientific study/research is finished, before it is published. A "good" scientific study deserves that qual-

ity, namely being "good", only after it is properly declared to the scientific milieu. In this article, ethical issues in preparing and publishing scientific texts and the attitudes towards these issues will be discussed.

Scientific publishing ethics is one of the most important areas of discourse in bioethics, which works on the moral actions of the scientists who play a determining role in every step of scientific research until it appears as a printed material. In this article, ethical responsibilities of authors, editors, reviewers and readers are studied. Some of these conducts can be questioned according to law and legislation, but this part is only a small section of all the determining conducts. The crucial point is to clarify what kind of ethical reasoning can be applied to the scientific publications according to the meaning of science. Hence, in this article, there is no list of ethical principles about how to write, evaluate, publish or read a scientific text; but the reader can come out with a notion about "good" scientific study/research after reading through the values mentioned in it and can conclude with some principles which gives way to a "good" scientific work.

Key Words: Scientific publishing ethics, editorial ethics.

GİRİŞ

Sınırlı bir doğa gerçeğini anlama ve açıklama çabası olarak bilim, bu amaca ulaşmanın en güvenilir yolu olan bilimsel yöntemle dayanır (Oğuz 1999). Bilimsel yöntemin veri toplama aşamasıyla mı, yoksa doğruluğu yoklanan bir görüş, bir hipotez veya kuramın açıklama konusu olan bir problemle mi başladığı tartışma konusudur (Oğuz 1999, Yıldırım 1991). Buna karşın yöntemin son aşamasının bulunan sonuçların yayınlanması olduğu konusunda yaygın bir uzlaşma

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı, ANKARA

bulunmaktadır (Day 1997). Bir başka deyişle, her türlü bilimsel araştırmada elde edilen bilgilerin ilgililere iletilmesi bilimsel yöntemin son adımı olarak önem kazanır. Yayınlanmamış bilimsel bulgu, dile getirilmemiş düşünce gibi anlamsızdır. Söz konusu bilginin iletilmesinde belirli bir yapı kullanılır, bunun nedeni ise yapının içeriğe kesin bir düzen kazandırmasıdır. Gerek yazımda gerekse bilimsel yöntemin kendisinde izlenmesi gereken aşamalar, bilimsel bilginin içeriğine uygun olarak kesin bir biçimde belirlenmiş ve yapılandırılmıştır. Uygun "iyi" biçimde yayınlanmamış bilimsel bulgular ise bilimin gelişmesini geciktirebilir. Çünkü yayınlama eylemi yalnızca üretilmiş olan bilimsel bilgiyi duyurmayı amaçlamaz; onun asıl işlevi bilim çevrelerine söz konusu bilgiyi denetleme, kullanma ve yeniden üretme olanağını sunmaktır. Bu işlevi tam olarak yerine getirmeyen bir yayın, iyi bir bilimsel yayın sayılmaz. Kuşkusuz bilimsel yayın olarak ortaya konulan, ancak bilimin gereklerini yerine getirmeyen bir yazı da etik açıdan olumsuz özellikler taşıyacaktır. Bu yazının konusu bilimsel bir yayını etik açıdan da yetkin kılan özellikleri vurgulamak ve bu nitelikleri sağlamanın yollarını tartışmaktır.

Day, "Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır?" adlı kitabında bilimsel yayını, "temel yayın, (i) özgün araştırma sonuçlarının ilk yayını olan (ii) yazarın meslektaşlarının deneylerini tekrarlayabilecekleri ve sonuçları inceleyebilecekleri forma sahip ve (iii) dergide veya başka bir kaynak belgesinde bilimsel toplum içinde hemen ulaşılabilir olan yayındır" biçiminde tanımlamaktadır (Day 1997). Bu tanım bilimsel anlamda iyi bir yayının özelliklerini ortaya koymaktadır. Etik açıdan baktığımızda ise iyi bir bilimsel yayının bunlardan başka özellikleri de olması gerekmektedir. Çünkü yukarıdaki tanım, araştırma ve yazılma aşamasında tüm bilimsel gereklere uyulduğu varsayımını temel almaktadır. Araştırma aşamasında uyulması gerekli kurallara Klinik Psikiyatri Dergisi'nin daha önceki bir sayısında yayınlanan "Klinik Araştırmalarda Etik Sorunlar" başlıklı makalede değinmiştim (Oğuz 1998). Bilimsel bir yayının etik açıdan da iyi sayılabilmesi için yazım aşamasında da gerçeklere uyulması, bilimsel değerlere bağlı kalınması gerekmektedir. Bu açıdan ele aldığımızda, bilimsel bir yayının "iyi" bir yayın olabilmesi için üçlü bir çabanın söz konusu olduğunu ve konunun bu üç boyutunun da ele alınması gerektiğini görüyoruz. Burada sözü edilen yazar, yayın sorumlusu (editör) ve danışman boyutlarıdır.

A. Yayın Etiği Açısından Yazarın Konumu

Bu bölümü tartışırken ele almamız gereken temel kavramlardan biri yazarın kim olduğu, daha doğrudan bir deyişle yazarlık hakkıdır. Bir bilimsel yayında ismi olan her yazarın, anlatılan çalışmaya önemli bir katkı yapmış olmasının gerektiği açıktır (Day 1997). Ancak önemli katkının ne olduğunun daha açıkça belirtilmesi ve ölçütlerinin ortaya konması gerekmektedir. Öncelikle yazar listesi, çalışma başlamadan önce ve tam anlaşma ile kararlaştırılmalıdır. Daha sonra, çalışma sırasında ortaya çıkan değişiklikler nedeniyle bu liste yeniden gözden geçirilebilir, ancak başlangıçta belirlenmesi sonraki tatsızlıkları büyük ölçüde engeller.

Yazar listesinde birinci sıra, üzerinde çalışılacak soruyu ortaya koyandır. Bilimsel çalışmanın en önemli bölümü araştırmaya değer sorunun ortaya konulmasıdır. Kimi kez soruyu belirleyenle hipotezi kuran aynı kişi olmamaktadır. Bu durumda hipotezi kuranın yeri ikinci sıradır. Üçüncü sıra ise ortaya konan hipotezin nasıl sınanabileceği sorununu çözenin, yani araştırmanın yöntemini oluşturanındır. Bundan sonraki isimler çalışmaya yaptıkları katkı oranında yerleştirilirler. Uygulamacının sıradan gündelik uygulamaları yazarlık hakkı getirmez, örneğin; bir biyokimya laboratuvarında, kan lityum düzeylerinin saptanması, bu uygulamayı yapan kişiye yazarlık hakkı kazandırmaz. Ancak çalışmaya yeni bir düşünce ya da yöntemle katkıda bulunan bir kişi laboratuvar teknisyeni de olsa yazarlık hakkı kazanır. Benzer biçimde, istatistik için çalışmanın başlangıcında alınan yardım yazarlık hakkı getirmezken ve yalnızca teşekkür bölümünde bu yardımın belirtilmesi yeterli olurken, araştırmanın tümüyle söz konusu istatistiksel yöntemle dayanması yazarlık hakkını ortaya çıkarır (Kuterdem 1999). Bir makalede katkısı bulunmayanların hangi nedenle olursa olsun yazar listesinde yer almaları etik dışıdır. Bu bilimin temel amacı olan gerçeğe ulaşma ülküsüne açık bir saldırı olarak kabul edilir. Aynı biçimde bir makaleye önemli katkıda bulunan bir kişinin adına yazar listesinde yer verilmemesi de etik dışı bir tutumdur. Bu durumda da adalet ilkesi çiğnenmiş olmaktadır. Çalışmaya önemli katkıda bulunmuş olmasına karşın adının yazar listesinde yer almasını istemeyen araştırmacı, bunun gerekçelerini yazılı olarak açıklamak zorundadır (Kuterdem 1999).

Yazarlar açısından önemli bir başka nokta, yayının oluşturulması sırasında dikkat edilmesi gereken etik

kurallardır. Her yazı okuyucuya kendisini başlığıyla tanıtır. Yazar(lar) kaleme almakta oldukları makalenin başlığını belirlerken, onun okuyucuyu çekecek nitelikte olmasına çalışırlar. Güzel bir başlık yazının okunma şansını kuşkusuz arttıracaktır; ancak bu eğilim yazar(lar)ın bilimsel dürüstlüklerini gölgelememelidir. Sonuç olarak bilimsel yayın popüler bir metin olma iddiasında değildir. Başlığın içeriği olabildiğince doğru yansıtması temel kaygı olmak durumundadır. Bu nedenle yayının içeriğini tam olarak yansıtmayan, çok genel başlıklar uygun değildir (Day 1997). Aynı biçimde yazıya sansasyonel hava veren, sloganvari başlıklardan da kaçınmak uygundur (Kuterdem 1999).

Günümüzde birçok bilim insanı okuyacakları bilimsel yayınları seçerken son derece titiz davranmakta, çoğunlukla özetlerden yola çıkarak seçim yapmaktadırlar. Bu nedenle özet, bilimsel yayının en önemli öğelerinden biridir. Özet, sunulan bilginin genel çerçevesini tam olarak yansıtmalı, özellikle elde edilen bilgi açık biçimde belirtilmelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bilimsel yayın popüler bir metin olmadığından elde edilen bilgilerin sona saklanması ve bunun yayını okutmak için bir yöntem olarak kullanılması bilim insanı tavrına uygun değildir (Day 1997). Bilimsel iletişimde bilgiye en kısa yoldan, kolay, çabuk ve güvenilir biçimde ulaşmak temel kaygıdır. Bu nedenle özet gibi, anahtar sözcükler de önemli bir işleve sahiptir. Bir bilim insanı yalnız kendi çalışmasına karşı değil, kendi alanında yürütülmekte olan bilimsel etkinliğe karşı da sorumludur. Bu nedenle elde ettiği bilgileri en kolay ulaşılabilir biçimde bilgi havuzuna taşımak zorundadır. Uygun anahtar sözcükleri kullanmak bunun için gerekli bir adımdır.

Bilimsel bir yayının giriş bölümü yazar/araştırmacının kendisini ve çalışmasını etik açıdan haklı temellere dayandırmaya çalıştığı bir bölüm olarak da görülebilir. Bu bölümde yazar(lar) üzerinde çalışmak için neden o belirli soruyu seçtiğini, bu sorunun önemini bilimsel dayanaklar ortaya koyarak savunmaktadır. Bunun için gösterdiği kanıtlar, başka bilim insanlarının yaptıkları çalışmalardır. Yazar(lar)ın giriş bölümündeki bilimsel/etik değerlendirmesi ne denli tutarlı ve geçerliyse, yayında ortaya konulan bilimsel sonuçlar o denli önem kazanır, değerli olma olanağına sahip olurlar.

Bir bilimsel yayının bilimsel açıdan en değerli bölümü gereç ve yöntem bölümüdür. Çünkü bilimsel yöntemin gücü, yeniden üretme ve denetleme düzeneklerini

içererek güvenilir bilgi ortaya koymaya olanak vermesinden gelmektedir. Bir bilimsel yayının ortaya koyduğunu savladığı veriler, bilim insanlarının gözünde ancak önerilen yöntemle söz konusu veriler yeniden üretilebildiğinde değer kazanır. Bunun gerçekleşmemesi durumunda bilim insanı, araştırmacının dürüstlüğünden kuşku duyma hakkını kendisinde görür. Bu duruma en iyi örneklerden biri, soğuk füzyonla ilgili yayınlara ilişkin bilim insanlarının takındıkları tavidir (Batuhan 1994). Gereç ve yöntem bölümünü yazarken gözönünde bulundurulması gereken ölçüt, aynı araştırmayı tekrarlamak isteyen bir başka araştırmacının, araştırmada ortaya konulan verileri elde etmek için gerek duyabileceği her türlü bilgiyi içermesidir. Çeşitli kaygılar ileri sürerek kimi temel bilgileri saklamak bilimsel yayın etiği açısından kabul edilemez.

Elde edilen bulguların açıklandığı bölüm, yazar(lar) için de okuyucu için de güçlükler içerir. Yazar bulgularını ayrıntılarıyla belirtme kaygısından okunması ve anlaşılması güç bir metin oluşturabilir ki bu, okuyucunun önemli noktaları farketmesini engelleyebilir. Bu nedenle açık ve basit olmak, tekrarlara yer vermemek gerekir. Karmakarışık bir sonuç bölümü yalnızca yazar(lar)ın yazım kusurundan kaynaklanıyorsa yayın yazmada yetersizliği, bulgulara ilişkin kimi sorunları örtmeyi amaçlıyorsa açık bir bilimsel aldatmacayı gösterir.

Tartışma bölümünde yazar(lar) elde ettikleri bulguları başka araştırmalarda elde edilenlerle karşılaştırırlar ve kendi hipotezleri açısından tartışır. Dürüst bir araştırmacı kendi bulgularına zıt araştırmaları ve aksi yöndeki sonuçları da belirtmeli ve tartışma bölümünde bunlarla da hesaplaşmalıdır. Hiçbir bilimsel bulgu, bilimsel bilgi havuzu içindeki yeri iyi bir tartışmayla belirlenmeden değer kazanmaz. Bu nedenle tartışma bölümünün, yazar(lar)ın içinde çalıştıkları bilim alanındaki yetkinliklerinin göstergesi sayılması boşuna değildir. Bu bölümde yazar(lar) araştırmalarının eksiklerini ve üzerinde daha fazla çalışılması gereken yönlerini de ortaya koymalıdır. Bu hem bilimsel dürüstlük açısından gereklidir, hem de bilim insanının öteki araştırmacılara karşı sorumluluğunun bir parçasıdır. Sonuca etki etmesi olası hataların ya da eksikliklerin saklanmaya çalışılması bilimsel dürüstlikle uyuşmayan bir davranıştır. Şunu unutmamak gerekir ki dürüstlikle kabullenilmesi durumunda bilimde hata yapmak suç değildir (Kansu 1994).

Bilimsel yayınlarda kaynak gösterimi bilimsel yayın etiği açısından en sık sorgulanan konulardan biridir. Bu konuyu belirli ölçütlere bağlamak için birçok çalışma yapılmış, kaynak gösterme yöntemleri önerilmiştir. Bu yöntemlerin hem alıntı yapılan kaynakların yazarlarının haklarını korumayı, dolayısıyla bilimsel özgünlüğü gerçekleştirmeyi, hem de okuyucu için kaynakları izlemeyi kolaylaştırmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Kesin olan kurallardan biri kaynakçada verilen her kaynağın yazıda yer alması zorunluluğudur. Kuşkusuz yazar(lar) alıntı yaptıkları her kaynağı bizzat görmüş olmalıdırlar. Ayrıca yayında kullanılmış bulunan her kaynak mutlaka kaynakçada belirtilmelidir. Bu kuralların amacı açıktır: Bilim insanının çalışmasını ve bilimsel bilginin özgün yapısını korumak. Kaynak göstermeksizin bir başkasının eserinin bir bölümünü ya da tümünü yayınlamak bilimsel hırsızlık anlamına gelir ki, buna etik dışı bir eylem demek doğru ve yeterli olmayacaktır. Bu eylem açık bir ahlaksızlık olarak nitelenmelidir. Buna karşın sürekli kendi eserlerinden alıntı yapmak, özellikle ülkemiz için sürekli yabancı kaynaklara kaynakçada yer verip, aynı konuda ülkemizde yapılmış çalışmalara hiç değinmemek etik dışı davranışlar olarak belirtilebilir. Her iki tutum da okuyucuda söz konusu alanda okumakta olduğu çalışmanın "ilk" olduğu izlenimini yaratmaya çalışmakta, seçtiği yöntem nedeniyle bilimde hiç yeri olmayan, "kibir" olarak adlandırılan bir erdemsizliğin açık kanıtını oluşturmaktadır. Doğaldır ki gerçekten ilk olan çalışmalar bu cümleden sayılamaz.

Yaşamımızın her alanında yapılan yardımları anmak ve onlar için teşekkür etmek toplumsal bir erdemdir. Kuşkusuz bilim uğraşında bu daha da önemlidir. Araştırma sırasında danışmanlık yapan ve yazarlık hakkı kazanmayan kişiler teşekkür bölümünde anılırlar. Ayrıca araştırmaya maddi bir destek sağlayan kuruluşlar da burada belirtilmelidir. Her ne kadar bu bölümde yer verilenler bilimsel olmaktan çok, etik kurallarına ilişkin bir etik içerik taşıyor gibi görünse de, bilimsel dürüstlüğü ilişkin kimi noktalara burada da dikkat etmek gerekir. Örneğin okuyanın araştırmaya olan güvenini pekiştirmek adına, alanın kimi saygın kişilerinin adlarını gereksiz yere teşekkür bölümünde dile getirmek etik açıdan uygunsuz bir davranıştır. Katkıların içeriğini olabildiğince açık bir biçimde belirtmek ve teşekkür edilen kişinin söz konusu makaleye kefil olduğu izlenimini yaratmamak dikkat edilmesi gereken noktalardır (Day 1997).

Bilimsel bir yayının "iyi" olmasında yazar(lar)ının tutumu temel bir öneme sahiptir. Ancak bilimsel yayın etiği açısından bakıldığında bu alanda yalnızca yazarların sorumluluklarının olduğundan söz etmek yanıltıcı olacaktır.

B. Yayın Etiği Açısından Yayın Sorumlusunun Konumu

Bilimsel bir çalışmanın yayınlanarak tamamlanmasında kilit kişilerden biri dergilerin yayın sorumlularıdır. Yayın sorumluları bir yandan bilim alanındaki iletişimin, bilimin gereklerine uygun, açık, güvenilir ve tarafsız olarak sürmesinde sorumluluk yüklenirken, öte yandan bilim insanlarının ürünlerini korumak durumundadırlar. Kuşkusuz etkinliklerinin bir başka boyutu da tecimseldir ve bu boyut da etik açıdan gözardı edilmemesi gereken bir özelliktir.

Her bilimsel dergi, belirlenmesinde yayın sorumlusunun da etkin olduğu bir yayın felsefesine sahiptir. Belirli bir yönde ilerlemeyi hedefleyen her dergi, bunu gerçekleştirmek için çeşitli yayın ilkeleri benimser ve bunların bir bölümü o derginin etik ölçütlerini de oluşturur. Her ne kadar günümüzde yayınlanan birçok dergide "yayınlanan yazılardan doğan sorumluluk yazarlara aittir" türünden tümcelere rastlasak da, bir bilimsel derginin yayın içeriği yayın sorumlusu tarafından belirlenir ve bu içerikten o sorumludur. Yayın sorumlusunun bilimsel yayın etiği açısından belirleyici bir rolü vardır. O hem bilim insanının değerli eyleminin gerçekleşeceği ortamı hazırlar, hem de ona eylemin değerli olabilmesi için uyulması gereken kurallar ve benimsenmesi gereken tutumlar konusunda yol gösterici olur. Bu olumlu bilimsel ortamın gelişebilmesi için öncelikle yayın sorumlusunun tarafsızlığını koruması gerekir. Yayın sorumlusunun bilimsel tarafsızlığının göstergelerinden biri, danışman seçiminde benimsediği tutumdur. Bilimsel yayınların danışmanlarca değerlendirilmesi, yayın sorumlusunun yükünü taşınabilir kılan uygulamalardan biridir. Ancak son çözümlemede danışman seçimi yine de yayın sorumlusunun denetiminde süren bir uygulamadır. Yayın sorumluları hem kendileri hem de okurları için dış kaynaklı en mükemmel hakemlik değerlendirmelerini elde etme sorumluluğu taşımaktadırlar (Day 1997). Bilimsel yayın etiği açısından bakıldığında, danışman belirlerken bilimsel gereklerin dışına çıkan, yazarlar arasında ayırım gözetken bir yayın sorumlusu etik dışı olarak değerlendirilmektedir.

Yayın sorumluları okuyucularına daha üst düzeyde bilimsel yayınlar sunabilmek için yazarlardan çeşitli düzeltmeleri yapmalarını istemek hakkına sahiptirler. Kimi zaman yazının tamamında ya da bir bölümünde yayın sorumlusu tarafından da düzeltmeler yapılabilir. Ancak bu düzeltmelerin boyutları hiçbir zaman yazarın kendi yazısını tanıyamayacağı düzeyde olmamalıdır. İyi bir düşüncenin ya da çok önemli sonuçlar ortaya koyan bir araştırmanın kötü bir yazım tekniği nedeniyle bütünsel bir başarıya ulaşamamış olmasını kabullenmek yayın sorumlusu için güç de olsa her makale yazarına aittir; dolayısıyla yayın sorumlusuna geniş yetkiler tanınmasını savunan görüşler etik açıdan oldukça kuşkuludur (Anadolu ve Kanpolat 1994). Sonuçta yayın sorumlusu yazara yazısının daha iyi olması için önerilerde bulunabilir, ancak yazıyı kendi yazısı gibi göremez. Bu arada yazar da yapılan önerilere uygun biçimde yazısını geliştirmekle, yazısını başka bir dergiye göndermek ya da onu yayınlamaktan tümüyle vazgeçmek gibi olanaklar arasında seçim yapma hakkına sahiptir. Yayın sorumlusu yazarın bu hakkını gözardı etmemelidir.

Yayın sorumlusunun yazarlara karşı görevleri arasında onların verilerini koruyacak düzenekleri oluşturmak başta gelir. Bir yayın sorumlusu kendi çıkarı için olmasa bile yazarın bulgularını korumada yetersiz kaldığında etik açıdan suçlanır. Benzer biçimde danışmanlarla yazarlar arasındaki iletişimde, yazarın anonimliğinin korunması da yayın sorumlusunun görevidir. Bu görevin yerine getirilememesinden dolayı yazarların görebileceği zararların sorumluluğunu da yayın sorumlusu yüklenmek zorundadır. Yayın sorumlusu bilimsel çalışmaların giderek hız kazandığı günümüzde zamanı etik kullanarak da bilim insanlarının uğraşlarını korumak zorundadır. Kuşkusuz buraya kadar hep yayın sorumlusunun iyi niyetle uğraş verdiği varsayımından yola çıktık. Bu varsayımın her zaman geçerli olmadığını gösteren bazı örnekler de bulunmaktadır. Yayın sorumlusunun kasıtlı olarak belirli bir yayını engellediği durumlar (örneğin; Cantekin olayı), bir grubun lehine zamanı çeşitli biçimlerde kötüye kullandığı durumlar (örneğin; geciktireceğini bildiği danışmana göndermek, danışman belirlemede yavaş davranmak, yazarla arasında sorun olduğunu bildiği bir danışmana göndermek vb.) ya da verilerin anonimliğini isteyerek korumadığı durumlar olabilmektedir. Böyle durumlarda bilimin özdenetim düzenekleri işlerlik kazanarak yayın sorumlusunu etik dışı davranışından dolayı değerlendirmek durumundadır.

Yayın sorumluları açısından önemli etik ikilemlerden biri kendi dergilerinde yayın yapıp yapamayacaklarıdır. Genellikle bir yayın sorumlusunun kendi dergisinde sıkça yayın yapması yakışıksız bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Kuşkusuz önyazılar bu değerlendirmenin dışında tutulmaktadır. Ancak bu durumda yayın sorumlusunun kimi değerli araştırmalarını başka dergilerde yayınlama gibi bir zorunluluğu ortaya çıkmaktadır ki bu da hakça bir dayatma gibi görünmemektedir. Böyle durumlar için üzerinde uzlaşmış bir uygulama bulunmamakla birlikte, o belirli yazıya ilişkin işlemlerin yayın sorumlusu dışında bir başkasınca yürütülmesi genellikle kabul görmektedir.

Yayın sorumlusu derginin yayınlanmasına maddi destek veren kuruluşlarla, bu kuruluşlar tarafından desteklenen bilimsel çalışmaların dergide yayınlanması konusunda etik bir sorumluluğa sahiptir. Derginin maddi kaynakları açık olmalıdır. Bu kaynakların hangi şartlarla sağlandığı okuyucularla paylaşılması gereken bir bilgidir. Genellikle belirli kuruluşlar adına ve onların bilim alanındaki çalışmalarını duyurmak amacıyla çıkan dergilerle, belirli kuruluşlardan destek alarak, ancak saf bilimsel amaçlarla çıkarılan dergiler ayrı kategorilerde değerlendirilmektedir. Bu iki grubun bilimsel ağırlıkları da farklıdır. Bilimsel yayın etiğine daha titiz bir biçimde dikkat edilen Batı ülkelerinde saf bilimsel dergilerde yayınlanan araştırma makalelerinde, varsa maddi destek veren kuruluşların belirtilmesi zorunludur. Yukarıda belirttiğimiz gibi yazarın da yazısının teşekkür bölümünde buna değinmesi gerekmektedir.

Son olarak yayın sorumlusunun, bilim uğraşının kendisine karşı en temel etik sorumluluğu, dergisinde yer alan yanlışlıkları (her türlü basım hatası, veri kayıpları vs.) yayın yoluyla düzeltmesi ve yayınlamış olduğu her türlü etik dışı çalışmayı duyurmasıdır. Bilimsel çalışmalarda etik kurallara uyulmasını sağlamak için önerilen yaptırımlardan en etkili olanı, bu tür davranışların duyurulmasıdır. Çalışmalarının artık ciddiye alınmaması, verilerine ve bulgularına inanılmaması bir bilim insanı için en ağır ve caydırıcı ceza olarak görülmektedir. Bu yaptırımın araçlarından en önemlisi bilimsel yayınlardır ve bu noktada, kuşkusuz gerçeklere dayanmak ve adil olmak koşuluyla, yayın sorumlularına önemli bir işlev yüklenmektedir.

Başlangıçta oldukça ağır bir yükü omuzlamak durumunda kalan yayın sorumluları, bilimsel bilginin katlanarak artması ve uzmanlaşmanın giderek belirginleşmesiyle bilim alanındaki iletişimi denetleme işlevi-

ni paylaşmak durumunda kalmışlardır. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan bilimsel yayınlarda danışmanlık olgusu bilimsel yayın etiğine yeni bir boyut getirmiştir.

C. Yayın Etiği Açısından Danışmanların Konumu

Bilimsel yayınların, aynı konuda yayının yazarı kadar ya da ondan daha yetkin bir meslekdaşı tarafından değerlendirilmesi biçimindeki uygulama yani bilimsel yayınlarda danışmanlık (Peer-Review) olgusu bilim tarihi içinde oldukça yakın döneme tarihlenmektedir (Huth 1994). Bilimsel denetlemenin görece yeni bir unsuru olan bu uygulamada kuşkusuz hala bazı sorunlar bulunmaktadır. Ancak bilimsel bilginin günümüzde eriştiği düzeye bakıldığında bu uygulamadan vazgeçmek de olanaksız görünmektedir.

Bilimsel yayınlara danışmanlık yapan bilim insanı öncelikle bilimsel tarafsızlığını korumaya kararlı olmalıdır. Aynı alanda çalışan kişilerin aynı görüşü paylaşmamları bilimde sık görülen bir durumdur. Danışmanın temel kaygısı yazının bilim dünyası için değerini saptamak, bu değeri ve yazarı geliştirebilmek için ne türden katkıda bulunulabileceğini belirlemek olmalıdır. Bu amaç doğrultusunda çalışan ve "iyi" danışmanlık veren bir bilim insanı öncelikle yazarın ve yayın sorumlusunun zamanlarını uygun bir biçimde kullanacaktır. Kasıtlı olsun olmasın değerlendirmeyi geciktirmek, değerlendirme için yeterli zaman ayırmamak ve özensiz değerlendirme yapmak etik dışı tutumlar olarak görülmektedir. Danışman anonimliğin korunmasına özen göstermelidir. Yazıyı bilimsel gerekler doğrultusunda değerlendirmeli ve önerilerinde açık ve anlaşılır olmalıdır. Bu tür değerlendirmelerde gerekçelendirme hem etik bir zorunluluktur, hem de yazının gelişebilmesi için ön koşuldur. Bu nedenle danışman eleştirdiği noktalarla ilgili gerekçelerini ve bu gerekçelerin değerlendirmesindeki önemini açık bir biçimde ortaya koymalıdır.

Daha önce yayın sorumlusunun etik yükümlülüklerinden söz edilirken değinildiği gibi bilimsel yayın, onu yazan(lar)a aittir, dolayısıyla danışman da önerilerde bulunurken kendi yazmış olsaydı nasıl bir metin ortaya koyacağını değil, elindeki metni nasıl en yetkin hale getireceğini düşünmelidir. Bu düşünceyle yapılan danışmanlıkta, açık ve kesin hatalar dışında, üsluba ve dile yönelik öneriler, yazının planına ilişkin eleştiriler ve yazım yanlışları içeriğe olan etkileri oranında belirtilebilir. Bilimsel içeriğe ve kaynak kullanımına

ilişkin öneriler ise değerlendirmede daha ağırlıklı olarak vurgulanabilir.

Yazarın ortaya koyduğu özgün görüşler ve veriler hem yayın sorumlusunun hem de danışmanın vicdanına emanet edilmiştir. Bunların korunması her ikisinin de temel etik sorumluluğudur. Eğer danışman kendisine başvurulmuş konuda benzer bir çalışmanın içindeyse danışmanlığı reddetmesi uygun olur. Bunu yaparken de etik açıdan kuşkuya yer vermeyecek bir zamanlama yapması gerekir. Örneğin; danışmanlık için gönderilen makaleyi uzun bir süre tuttuktan sonra danışmanlığı reddetmek etik açıdan uygunsuz bir davranıştır. Böyle bir eylemden hemen sonra benzer içerikte bir yayın ortaya koymaksa danışmanın ahlaki tutumunu kuşkulu kılar.

Bilimsel yayınları izleyenler ki çoğunlukla bu kitle bilim insanlarından oluşmaktadır ve bilim uğraşının asıl denetleyicileridir. Onların sorumluluklarını vurgulamayan bir bilimsel yayın etiği çalışması eksik kalmaya mahkumdur.

D. Yayın Etiği Açısından Okuyucuların Konumu

Bilimsel bilginin geometrik bir biçimde arttığı, uzmanlaşmanın giderek daha belirleyici olduğu günümüz biliminde her bilim insanı bilimsel çalışmaların denetlenmesinde sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluğun, ilgi alanına giren konularda yayınları izlemek, onları, ortaya konulan bilim dışı savlara ya da çalışmalara ilişkin yanlışlıkları saptayacak biçimde özenle incelemek ve bu tür saptamaları bilimsel yayın ortamında ortaya koymak, yani tepki vermek gibi yönleri bulunmaktadır. Bilim insanı toplum karşısında yalnız kendi çalışmalarından sorumlu olamaz, çünkü yanlışlanmayan bilimsel bir sav bilim insanlarıncı kabul edilmiş sayılacaktır. Bilimsel yöntemin topluma yansıyan işleyişi bu varsayım üzerine temellendirilmiştir. Toplum, bilimin güçlü özdenetim düzenekleri olduğu inancındadır ve gerçekte de durum böyledir. Bu özdenetim düzeneği bilimsel yöntem ve bilim insanlarının bu yönetime olan ahlaki bağlılıklarına dayanır. Yayın sorumluları ve bilimsel yayın danışmanları düzeneğin yürütülmesinden ve eşgüdümünden sorumludurlar. Ancak sahip oldukları erk, bilim çevrelerinin değerlerinden köken almaktadır.

Bilimsel yayın etiği üzerine bir düşünme kuşkusuz bu makalenin sınırlarını çok aşacaktır. Burada ele alınan ana konular ve kimi ayrıntılar dışında birçok sorun gündeme getirilebileceği gibi, değinilen konuların farklı örnekleri ve yansımaları da ortaya konulabilir.

Bu konudaki her türlü düşünmenin ve etik değerlendirmenin temel çıkış noktası bilimin güvenilir, doğru, açıklayıcı ve özgün bilgi üretme amacı ile bununla uyumlu bir bilimsel yayın ortamıdır. Bu ortamın sağlanmasında yazar/araştırmacı, dergilerin yayın sorumluları, bilimsel yayın danışmanları, bilimsel çalışmalara maddi destek sağlayan kuruluşlar ve bilimsel çalışmaların izleyicileri (bu makale bağlamın-

da okuyucular) ortak ve aynı yönde çaba göstererek belirleyici olurlar. Bilimsel yayın etiği konusunda yapılan çalışmalar da bu ortak çabaya katkı niteliğindedir. Bu amaçla Batı ülkelerinde bilimsel dergiler kendi etik kurullarını oluşturmaktadırlar. Bu konuda yapılan çalışmaların ülkemizde daha çok duyurulması ve uygulamaya yansıtılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Anadolu Y, Kanpolat Y (1994) Doğru, anlaşılabilir tıbbi yayıncılık için öneriler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 47(3):367-392.

Batuhan H (1994) Bilimsel Aldatmacalar. Dünyada ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), s.77-82.

Day RA (1997) Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır? Çev: Gülay Aşkar Altay, 2. baskı, Ankara, TÜBİTAK.

Huth EJ (1994) Tıp Dergilerinde Danışmanlık (Peer-Review) Dünü, Bugünü ve Yarını. Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme, Ankara, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, s.69-78.

Kansu E (1994) Bilimsel Yanıltma ve Önlenmesi. Dünya'da ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), s.71-75.

Kuterdem E (1999) Bilimsel Yayın Etiği. Tıbbi Etik Sorun Tartışmaları Konferans Dizisi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Oğuz NY (1998) Klinik araştırmalarda etik sorunlar. Klinik Psikiyatri Dergisi, 1(2):67-72.

Oğuz NY (1999) Tıp Metodolojisi. Deontoloji, 2. baskı, B Arda, NY Oğuz, S Şahinoğlu-Pelin (Ed), Ankara, Antıp A.Ş. s.17-25.

Yıldırım C (1991) Bilimsel yöntem. Bilim ve Teknik, Ekim, 44-45.

KLİNİK PSİKİYATRİ DERGİSİ

1 y l l k abone creti:

5 000 000 TL

Abone olmak i in:

'izgi T p Yay nevi nin 1002456 nolu posta eki hesab na gerekli cretin yat r lmas yeterlidir.

Koza sokak. No: 61/3 Gaziosmanpa a - Ankara
Tel: 0312 439 65 19 - Faks: 0312 439 65 87 - e-mail: cizgi_tip@hotmail.com

Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler

Prof.Dr.Şevket RUACAN
Onkoloji Enstitüsü
Hacettepe Üniversitesi

“Etik” son yıllarda günlük yaşamımıza giderek yerleşen bir sözcük oldu.Ne yazık ki, başka birçok örnekte olduğu gibi, bu sözcüğü de gerçek içeriğinden soyutlayarak kullanmaya başladık. Sonuçta düzen-dışı,ahlak-dışı,din-dışı,gelenek-dışı,yasa-dışı her durumun “etik-dışı” olduğunu ilan ederek kökenlerini,nedenlerini ve çözümlerini geri plana atma kolaycılığı gelişti.Akademik ortamlarda ise etik ulaşılamaz ve anlaşılamaz bir fildişi kule gibi yerine göre insanları engelleme, yönlendirme,cezalandırma amaçlarına alet edildi.Gerçekte etik, bilimsel ve akademik yaşamın en önemli temel taşlarından birisi olarak ilgilenilmesi,incelenmesi,dikkate alınması ve öğretilmesi gereken bir kavram olmalıdır.

Etik bir çalışma faaliyetinde bulunan insanların ahlak ilkelerini,davranış biçimlerini, görevlerini ve zorunluluklarını belirleyen kurallar zinciri olarak tanımlanabilir (1).Etik, yasalardan farklı olarak, çoğunlukla yazılı ve kesin koşullar içermez.Zamana,değişen koşullara,toplumsal gereksinim ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak değişimler gösterebilir.Ancak temelindeki **“iyilik etme”,”kötülük etmeme”,”adil davranma”** gibi ana belirleyiciler değişmez.

Bilimsel araştırmalar ve onların doğal sonuçları olan bilimsel yayınlar üzerinde son yıllarda çok önemli etik sorunlar belirmiş ve toplumun her kesiminin ilgisini üzerinde toplamıştır (2,3,4,5,6,7).Akademik yaşamda ilerleme için araştırma ve bilimsel yayın zorunluluklarının getirilmesi bu yayınların doğruluk düzeylerinin de saptanması prblemini doğurmuştur.Bilimsel bir yayının ve onun dayanağı olan araştırmanın doğruluk düzeyi sadece dergi editörlerini,akademik yöneticileri,bilimsel okuyucuları değil tüm toplumu ilgilendirmektedir.Çünkü,yalan veya yanlış bir bildiri toplum tarafından sağlanan araştırma fonlarının ziyan edilmesini,bilim çevrelerinin dolayısıylatüm toplumun yanıltılmasını ve bilimin ilerlemesi ile insanlığın bu ilerlemeden yararlanmasını geciktirmektedir. Örnek olarak bir ilaç konusunda yapılan yanıltıcı bir yayını ele alabiliriz.Bu çalışma için toplum çeşitli kaynaklardan büyük maddi destekler vermektedir.O alanda çalışan birçok kişinin maaşları ve diğer ödemeleri gene toplum tarafından sağlanmaktadır.İlacın yanlış tanıtılması ile bilimsel çevreler yanıltılacak ve sonuçta o ilacın denendiği veya uygulandığı birçok kişi kötü yönde etkilenecektir.Böyle yanıltıcı bir yayının o kişi,kurum ve ülke için getireceği olumsuz yankılar da yabana atılamaz.

Bilimsel yanıltmanın genelde 2 biçimi olduğu bilinmektedir.”**Özensiz araştırma**” veya **“disiplinsiz araştırma”** adı verilen şekilde aslında kötü niyetli olmayan ancak bilimsel metodolojiye uymayarak yanlış sonuçlara ulaşan araştırmacılar tanımlanmaktadır.Bilerek yapılan yanıltıcı yayınlar için ise **“bilimsel sahtekarlık”,”bilimsel yalancılık”,”bilimsel saptırma”** gibi başlıklar kullanılmaktadır.Ancak her iki durumda da bilim çevreleri ve toplumun yanıltılmakta ve zarar görmektedir.

Bilimsel yaniltmanın sık rastlanan biçimleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Bilimsel Yaniltma Biçimleri

- I. Yazarlık Hakkı Sorunları (Sorumsuz Yazarlık)**
- II. Korsanlık (plajerizm)**
- III. Uydurmacılık (fabrikasyon)**
- IV. Çoklu yayın (duplikasyon)**
- V. Bölerek yayınlama (salamizasyon)**
- VI. İnsan-hayvan etiğine saygısızlık**
- VII. Kaynakların taraflı seçilmesi**
- VIII. Taraflı yayın (çıkar çatışması)**

I. Yazarlık Hakkı Sorunları : Ülkemizde en sık görülen bilimsel yaniltma biçimlerinden birisi budur. Bilimsel bir yayında yazarlık hakkı olmayanların isimlerinin yazar olarak gösterilmesi, hakkı olanların yazarlar listesine alınmaması gibi durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Genelde bir bilimsel yayında, yazar listesinin neresinde olursa olsun, tüm yazarlar çalışmanın tümünden sorumludurlar. Birçok dergi tüm yazarlardan bu yönde sorumluluğa katıldıklarına dair imza alınmasını şart koşmaktadır. Sağlıkla ilgili dergilerin editörlerinin ortak tutumunu belirleyen Vancouver Anlaşmasına göre bir bilimsel yayında yazarlar arasında yer alabilmek için aşağıdaki koşulların sağlanması gereklidir (8):

- a) çalışmanın planlanması, tasarımı, analizi veya yorumlanmasına katkıda bulunmak,
- b) yayını hazırlamak veya önemli oranda düşünsel katkı yaparak düzeltmek,
- c) yayınlanacak son biçime onay vermek.

Yazarlar her üç faaliyeti de yerine getirmelidir. Sadece verileri toplamak, fonları sağlamak, bölüm başkanı olmak, çalışma grubunu denetlemek gibi görevler yazarlık için yeterli sayılmamaktadır (9,10).

Yazarlık haklarının gerçekte haketmeyen kişilere verilmesinin (ikram yazarlığı) nedenleri arasında akademik yükseltmelerde ve diğer faaliyetlerde yardım beklentisi, önemli isimlerin yazarlar arasına katılmasının yayının kabul şansını ve ilgi çekmesini arttırması olasılığı sayılabilir. Bazı durumlarda yazarlar yayın ve atıf (sitasyon) sayılarını arttırmak için karşılıklı anlaşarak birbirlerini yazar listelerine eklemektedir. Her ne amaçla yapılmış olursa olsun, hakkı olmayan kişilerin yazarlar arasına katılmasının ve yayında hakkı olan kişilerin de katılmamasının bilimsel ahlak ve adalet kavramlarıyla uyuşmadığı açıktır.

II. Korsanlık (plajerizm) : Daha önce yayınlanmış bir yayının tümünü veya bir kısmını kaynak göstermeden alarak kendi yayını gibi yeniden yayınlamak olan bu yaniltma biçimi en ciddi bilimsel etik saptırmalarından birisini oluşturmaktadır. Geçmişte kaynaklara ulaşılabilmenin zor olduğu

dönemlerde daha yaygın olan bu uygulama elektronik araçlarla hemen her dilde yayınlara kolayca erişilebilen günümüzde azalmaktadır. Gene de yakın yıllarda günlük gazetelerimize de yansıyan bir örnekte, tanınmış bir uluslararası dergide yayınlanan bir derleme makalenin kaynak gösterilmeden hemen aynen Türkçe bir dergiye aktarıldığı gözlenmiştir. Doğal olarak bu korsanlık örneği birçok okuyucu tarafından kolayca yakalanmış ve sorumlular hakkında soruşturmalar açılmıştır.

III. Uydurmacılık (fabrikasyon) : En ciddi bilimsel yanıltma türlerinden birisi olan uydurmacılık gerçekte olmayan verileri ve sonuçları yayınlamak olarak tanımlanabilir. Ne yazık ki bu önemli sahtekarlık biçimine en ciddi merkezlerde ve yayın organlarında rastlanabilmektedir. Nitekim yakın yıllarda Harvard Üniversitesi'nde ve dünyanın en önde gelen kardiyologlarından birisinin laboratuvarında çalışan bir araştırmacının, gene dünyanın en saygın tıp dergisi olan New England Journal of Medicine'de yayınladığı bir dizi makalenin uydurma verilere dayandığı, hastalarda yapıldığı yazılan deneylerin gerçekte laboratuvarında bilgisayar ortamında uydurulduğu anlaşılmış ve bu yayınlar tüm sonuçlarıyla bilim literatüründen geri çekilmiştir.

Kişileri yalan ve uyduruk yayınlar yapmaya zorlayan koşulların kısmen akademik ortamdaki "yayın yapma baskısı" olduğu açıktır. Yeterli araştırma olanakları bulamayan, akademik rekabet sürecinde geri kalmak istemeyen ve üstlerince yeterli araştırma eğitimi verilerek denetlenmeyen bazı kişilerin bu yollara sapma olasılığı artmaktadır. Ancak uyduruk yayınlar sadece bilimsel çevreleri değil tüm toplumu yanıltabilirler ve bilimin tüm insanlığın refahını amaçlayan yüzyıllar boyunca gelişmiş "doğruyu bulma" geleneğini zedeleyebilirler.

IV. Çoklu Yayın (duplikasyon) : Aynı verilerin ve sonuçların birden fazla yayında verilmesi anlamına gelen bu yanıltma türü basit gibi görünse de gerçekte ciddi boyutlara ulaşabilen bir uygulamadır. Aynı makaleyi değişik dillerde yayınlamak da bu gruba girmektedir. Aslında birçok dergi yayınladıkları makaleler için yazarlardan imzalı belgeler aldıklarından, bu uygulama "telif hakkı ihlali" olarak yasal sorumluluklar da getirmektedir. Orijinal bir makalenin kısa özetinin, ilk makaleyi basan dergini editöründen izin alınarak, başka bir kaynaktan veya dilde yayınlanması mümkün olabilir. ancak makalenin tümüyle, hangi dillerde olursa olsun, birden fazla yerde yayınlanması etik bir sapmadır (11,12,13). Çoğunlukla adayın yayın listesini kabarık göstermeye yönelik bu uygulama ile makaleleri değerlendiren editörler, aynı makaleyi yazan, inceleyen, düzelten dergi sorumluları, makaleleri indeksleyen kuruluşlar, tümüyle aynı makaleleri gözden geçirmek zorunda kalan okuyucular ve sarfedilen kağıtlar nedeniyle ormanlar zarar görmektedir.

V. Bölerek Yayınlama (salamizasyon) : Bir önceki yanıltma biçimine benzeyen bu yöntemde yazarlar tek bir çalışmadan çıkan sonuçları yapay olarak bölerek birden fazla yayın çıkarma çabasına girmişlerdir. Örneğin, aynı hasta grubunda yapılan birden fazla ölçüm, tek bir makalede verilecekken, herbiri ayrı ayrı makale biçimine dönüştürülerek aynı veya farklı dergilere gönderilmektedir. Günümüzde elektronik indeksler aracılığı ile kolayca saptanabilen

bu yanıtma türü de bir önceki (çoklu yayın) gibi birçok kişiyi etkileyen yanlış bir uygulamadır.

VI. İnsan-hayvan Etiğine Saygısızlık : Günümüzde gerek insanlar gerekse de hayvanlar üzerinde yapılacak araştırmalar etik kurulların izni ve denetimine bağlıdır. Ülkemizde ilk Etik Kurul 1988 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde kurulmuş, 1993 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan İlaç Araştırmaları Yönetmeliği ile her araştırma kuruluşunda yerel etik kurullar kurulması zorunluluğu getirilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nda da Merkezi Etik Kurul oluşturulmuştur. Hacettepe Tıp Fakültesi Etik Kurulu insanlar üzerinde yapılacak her türlü araştırmanın protokolünü ve belgelerini inceleyerek çalışmanın yapılabilmesi izninin vermekte, çalışmanın gidişini izlemekte ve sonuç raporlarını incelemektedir. Benzer şekilde Hayvan Etik Kurulu'da hayvanlar üzerinde yapılacak araştırmaları denetlemektedir. Bu kurulların temel amaçları arasında deneklerin haklarını korumak, zarar görmemelerini sağlamak, yapılacak araştırma hakkında bilgilendirilmelerinden emin olmak, zarar görürlerse bunun tedavisi ve karşılanması koşullarını garantiye almak bulunmaktadır. Çok önemli bir nokta günümüzde tüm saygın dergilerin yayın için gönderilen makalelerde kabul şartı olarak etik kurul onayını aramaları olmuştur. Etik kuruldan onay alındığı belirtilmeden ve bazan bu onayın belgesi sağlanmadan insan veya hayvan üzerinde yapılmış araştırmaların yayınlanması olanağı kalmamıştır.

VII. Kaynakların Taraflı Seçilmesi : Araştırmacıların bilinçli veya bilinçsiz olarak sıklıkla yaptığı bir bilimsel yanıltma biçimi de budur. Genelde makalelerin "Tartışma" bölümlerinde makalenin konusu ile ilgili destekleyici veya aksi yöndeki makaleler kaynak olarak verilmelidir. Eğer yazarlar sadece kendi sonuçlarını destekleyen kaynakları gösterip ters yöndeki makaleleri kaynak olarak vermezlerse bu taraflı bir sunuş olur. Burada en önemli görev makaleyi değerlendiren konu uzmanı hakemlere düşmektedir. Okuyucuların tümünün o konuda uzman olmaları beklenemeyeceğine göre, hakemler yazıdaki taraflılığı saptayıp editörü uyarmalıdır.

VIII. Taraflı Yayın (Çıkar Çatışması) : Günümüzde bilimsel çalışmalar için çok büyük mali kaynaklara .gerekmektedir. Giderek araştırmaların ticari şirketler tarafından desteklendiği görülmektedir. Böyle bir destekle gerçekleştirilen çalışmaların bilimsel tarafsızlık içinde yürütüldüğü ve sonlandırıldığı, araştırmacılara herhangi bir çıkar sağlanmadığı konusu açıklığa kavuşturulmalıdır. Saygın dergiler yazarlardan araştırmayı destekleyen ticari kuruluşlar ile aralarında hiçbir çıkar ilişkisi olmadığını belirten yazılı belgeler istemektedir. Ne yazık ki bu konu ülkemizde oldukça ihmal edilmiş bir görünümde ve araştırmacılara çeşitli olanaklar sağlanması olağan sayılmaktadır. Bunlar arasında çalışmanın yurtiçi veya yurtdışında sunulması için kolaylıklar, sonuçların sunuma-yayına hazırlanmasında yardımlar, bölümlere-laboratuvarlara-derneklere katkılar sayılabilir.

Bilimsel yanıltmanın hemen her ülkede var olduğu düşünülmektedir. Genelde araştırmacı ve öğrenciler arasında yapılan anketlerde bazı bilim dallarında % 40'lara varan oranlarda bilimsel yanıltma yapıldığı bildirilmiştir (14).. Ancak yakalanan ve bir şekilde kanıtlanarak suçluların cezalandırıldığı durumlar çok daha azdır. Bu konuda dergi editörlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Yayın için gönderilen makalelerin özenli bir değerlendirmeden geçirilmesi, konularında uzman hakemlere danışılması, yazarların önceki yayın ve araştırma faaliyetlerinin incelenmesi gerekebilir.. Editör çalışmanın özelliğine göre araştırmacıların eğitim ve uzmanlık

düzeylerini, çalışmanın o merkezde, eldeki olanaklarla ve belirtilen zaman dilim içinde yapılmış olmasının olasılığını saptamalıdır. Literatüre tümüyle ters veya tümüyle uygun çalışmalar dikkat çekicidir. Farklı uzmanlık alanlarını içeren araştırmalarda yazarlar arasında o dallara uygun kişilerin bulunup bulunmadığı incelenmelidir. İstatistiksel analizlerin uzman istatistikçiler yardımı ile yapılması veya denetlenmesi gereklidir. Son yıllarda birçok dergi istatistik bakımından yazıları değerlendiren özel editörlere başvurmaktadır.

Bilimsel yanıltmanın saptanması ve duyurulmasında okurlara da önemli sorumluluklar düşmektedir. Kuşkulu bir yayınlı karşılaştık okuyucu bu konuyu daha derinlemesine inceleyerek editöre mektup yazmalıdır. Bu bilimsel dürüstlüğün bir koşuludur. Çünkü yanlış veya yanıltıcı bir yayın, daha önce de açıklandığı gibi, tüm insanlığı yanıltma potansiyeline sahiptir.

Yanıltıcı yayınların saptanması ve bilim kamuoyuna duyurulması, kişiler yanı sıra kurumları ve ülkeleri de yaralayabilmektedir. Son yıllarda ülkemizden uluslararası forumlara yansıyan bilimsel yanıltma örnekleri çıkmıştır (15). Saygın dergilerde yüzüne çıkan bu olaylar ülkemizden giden makale örneklerine karşı editörlerde, okurlarda ve bilim kamuoyunda olumsuz bir imaj doğmasına neden olmuştur.

İnsanların bilimsel yanıltma yollarına başvurmalarının çeşitli nedenleri vardır. Tümüyle iyiniyetli ancak yanlış araştırma ve yayınlar olabileceği gibi kötü amaçlı, kişisel veya kurumsal çıkar sağlamaya yönelik saptırmalar da bulunabilir. Bu durumlarda ilgililerin uygun şekillerde uyarılmaları veya cezalandırılmaları gereklidir. Günümüzde akademik yükseltmeler, iş başvuruları, araştırma fonlarına başvurular ve akademik prestij kaygıları, insanları daha çok yayın yapma baskısı altına almıştır. Bu baskının bir sonucu da bilimsel saptırmanın artması olmuştur. Ancak bilimin gelişebilmesi için temel koşul geçmişte yapılan ve yayınlananların doğru olduğunun bilinmesidir. Bilim örülen bir duvar gibi her araştırıcının üste koyduğu yeni tuğlalarla yükselir. Altındaki tuğlaların çürüklüğü duvarın tümünden yıkılması sonucunu getirir. Elimizdeki bilgilerin en doğru biçimde bizden sonraki nesillere aktarılması, bilime ve insanlığa karşı vazgeçilmez sorumluluğumuzdur.

KAYNAKLAR :

1. Bishop C,How to Edit a Scientific Journal,ISI Press,Philadelphia,1984,s.74.
2. Kansu E,Bilimsel Yanıltma ve Önlenmesi,Dünyada ve Türkiye’de Bilim,Etik ve Üniversite, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları,1994.
3. Andersen D,Attrup L,Axelsen N,Riis P,Scientific Dishonesty & Good Scientific Practice,Danish Medical Research Council,1992.
4. Yayın Etiği, Sempozyumu,TÜBİTAK Yayınları,Ankara,1996
5. American college of Physicians,Ethics Manual,Fourth Edition,Ann Intern Med 128:576-594,1998.
6. Lynch A,Publication of research:The ethical dimension,J Dent Res,73:1778-1782,1994.
7. Malone RE,Ethical issues in publication of research,J emerg Nurs,3:281-3,1998
8. International Committee of Medical Journal Editors,Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals,Can Med Assoc J,150:147-154,1994 .
9. Yank V,Rennie D,Disclosure of researcher contributions:A study of original research articles in the Lancet,Ann Intern Med,130:661-670,1999.
1. Horton R,Smith R,Time to redefine authorship,BMJ,312:723,1996.
2. Kern MJ,Notice of duplicate publication,Am J Cardiol,72:548,1994.
3. Editorial,Redundant publication:deja Vu II,Hepatology,20:247-48,1994.
4. Editorial III,Dual publication of abstracts,Brit J Anaest,66:5,1991.
5. Swazey JP,Anderson MS,Lewis KS,Ethical problems in academic research,Am Scientist,81:542-53,1993
6. Farndon J R,Büchler M,Two articles for comparison,Brit J Surg,86:598-99,1999.

Bilimsel etik ve intihal

Scientific ethics and plagiarism

Nazan Özenç Uçak* ve Hatice Gülşen Birinci**

Öz

Bu makalede bilimsel iletişim ve etik konuları ele alınmakta ve bilimsel alanda görülen etik dışı davranışlar incelenmektedir. Özellikle intihal konusu üzerinde durularak, intihalin ne olduğu, türleri, yapılış nedenleri, internetin intihal üzerine etkisi ve önlenmesi konusunda yapılabilecekler irdelenmektedir. İntihalin önlenmesinde kullanılan yazılımlar tanıtılmaktadır. Sonuç olarak eğitimin önemi ve kütüphanecinin rolü üzerinde durulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bilimsel etik, İntihal.

Abstract

This article studies scholarly communication, ethics and unethical behaviors, especially plagiarism. It defines genres of unethical behaviors, their reasons, influence of internet and ways of prevention. It introduces software programs for prevention of plagiarism. Finally the importance of education and the role of librarians are underlined.

Keywords: Scientific ethics, Plagiarism.

* Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
e-posta: ucak@hacettepe.edu.tr

** Uzman. Bilkent Üniversitesi Halil İnalcık Osmanlı Araştırmaları Merkezi. e-posta: birinci@bilkent.edu.tr

Giriş

Bilimsel araştırmaların doğasında süreklilik ve daha önce yapılan araştırmalardan haberdar olunması gereği vardır. Her bilimsel araştırma daha önce yapılmış araştırmalar üzerine geliştirilir. Yapılan çalışmaların yayın içinde aktarımında bazı kurallara uyulması, yararlanılan kaynakların yine belirli kurallara göre belirtilmesi esastır. Bilimsel araştırma yapma ve araştırma sonuçlarını yayma aşamasında bilerek veya bilmeden yapılan hatalar araştırmanın güvenilirliğini zedelediği gibi ilgili bilim dalına da zarar vermektedir. Bilimsel iletişim sürecinde genelde “etik dışı” olarak tanımlanan bu davranışlar içine “sahtecilik”, “intihal/aşırmacılık”, “uydurmacılık” ve “yinelenen yayın yapma” gibi istenmeyen uygulamalar girmektedir. Bu kavramlar içinde sıkça karşılaştığımız intihal (plagiarism) sadece akademik çevrelerin değil, sanat ve edebiyat dünyasının da karşı karşıya kaldığı bir sorundur.

Literatürde giderek üzerinde daha çok durulan bilimsel etik ve intihal ülkemizde yeterince irdelenmeyen bir konudur. Literatürümüzde son yıllarda mesleki etikle ilgili çalışmalara önceki yıllara oranla daha sık rastlanmasına rağmen, intihal konusunda yapılan araştırmaların sayısı oldukça yetersizdir. Üniversite ve Toplum (<http://www.universite-toplum.org>) dergisinde olduğu gibi bazı yayınlarda akademisyenlerin konuyla ilgili olarak görüş bildiren ve duyarlılığı artırmaya yönelik yazılarına rastlanmakla birlikte, doğrudan intihal konusunu araştıran çalışmaların sayısı son derece azdır. Son yıllarda öğrenciler üzerine yapılan üç araştırma (Uzun ve diğerleri, 2007; Akbulut ve diğerleri, 2007 ve Namlu ve Oda-başı, 2007) ve tarih biliminde intihalin anlatıldığı bir araştırma (Birinci, 2006) konuyla ilgili önemli araştırmalardır.

Bilimsel iletişim ve bilimsel etik

Bilimsel araştırmalar bilinmezi bilinir kılmak, sorunlara çözüm üretmek, sosyal ve kültürel unsurları tanımlayıp açıklamak için yapılır. Sonuçlarının toplum yararına kullanımı ve çalışmaların devamlılığı esastır. Bu nedenle araştırma sonuçlarının duyurulması gerekir. İletişim, bilimin temel unsurlarından birisidir. İlk bilimsel derginin yayımlandığı 1665 yılından bu yana, bilimsel iletişim artan bilim dalları ve bilgi kaynakları; gelişen bilgi teknolojisi ve araştırma olanaklarıyla büyük ölçüde değişime uğramıştır. Bu süre içinde değişmeyen en önemli unsur ise bilimsel yayınların güvenilirliğinin önemidir. Bilimsel iletişim süreci içinde yer alan yazar, hakem, editör, yayıncı, kütüphaneci ve okuyucunun bu sürece ve denetime katkısı vardır.

Bilimsel bir yayının etik açıdan iyi sayılabilmesi için yazım aşamasında kurallara uyulması ve bilimsel değerlere bağlı kalınması gerekmektedir. Bu sürecin yazar, editör, hakem ve okuyucu boyutuna vurgu yapan Oğuz (1999), yazarın araştırma ve sunum açısından sorumluluklarını belirtirken, editörün bu süreç içinde iletişimin uygun, zamanında, açık, güvenilir ve tarafsız olarak sürdürülmesindeki rolüne değinmektedir. Hakem sorumluluğunda tarafsızlık, eldeki metnin yetkin hale getirilmesi; okuyucu boyutunda ise okuyucunun ilgi alanına giren konulardaki yazıları izlemek, incelemek ve yanıtları bilimsel yayın ortamında ortaya koymak, yani tepki vermek sorumluluğunun bulunduğu ifade edilmektedir (Oğuz, 1999, s. 154-158).

Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Komitesi (2002) bilimsel yayınların güvenilirliği ve bilimsel sürecin işleyişi konusunda son 20 yılda sıkıntı ve kaygıların arttığını belirtmektedir. Aynı komite hazırladığı raporda bunun nedenlerini bilim insanlarının arasındaki rekabete; yayın sayısının bilimsel başarı ölçütü olarak görülmesine ve araştırma sayısındaki artışla birlikte etik sorunların buna paralel olarak çoğalmasına bağlamaktadır. Raporda ayrıca bilim insanlarının sorumluluklarına da değinilmekte; gerekli mesleki standartlara sahip olmanın, araştırma süresince dürüst ve açık olmanın yanı sıra aynı konuda araştırma yapan kişilerin katkılarını belirtmenin gereği vurgulanmaktadır (s.11-12).

Araştırmacıların aynı konuda daha önce yapılan araştırmaları görmezden gelmelerinin yanı sıra pek çok etik ihlali söz konusudur. Bilimsel etik konusunda görülen ihlaller çeşitli akademik ortamlarda dile getirilmekte ve önlenmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Nitekim Michigan Üniversitesi tarafından yayımlanan *Plagiarism* adlı hakemli ve elektronik bir dergi konuyla ilgili makaleler ve görüşleri akademik ortamda tartışma yaratmak ve konuyla ilgilenenlere duyurmak açısından bir örnektir (www.plagiarism.org).

Konunun bilgilendirme ve eğitim boyutu giderek önem kazanmaktadır. Bu konuda alınacak önlemlere geçmeden önce bilimsel alanda etik ihlallerinin irdelenmesinde yarar vardır.

TÜBİTAK (2006), etik ihlallerini şu şekilde listelemektedir;

- *Uydurma (fabrication)*: Araştırmada bulunmayan verileri üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak.
- *Çarpıtma (falsification)*: Değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değişiklik yapmak veya sonuçları değiştirmek.
- *Aşırma (plagiarism)*: Başkalarının metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atıf yapmadan kullanmak.
- *Duplikasyon (duplication)*: Aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergiye

yayın için göndermek veya yayımlamak.

- *Dilimleme (Least Publishable Units)*: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde ayırarak çok sayıda yayın yapmak.
- *Destek belirtmeme*: Desteklenerek yürütülen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek.
- *Yazar adlarında değişiklik yapma*: Araştırma ve makalede ortak araştırmacı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırmada aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nede niyle yeni yazarlar eklemek veya yazar sıralamasını değiştirmek.
- *Diğer*: Araştırma ve yayın etiği ilkeleriyle bağdaşmayan diğer davranış lar da bulunmak.

Bilimsel iletişimin en önemli yayın araçları olan bilimsel süreli yayılarda yayın etiğine ne derece uyulduğu konusunda çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu konuda Arda (2001) nın yapmış olduğu çalışma sonucunda etik kurallara uymayan durumlar 7 başlık altında toplanmış ve karşılaşılan durumlar yüzdeleri ile belirtilmiştir. Bu başlıklar ve yayın etiğine uymayan durumlar şu şekilde sıralanabilir; başkalarına ait bilgi, örnek, vaka ya da verilerin izinsiz ve kaynakçada gösterilmeden yayınlanması (%20.6); başkalarına ait eserlerden kaynak verilmeden alıntı yapılması (%20.6); bir yayının birden fazla dergide yayımlanması (%19.6); yayında emeği geçmeyenlerin adına yer verilmesi (%19.6); bir çalışmanın bölümlere ayrılarak yayımlanması (%9.5); aynı çalışmanın Türkçe ve yabancı bir dilde ayrı ayrı yayımlanması (%8) ve diğer başlığı altında toplanan çeşitli durumlar (%4) olarak saptanmıştır.

İntihal/Aşıрма (Plagiarism)

İntihal “başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendisininmiş gibi gösterme veya başkalarının konularını benimseyip değişik biçimde anlatma” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2007).

Kansu (1994) intihali, bilimsel yanıltma (scientific misconduct) başlığı altında grupladığı üç unsur içinde tanımlamaktadır. Kansu’ya göre bilimsel yanıltma şu üç unsurdan oluşmaktadır.

1. Bilimsel korsanlık (piracy): Başka araştırmalardaki verilerin araştırmacının izni olmadan alınması.

2. İntihal (plagiarism): Başkalarının fikir, yazı ve çalışmalarını çalarak, aldığı kişilere gereken şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek.
3. Saptırma (fabrication, desk-research, dry-lab): verilerin saptırılması veya var olmayan bilgilerin/verilerin yokdan var edilmesidir (s.72).

Bu gruplamalardan da anlaşılacağı gibi bilimsel yanıltma veya etik dışı davranışların pek çok örneği vardır. İntihali diğerlerinden ayıran temel özellik bilimsel intihalin merkezinde atfın yer almasıdır.

Atıf, temel işlevi; atıf yapan ile atıf yapılan belge arasında bir bağ kurmak olarak tanımlanmaktadır (Smith, 1981, s.84, aktaran Al ve Coştur, 2007, s.144). Neden atıf yapılır sorusunun cevabını Garfield (1965, s.189) 15 ana başlıkta açıklamaktadır. Bunlar: Araştırma konusu ile ilgili çalışmaları yansıtmak ve saygı göstermek; araştırma yöntemi hakkında bilgi vermek; konuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların okunmasını sağlamak; yazarın daha önce yaptığı ve/veya başkaları tarafından önceden yapılan çalışmaların düzeltilmesini sağlamak; konuyla ilgili iddiaları doğrulamak veya daha önceki çalışmaların eleştirisini yapmak; daha önceden yapılan yeterince bilinmeyen yayınları ve yakın tarihte yapılacak yayınları tanıtabilmek; bir düşünce veya kavramla ilgili orijinal kaynağı tanıtabilmek; önceden ortaya atılmış iddiaları tartışabilmek, eleştirebilmek ve araştırmada kullanılan verinin doğruluğunu ve gerçekliğini kanıtlayabilmek olarak özetlenebilir.

Ancak intihal sadece yararlanılan kaynağa atıf yapılmaması olarak da algılanmamalıdır. Nitekim Plagiarism.org intihalin kaynak göstererek ve kaynak göstermeyerek yapıldığını belirtmektedir (Plagiarism, 2007).

Aynı kaynağa göre kaynak göstermeden yapılan intihaller arasında şunlar yer almaktadır;

- *Hayalet Yazar (The ghost writer)*: Bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak.
- *Mevcut Yazı (The potluck paper)*: Pek çok kaynaktan alarak kendine ait gibi göstermek.
- *Zayıf / Yetersiz Gizleme (Kılık Değiştirme Saklama) (The poor disguise)*: Paragraf içindeki anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemek.
- *Kendinden Aşıırma (The self-stealer)*: Kendisine ait önceki bir çalışmadan aynen almak.
- *Fotokopi (The Photocopy)*: Belli bir kaynaktan hiç bir değişiklik yapmadan bir bölümü almak.
- *Emek Tembelliği (The Labor of Laziness)*: Orijinal çalışma için çaba sarfetmek yerine çalışmanın büyük bir kısmını başka kaynaklardan alıntılarla doldurmak.

Kaynak göstererek yapılan intihaller ise şunlardır:

- *Unutulan Dipnot (The forgotten footnote)*: Yazar adını vererek fakat tam künyeyi vermeyerek kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmak.
- *Yanlış Bilgilendirme (The misinformer)*: Yanlış künye vererek kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmak.
- *Fazla Mükemmel Alıntı (The Too-Perfect Paraphrase)*: Yazarın bire bir alıntı yaptığı kaynağa atıf yapması fakat tırnak işareti koymayı önemsememesi.
- *Becerikli Atıf Yapma (The Resourceful Citer)*: Yazarın tüm kaynaklara atıf yapması, tırnak işareti kullanması fakat araştırmanın hiçbir orijinal fikir içermemesi.
- *Mükemmel Suç (The Perfect Crime)*: Yazarın bazı yerlerde kaynaklara atıf yapması fakat yazının kalan kısımlarındaki analizlerin kendine ait olduğu fikrini yaratma düşüncesiyle bazı kaynaklara atıf vermemesi.

Etik dışı davranışların nedenleri

Etik dışı davranışlar bireysel özelliklerden kaynaklanabileceği gibi, toplumun yapısı, değerler ve ekonomik nedenlerden de kaynaklanabilir. Bu konuda farklı kesimlerde farklı nedenlerle etik dışı davranışlar olduğu bilinmekte, nedenler konusunda benzer açıklamalar yapılmaktadır. TÜBA'nın (2002) hazırlamış olduğu raporda bilimde etik dışı davranışların nedenleri dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilkinin eğitim eksikliği olarak tanımlayabiliriz. Bireylere akademik yaşamlarının ilk yıllarında bilimsel araştırma eğitiminin ve disiplininin verilememesi bu tür davranışların nedeni olabilmektedir. İkinci etken bireysel özelliklerle açıklanabilecek unsurları içermektedir. Bireylerin bir an önce yükselme, ün kazanma arzuları ve hırsları nedeniyle uydurma ve aşırma yapımları bu grup içinde değerlendirilmektedir. Bu tür davranışların özellikle bilim kültürü ve araştırma etiği normlarının yeterince yerleşmediği toplumlarda gelişme olanağı bulunduğu raporda ayrıca belirtilmektedir. Üçüncü etken bilimde niceliğin niteliğin önüne geçmesi olarak tanımlanabilir. Fazla sayıda yayın yapma ile bilimsel saygınlığın artacağı yanılgısı olarak açıklanan bu durum özellikle son yıllarda üniversitelerde yayın sayısının akademik yükseltmelerde ölçüt olması ile aynı araştırmayı parçalar halinde farklı yerlerde yayımlamak gibi davranışların artmasına neden olmaktadır. Son etken ise mali nedenler içinde gruplandırabileceğimiz burs, proje veya sanayi desteğini yitirme korkusuyla yapılan etik dışı davranışları kapsamaktadır (s.40-41).

Etik dışı davranışların alışkanlık haline gelmesinde öğrenim hayatında edinilen bazı davranışların etkisine dikkat çeken araştırmalar vardır. Bu araştırmalara göre intihalin başlangıcının kopya çekme alışkanlığı olduğu söylenebilir. Kopya çekme alışkanlığının bugünün sorunu olmadığı, geçmişte de yaygın olarak görüldüğü bilinmektedir. Hamilton (2003, s.7), sosyolog William Bowers'ın 1960'lı yıllarda yaptığı araştırmada 5000 öğrencinin yarısından fazlasının kopya çektiğini belirtmekte ve bundan 40 yıl sonra konuyla ilgili yapılan araştırmaların bu sayının arttığını göstermekte olduğuna dikkat çekmektedir. Hamilton (2003) öğrenciler arasında kopya çekme oranının artmasında iletişim teknolojisini etkisinin büyük olduğunu vurgularken, teknolojinin kopya çekmeyi kolaylaştırdığı gibi, yakalanmasını da kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Kopya çekme alışkanlığı üzerinde duran Saunder (1993) ise öğrencinin öğrencilik hayatı boyunca kopya çekme davranışını sürdürdüğü takdirde öğrencilik hayatı sonrasında da bu alışkanlığını sürdürmesinin beklenebileceğini savunmaktadır.

Öğrencilikte kopya çekmenin nedenlerini derslerin zorluğu, notların en önemli şey olması, ödevlerin anlamsız veya zaman israfı olarak görülmesi, kopyanın, sistemin bir parçası olarak düşünülmesi, arkadaşlara kopya yoluyla yardımın bir fazilet olarak görülmesi, çalışmaya vakit bulunamaması şekilde açıklanmaktadır (Poppyack ve diğerleri, 2003). DeVoss ve Rosati (2002, s. 194) intihal yapma nedenlerini tanımlamanın intihalin kendisini tanımlamak kadar karmaşık olduğunu ifade ederek, öğrenci üzerindeki zaman baskısının önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Whitaker (1993) öğrencilerin çok sayıda kaynak kullanma ve atıf vermenin yazının temel amacı olduğunu kendi orijinal fikirlerinin ikinci sırada geldiğini düşündüklerini belirtmekte ancak doğru bir şekilde atıf vermeyi bilmediklerini ifade etmektedir. Öğrencilerin özellikle internetten erişilen bilgiyi eleştirel olarak analiz etme becerisinden yoksun olmaları (Wood 2004, s.238) ve mali zorlukların bilimsel hırsızlıkta önemli bir etken olduğu (Kenny 2007, s. 15) vurgulanmaktadır.

Üniversite hayatına yeni başlayan öğrencilerin intihali kasten değil bunun bir yanlış olduğunu bilmeden yaptıklarını, bu nedenle üniversitenin ilk yıllarında intihale daha çok başvurulduğunu öne süren Stubbings ve Brine (2003), intihal yapma nedenini nasıl atıf yapılacağını bilmemek, çalışma becerilerinin zayıf/gelişmemiş olması, bilgi bulma becerilerinde eksiklik, kötü zaman yönetimi, araştırmanın anlaşılmasında yetersizlik, mali zorluklar ve not baskısı olarak sıralanmaktadır. Kopya konusunda benzer fikirlere sahip olan Hamilton (2003, s.7) lisans eğitiminin ilk yıllarında kopya ve intihal eğilimin fazla olduğunu, lisans eğitiminin son yılına gelindiğinde ise araştırma yapmanın ve yazmanın sevilip benimsendiğini buna bağlı olarak da intihalin azaldığını belirtmektedir. Ancak bazı araştırmalar intihalin lisans üstü eğitim sürecinde de önemli bir sorun oldu-

ğunu ortaya koymaktadır. Pecorari (2003, s.317-345) lisans üstü tezleri üzerinde yapmış olduğu araştırmasında intihalin lisans üstü eğitim sürecinde de yaygın olarak yapıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Akbulut ve arkadaşları (2007, s. 8) öğrencilerin akademik sahtekarlığa başvurma nedenlerini bireysel faktörler (zamansızlık, not kaygısı, sosyal yaşamın yoğunluğu), kurum politikaları (yetersiz cezalar, görmezden gelme), akran baskısı (arkadaşları etkilemeye çalışmak, karşı cinse gösteriş yapmak) olarak üç grup altında toplamaktadır. ODTÜ’de öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin neden intihale başvurdıkları araştırılmış ve araştırma sonucunda öğrencilerin intihale başvurma nedenleri beş başlık altında gruplandırılmıştır (Uzun ve diğerleri, 2007). Bunlar;

- Zaman darlığı
- Dersten geçmenin mutlaka not almaya bağlı olması
- Öğrencilerin ödev ve ders hakkında yetersiz bilgilendirilmeleri
- Dersin önemsenmemesi veya sevilmemesi
- İntihalin tam olarak neleri kapsadığının bilinmemesi olarak sıralanmaktadır.

Araştırmalar öğrencilerin “kes” “yapıştır” türü davranışları intihal olarak görmediğini göstermektedir. Öğrencilerin %77’sinin farklı kaynaklardan kes yapıştır yaparak ve kaynak göstermeyerek intihale başvurduğunu, %30’unun ise İnternet üzerindeki bilgiyi tek bir kaynaktan olduğu gibi alarak ve kaynak göstermeden kullandıklarını göstermektedir (Kenny, 2007, s.15).

Bu durum karşısında ne gibi önlemler alınabileceği sorusu giderek daha çok sorulmaktadır. Hinchliffe (1998, s.4 aktaran Auer ve Krupar, 2003, s. 427). öğrencilerin intihal yapmasını engellemenin en kolay yolunun akademisyenlerin derslerde intihalin hem tanımını hem de bu konudaki düşünce ve yaptırımlar üzerine konuşması olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca akademisyenlerin teknolojik gelişmeleri takip ederek, bilimsel hırsızlığı tesbit eden yazılımlardan, veri tabanlarından haberdar olması ve eğitimde bu servislerden faydalanmaları önerilmektedir (Popyack ve diğerleri, 2003).

İnternetin İntihale Etkisi

İnternet üzerinden erişilebilir bilginin artmasıyla intihal farklı bir boyuta taşınmıştır. İnternette yer alan bilginin “*kamu malı*” olduğu yargısı intihali arttıran bir diğer önemli unsurdur. Benning (1998, aktaran; Akbulut ve diğerleri, 2007, s. 3)

ise kelime işlemcilerin, elektronik kaynaklardan kes yapıştır türü bilgi elde etmeyi kolaylaştırdığına ve bunun intihali arttırdığına işaret etmektedir. Yapılan araştırmalar İnternet üzerinden erişilen bilginin artmasıyla intihalin artması arasında doğru bir orantı olduğunu göstermektedir (Akbulut ve diğerleri, 2007, s. 2)

İntihalin yapılması internetle birlikte kolaylaşmış olduğu kabul edilse de unutulmaması gereken intihalin fark edilmesinin de yine internet sayesinde kolaylaşmış olmasıdır. Park(2003, s.482), İnternet üzerindeki bilginin erişilebilirliğinin ve kullanılabilirliğinin çift taraflı etkisinin olduğunu, intihal yapmayı kolaylaştırdığı kadar bunun ortaya çıkmasını da kolaylaştırdığını ifade etmektedir.

İnternet üzerinden gerçekleştirilen etik ihlalleri ayrıca tanımlanmakta ve gruplandırılmaktadır. Akbulut ve arkadaşları internet üzerinden gerçekleştirilen bu etik dışı davranışları şu beş başlık altında toplanmaktadır (Akbulut ve diğerleri, 2007, s.6):

- Hilekârlık (başka araştırmacıların akademik çalışmalarının internet üzerinden sabote edilmesi; yazıya katkısı olmayanların adının yazar olarak eklenmesi; kasten yanlış atıf verilmesi; başkalarının araştırmalarının sahiplenilmesi)
- İntihal (İnternet'teki bir çalışmanın tamamının veya önemli kısımlarının yazar adı belirtilmeden kullanılması; internet'ten bulunan pek çok kaynağın atıf vermeden birleştirilerek kullanılması; internet üzerindeki bir araştırmacının araştırmacıların izinleri olmadan alınması, kullanılması)
- Çarpıtma (İnternet'teki bilimsel bilgilerin kişisel yorumlarla manipüle edilmesi; atıf yaparken kaynağın içeriğinin değiştirilmesi ve bunun yazarın fikirleriyle ilişkilendirilmesi)
- Kurallara uymama (aynı yazının birden çok yerde kullanılması; internet'ten kabul edilemez boyutta alıntı yapılması)
- Resmi olmayan yardım (İnternet üzerinden yazı satın alınması ya da kiralanması; bireysel yazıların forumlar, sohbet odaları, bloglar yada gruplar yardımıyla hazırlanması; başkalarının yerine yazıların hazırlanması)

İnternetin yaygın kullanımı ve sağladığı olanaklarla birlikte intihal konusunda önlem almanın giderek daha çok konuşulur bir konu haline geldiği görülmektedir.

İntihalin Önlenmesi için Alınan Önlemler

Dünyada bilimsel hırsızlığı önlemeye yönelik olarak çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu amaçla 2007 yılında Çin'de "Bilim ve Ahlak Komitesi" kurulmuştur.

Pakistan’da ise intihal suçu işleyen akademisyenleri yeterince cezalandırmayan üniversitelerin para yardımı kesilmektedir (Münir, 2007). ABD’de üniversiteye giren her öğrenciye davranış sözleşmesi (code of conduct) denen ve içinde intihali de içeren üniversitede uyulması gereken etik kurallarla ilgili bir sözleşme imzalatılmaktadır (Cemal, 2004). ABD’de bilimsel hırsızlığı önlemeye yönelik olarak Virginia Üniversitesi’nde özel bir birim oluşturulmuştur. Etik dışı davranışların, özellikle de intihalin önlenmesi amacıyla kurulan bu birimin başına getirilen fizik profesörü Louis Bloomfield tarafından geliştirilen bir program (WCOPYFIND) ile şüphelenilen metinler bilgisayara aktararak mevcut bilgi kaynaklarından ne oranda nasıl alıntı yaptıkları karşılaştırılabilmekte ve kopya metin tespit edilebilmektedir.

Ülkemizde ise TÜBİTAK, bilimsel alanda sahtekarlığın tanımlanması ve önlenmesine yönelik bir dizi çalışma yürütmektedir. TÜBİTAK bünyesinde kurulan “Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu” bu oluşumlara örnektir. Ayrıca TÜBA tarafından 2006 yılında “Bilim Etiği Kurulu” oluşturulmuştur. TÜBA Bilim Etiği Kurulu 1 Aralık 2001 tarihinde yapılan toplantıda konuyla ilgili 6 temel ilkeyi benimseyerek kamuoyuna duyurmuştur. Bu ilkeler bilimsel verilerin gerçeğe uygunluğu; bilimsel araştırmanın çevre ve insanlara zarar vermemesi gereği; bilim insanlarının topluma karşı sorumlulukları; araştırmaya katkı veren kişilerin araştırmada adlarının yer alması; kaynak göstermede, alıntı yapmada kurallara uyulması; eğitimde ve akademik etkinliklerde etik kurallara bağlı kalınması şeklinde özetlenebilir (TÜBA, 2001).

Bu yaptırımlar intihalin bütünüyle önlenmesini sağlayamasa da, öğrencilerin ve araştırmacıların konuyla ilgili duyarlılıklarının artırılması, değerlerin oluşması ve denetim konusunda farkındalık yaratılması açısından önemlidir. Ancak intihalin önlenmesi için yapılmasında etken olan nedenlerin de anlaşılmasında yarar vardır. Nitekim bilimsel alanda etik dışı yaklaşımlar tanımlanırken bunların önlenmesine yönelik görüşlere de yer verilmektedir. Araştırmacıların konuyla ilgili eğitim yetersizlikleri; değerlerde görülen değişiklikler; yükselme kriterleri ve bunların araştırmacılar üzerinde yarattığı baskılar dikkate alındığında etik dışı davranışların önlenmesinde yapılması gerekenler daha iyi anlaşılmaktadır.

Bilimsel sahtekarlığın önlenmesinde üç temel yaklaşımın önemli olduğunu vurgulayan Kansu (ty) bunları araştırmacıların eğitim ve öğretimi; araştırmacılar üzerindeki baskıların azaltılması; mali baskıların azaltılması olarak sıralamaktadır.

Bu yazıda özellikle intihalin önlenmesi konusunda var olan uygulamalar dikkate alınarak işin hukuki boyutuna, eğitim boyutuna ve teknik boyutuna yer verilmiştir.

Hukuki Boyutu

Etik dışı davranışların ve intihalin önlenmesinde ülkeler yasal yaptırımlar uygulamaktadırlar. Bu yaptırımların toplum koşullarına ve gelişen iletişim teknolojilerine bağlı olarak sık sık gözden geçirilerek yenilenmesi karşılaşılan sorunların çözümü açısından önemlidir.

TBMM Adalet Komisyonu tarafından Meclise sunulan temel ceza mevzuatına uyum öngören yasa tasarısını 07.11.2007 tarihinde benimsenmiştir. 2004 yılında hazırlanan 170 yasa maddesi üzerinde değişiklik geriren tasarı, 651 maddeden oluşmaktadır. Yasanın fikir ve sanat eserleri ile ilgili yeniliklerine göre başkasına ait esere kendi eseri olarak ad koyan kişi 6 aydan 2 yıla kadar hapis veya adli para cezasına mahkûm edilir. Bu suçu, dağıtarak veya yayımlayarak işleyenlere de verilecek hapis cezasının üst sınırı 5 yıldır. Aynı yasaya göre bir eserden kaynak göstermeksizin alıntı yapanlara, 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası verilir. Hak sahibi kişilerin izni olmaksızın, alenileşmemiş bir eserin içeriği hakkında kamuya açıklamada bulunan kişi 6 aya kadar hapis cezasına çarptırılır. Bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı nitelikte kaynak gösteren kişiler de 6 ay kadar hapisle cezalandırılır (Temel Ceza Kanunu, 2004):

Ayrıca Türkiye’de akademik boyuttaki bilimsel hırsızlığa yönelik olarak “Bir başkasının bilimsel eserinin veya çalışmasının tümünü veya bir kısmını kaynak belirtmeden kendi eseri gibi göstermek” “*Öğretim Üyeleri Disiplin Yönetmeliği*”nin 11/a-3 maddesi kapsamında üniversiteden uzaklaştırılma nedeni olarak belirtilmektedir (Yükseköğretim, 1982).

Eğitim Boyutu

Bilimsel çalışmalarda bir çok etik dışı uygulamanın eğitim eksikliğinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu durum yapılan yanlışın, yanlış olduğunun bilinmemesi nedeniyle tekrarlanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle işin eğitim boyutu giderek daha ön plana çıkmaktadır. İntihalin başlangıç aşamasının öğrencilik yılları olduğu düşünüldüğünde bu eğitimin öğrencilik yıllarında verilmesinin gereği daha iyi anlaşılmaktadır. Kansu (t.y.) bu konuda verilecek eğitimin prensiplerini şu şekilde gruplandırmaktadır.

1. Eğitim kurumlarının mezuniyet öncesi ve sonrası dönemlerde öğrencilere etik kuralları öğretmesi, araştırma becerisi kazandırması, bu amaçla araştırma yöntemleri, veri toplama teknikleri, verilerin analizi ve yorumu, yayın yapma konusunda bilgilendirmesi;
2. Araştırmacıların yeterli danışmanlık alabilmesinin sağlanması;

3. Araştırma verilerinin incelemeye hazır, düzenli ve eksiksiz tutulmasının öğretilmesi;
4. Veri analizleri ve istatistiksel hesaplar konusunda danışmanlık verilmesi, istatistik konusunda eğitim verilmesi;
5. Yayın öncesi denetimin sağlanması, atıfların kontrolü;
6. Araştırma verilerinin başka araştırmacılar tarafından kolaylıkla tekrarına ve denetimine olanak verecek şekilde sunulması konularında gerekli bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.

Sadece üniversite eğitimi aşamasında değil, eğitimin her aşamasında öğrenciye araştırma becerisi kazandırılırken araştırma süreci ve uyulması gerekli kuralların öğretilmesi gerekmektedir. Bu eğitim ne kadar erken yaşta vermeye başlarsa bu davranışların alışkanlık haline gelmesi o kadar kolay olacaktır. Derslerde bu konunun ele alınıp verilen ödevlerin değerlendirilmesinde gerekli denetimin yapılması ve öğrencinin sadece içerikle ilgili olarak değil, alıntılar konusunda da geri bildirim alabilmesi davranışların pekişmesini kolaylaştıracaktır. Kütüphanelerin düzenleyeceği bilgi okuryazarlığı programları bu açıdan önemlidir. Bu programlarda bilgiyi değerlendirme, sentezleme ve sunmanın öğrenilmesinin yanı sıra etik dışı davranışlar ve bunlara karşı uygulanan yaptırımların da ele alınması konuyla ilgili duyarlılığı artıracaktır.

Teknik buyutu: yazılımlar

İnternet üzerinden intihalin ortaya çıkarılması konusunda pek çok web sitesinden bilgi bulunabileceği gibi, önlenmesi amacıyla hazırlanmış yazılımlar da vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- ArticleChecker: www.articlechecker.com
- CopyCatch: www.copycatchgold.com
- CopyCatch Gold <http://copycatch.freemove.co.uk>
- CatchItFirst: <http://www.catchitfirst.com>
- CodeMatch (incorporated in CodeSuite): www.ZeidmanConsulting.com
CodeSuite.htm
- Copyscape: www.copyscape.com
- EVE Essay Verification Engine <http://canexus.com/eve/>
- Glatt Plagiarism Services <http://www.plagiarism.com>
- Learning Center <http://www.plagiarism.org>
- iThenticate: <http://www.ithenticate.com> Jplag: www.jplag.de
- MyDropBox: www.mydropbox.com

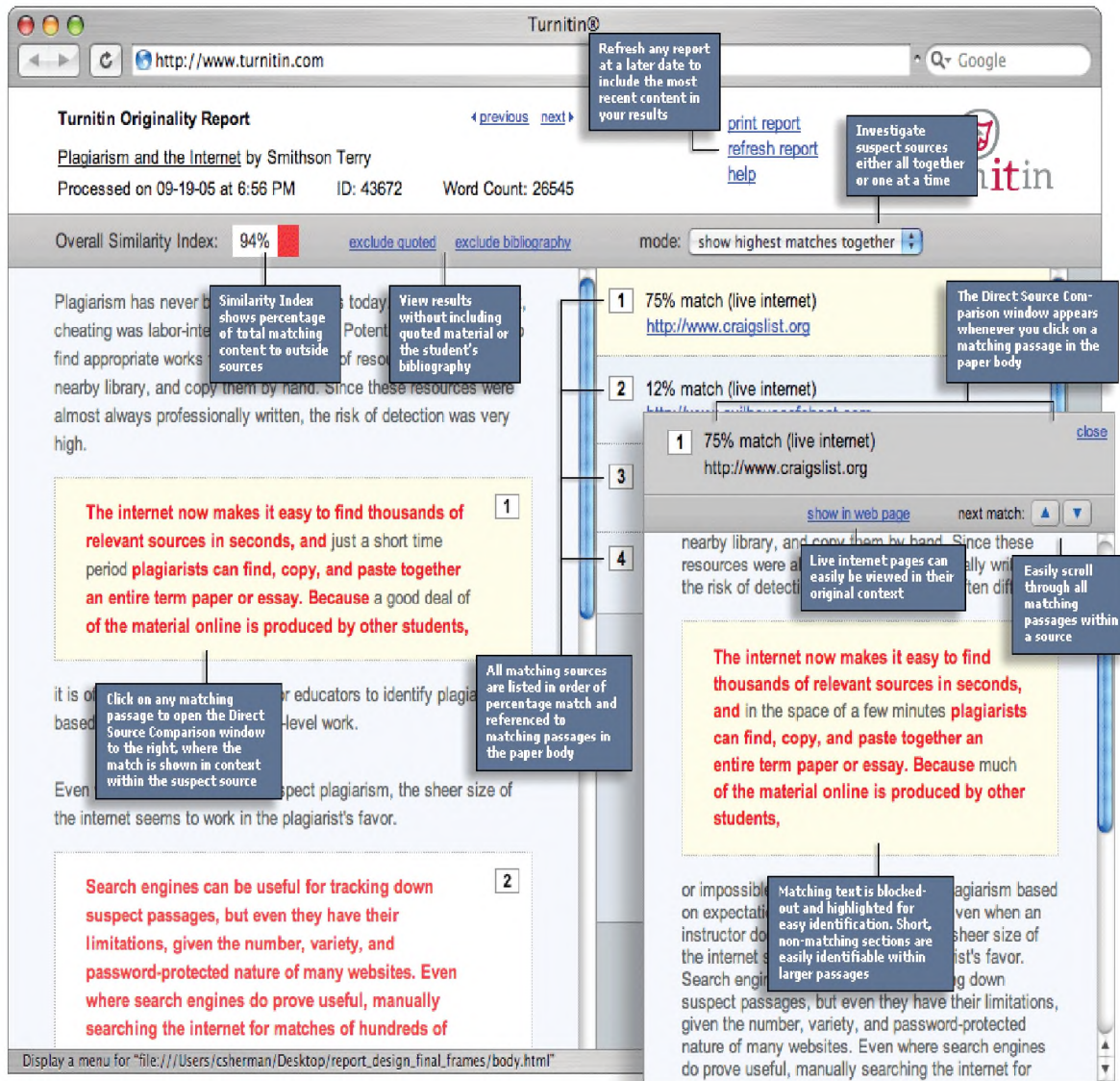
- Plagiarism.com: www.plagiarism.com
- TurnItIn: www.turnitin.com
- WCopyFind: <http://plagiarism.phsy.virginia.edu>
- Word CHECK <http://wordchecksyste.com>

Bu yazılımlar içinde en fazla tanınanları WCopyFind ve Turnitin'dir. WcopyFind 2002 yılında Virginia Üniversitesi tarafından geliştirilmiş bir yazılımdır. En son versiyonu 2004 yılına aittir. Sistem word ve html dosyalarını tarayabilme, eğer "url"ler belirtilmiş ise bu bilgiler internet'ten dolayı olarak izlenebilmektedir. Basit bir arayüze sahip olan sistem ücretsizdir, sayfasından indirilebilmektedir (<http://plagiarism.phsy.virginia.edu>).

Turnitin ise web tabanlı ve ücretli bir programdır. Genelde üniversite kütüphaneleri bu programa abone olduktan sonra akademisyenlerin hizmetine sunulmaktadır. Turnitin, 50'den fazla ülkede kullanılmakta, 5 milyardan fazla sayfa, binlerce kitap ve makaleyi tarayabilmektedir. Bu özelliklerinden ötürü Turnitin 1996 yılından beri sisteme aktarılan öğrenci ödevleriyle intihalin saptanması konusunda en fazla kullanılan programlardan birisidir.

Turnitin'in kullanımı birkaç aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle kullanacak kişinin sisteme kaydolması ve bir kullanıcı profili oluşturması gerekmektedir. Kullanacak kişi bir akademisyense dersin kodunu kullanarak bir sınıf açabilmekte ve öğrenci ödevlerini buraya aktarabilmektedir. Turnitin veri tabanına aktarılan bu yazıları veri tabanındaki 5 milyardan fazla sayfa, binlerce kitap, makale ve öğrenci ödevleriyle eşleştirerek sonucu bir rapor halinde kullanıcıya sunulmaktadır (Şekil 1).

Karşılaştırma mantığına dayanan bu yazılımlar dikkate alınarak ülkemizde de benzer çalışmalar yapılmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan DIFFER, var olan sistemler esas alınarak geliştirilmiş benzer bir yazılımdır (Saraç, 2007).

(Şekil 1). Sonuç Raporu*

*(<http://www.ipfw.edu/celt/assets/images/StevesImages/turnitin.jpg>)

Kütüphanecinin Rolü

Kütüphanecilerin rolleri değişen bilgi ortamlarının da etkisiyle daha çok eğitime ağırlık verecek şekilde yeniden yapılanmaktadır. Bilimsel etik, etik dışı davranışlar ve intihal konusunda verilecek eğitimin kimler tarafından nasıl düzenlenmesi gerektiği düşünüldüğünde kütüphanecilerin bu konuda üstlenmeleri gereken sorumluluk daha iyi anlaşılmaktadır.

Auer ve Krupar (2001, s. 424-429), kütüphanecilerin kampus sınırlarıyla çizil-

miş olan rollerinin giderek değiştiğini, öğrencilerin bilgiye erişim ve kullanımında etik kurallara uyabilmeleri için kütüphanecilerin var olan sorumlulukları içine bu konuyla ilgili bilgilendirme faaliyetlerini de dahil etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Üniversite kütüphanecilerinin bilgi okuryazarlığı konusunda fakültelerle ortak bir çalışma içine girerek eğitimci rolü üstlenmesi, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımı çerçevesinde yeni fırsatların yaratılması, yeni öğrenciler için seminerler düzenlenmesi, fakültelerin öğrencilerin yaptığı intihal konusunda bilgilendirilmesi, kullanıcıların var olan yazılımlardan ve web sitelerinden haberdar edilmesi, veri tabanlarının etik kullanımı konusunda kullanıcıları bilgilendirmesi gerekmektedir. Bu bilgilendirmenin yapılabilmesi için öncelikle kütüphanecilerin konuyla ilgilenmeleri ve kendilerini bu konuda eğitmeleri gerekmektedir.

Öğrencilerin bilgiyi yasal ve etik bir biçimde kullanmaları için rehberliğe ihtiyaçlarının olduğu açıktır. Bu konuda kütüphanecilerin öğrencileri intihal, bibliyografik yazılımlar ve atıf verme; akademisyenleri ise intihalin ortaya çıkarılması için kullanılan veri tabanlarından, yazılımlardan ve web sitelerinden haberdar etmeleri gerekmektedir. Stubbings ve Brine (2003) öğrencilere verilecek eğitim seminerleri ile konuyla ilgili standartların öğretilmesinin intihalin önlenmesi konusunda önemli bir adım olduğuna işaret etmektedirler. Ayrıca literatürde açıklamalı bibliyografyaların öğrenciler için kaynaklara aşına olmada önemli olduğu ifade edilmektedir (Shciller, 2005, s.1062).

Kütüphanecilerin intihal konusunda üstlenmeleri gereken rolü kaynakların tanıtımı, yayın tarama, yazı hazırlama, atıf verme, derslerin yapılandırılması, intihal ve intihalin saptanmasına ilişkin yazılımların tanıtımı olarak 6 başlıkta toplayan Wood (2004, s. 240) bu konuda verilecek eğitimin çok yönlülüğüne dikkat çekmektedir.

Kütüphanecilerin hazırladıkları kullanıcı eğitimi programları genelde kaynakların tanıtımı, yayın tarama ve rapor hazırlama gibi konuları içermektedir. Bu konular içine bilimsel etik, mülkiyet hakları, atıf verme ve intihal konularını dahil etmek, kullanıcıların bu konuda bilgilendirilmesi ve bilmeden yapılan hataların önüne geçilmesi açısından önemlidir.

Kaynakça

Akbulut, Y., Şendağ, S., Birinci, G., Kılıçer, K., Şahin, M.C., ve Odabaşı, H.F. (2007). Exploring te types and reasons of internet-triggered academic dishonesty among Turkish undergraduate students: development of internet-triggered academic dishonesty scale (ITADS). *Computers and Education*, 1-11. 1 Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.

- Al, U ve Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi'nin Bibliyometrik Profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21, (2), 142-163. 15 Kasım 2007 tarihinde http://www.kutuphaneci.org.tr/web/node.php?action=6&type=6&target=contentShow&id=2143&node_id=412 adresinden erişildi.
- Arda, B. (2001). Bilimsel bilgi üretiminde yayım etiği. 2001 Ulusal Tıbbi Etik Kongresi'nde sunulan bildiri. 1 Kasım 2007 tarihinde atlas.cc.itu.edu.tr/~goksel/dersler/etik/barda.pdf adresinden erişildi.
- Birinci, A. (2006). Tarihçilikte meslek ahlakı veya ahlaksızlığın tarihçiliği meselesi. *Muhafazakâr Düşünce*, 7, 77-108.
- Cemal, H. (2004, 11 Eylül). İntihal. *Milliyet*. 15 Kasım 2007 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/2004/09/11/yazar/cemal.html> adresinden erişildi.
- DeVoss, D. ve Rosati, A. (2002). "It wasn't me, was it?" Plagiarism and the web. *Computers and Composition*, 2002, 19, 191-2003. 1 Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Garfield, E. (1965). Can citation indexing be automated? in *Statistical Association Methods for Mechanized Documentation, Symposium Proceedings* pp. 189-192. Eds. Mary Elizabeth Stevens, Vincent E. Giuliano, Laurence B. Heilprin Washington: National Bureau of Standards. 5 Nisan 2007 tarihinde <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/V1p084y1962-73.pdf> adresinden erişildi.
- Hinchliffe, L. (1998). Cut and paste plagiarism: preventing, detecting, and tracking online plagiarism. 5 Aralık 2000 tarihinde <http://alexia.lis.uiuc.edu/%7Ejanicke/plagiary.htm> adresinden erişildi.
- Hamilton, D. (2003). Plagiarism: librarians help provide new solutions to an old problem. *Searcher*, 11 (4), 26-28. 1 Kasım 2007 tarihinde Wilson Select Plus veri tabanından erişildi.
- Kansu, E. (1994) Dünya'da ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite içinde (s.71-75). TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri 1, Ankara: TÜBA.
- Kenny, D. (2006). Student plagiarism and professional practice. *Nurse Education Today*, 27, 14-18. 1 Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Münir, M. (2007, 25 Ekim). Sekiz soru cevapla intihalin karnesi. *Milliyet*. 15 Kasım 2007 tarihinde <http://www.milliyet.com/2007/10/25/yazar/munir.html> adresinden erişildi.
- Namlu, A. G. ve Odabaşı, H. F. (2007). Unethical computer using behaviour scale: a study of reability and validity on urkish university student. *Computers and Education*, 48, 205-215. 1 Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Oğuz, N. Y. (1999). Bilimsel yayım etiği. *Klinik Psikiyatri*, 2, 153-159.

- Park, C. (2003). In other (people's) words: plagiarism by university students – literature and lessons. *Assesment and Evaluation in Higher Education* 28 (5), 471-488.
- Pecorari, D. (2003). Good and original: plagiarism and patchwriting in academic second- language writing. *Joruanl of Second Language Writing*, 12, 317-345. 1 Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Plagiarism.org. (2007) Types of plagiarism. 15 Kasım 2007 tarihinde http://www.plagiarism.org/learning_center/types_of_plagiarism.html adresinden erişildi.
- Saraç, Ö.F. (2007). *Differ-a plagiarism detection system*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. 06.03.2008 tarihinde <http://www.cs.deu.edu.tr/seniorprojects/DIFFER.pdf> adresinden erişildi.
- Saunders, E.J. (1993). Confronting academic dishonesty, *Journal of Social Work Education*, 29, (2), pp. 224–230. 15 Kasım tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Schiller, M. R. (2005). E-cheating: electronic plagiarism. *Journal of the Academic Dietetic Association*, 105, (7), 1058-1062. Kasım 2007 tarihinde Science Direct veri tabanından erişildi.
- Smith, L.C. (1981). Citation analysis. *Library Trends*, 30, 83-106.
- Stubbings, R. ve Brine, A. (2003). Plagiarism and the role of the library. 1 Kasım 2007 tarihinde <http://www.cilip.org.uk/publications/updatemagazine/archive/archive2003/december/update0312c.htm> adresinden erişildi.
- Temel Ceza Kanunu, *T.C. Resmi Gazete* (25611, 12 Ekim 2004).
- TÜBA (2001). Bilimsel araştırmalarda etik ve sorunlar. 1 Aralık 2007 tarihinde <http://www.tuba.gov.tr/duyurugoster.php?yil=01&duyuru=3> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK (2006). Bilimsel dergilere gönderilen makalelerde dikkat edilmesi gereken noktalar. 1 Kasım 2007 tarihinde <http://journals.tubitak.gov.tr/genel/brosur.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Komitesi (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunlar*. Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Uzun, E., Karakuş, T., Kurşun, E. ve Karaaslan, H. (31 Ocak-2 Şubat 2007). Öğrenci gözüyle “aşırma” (intihal): neden ve çözüm önerileri. Akademik Bilişim '07 Kütahya'da sunulan bildiri. 1 Kasım 2007 tarihinde <http://ab.org.tr/ab07/bildiri/174.doc> adresinden erişildi.
- Wood, G. (2004). Academic original sin: plagiarism, the internet, and librarians. *Journal of Academic Librarianship*, 30 (3), 237-242. 1 Kasım 2007 tarihinde Wilson Select Plus veri tabanından erişildi.
- Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği, *T.C. Resmi Gazete* (17789, 21 Ağustos, 1982).

Summary

Reliability of the scientific study is very much related to what extent that the regulations are followed during research and publication. Authors, referees, editors, publishers, librarians, and readers are the contributing elements to the process and control of scholarly communication. Increasing concerns about this subject is paralleled by the increase in unethical behaviors. Non-ethical behavior in the scientific area includes infraction fabrication, falsification, plagiarism, duplication, least publishable units, neglecting support and misusing credit. Plagiarism may occur both as sources not cited and sources cited. Reasons of plagiarism can be lack of education, individual characteristics, quantity than quality in science, deformation of merit, competition and financial issues. It is understood that the origin of unethical behavior is the attitudes obtained during education life. Recent studies reveal that the first phase of plagiarism is cheating. It is obvious that the development of communication technologies affect the increasing rate of cheating. Plagiarism gains another dimension due to increasing access of information from the internet. The prejudice that the information gathered from the internet is public property and word processing programs which make it easier to cut and paste information from electronic sources are factors that boost plagiarism. Internet makes it easier to plagiarize, but it also makes it to be discovered. There is commercial and non-commercial softwares designed for this purpose, like TurnItIn, WCopyFind, and Word CHECK. Legal sanctions are being rearranged depending on the changing circumstances to prevent plagiarism. The importance of the educational aspects of this issue is growing. In the changing information environment librarians, especially university librarians must take responsibility take an educational role and guide legal and ethical information usage with a student-centered approach. This guidance includes introduction to sources, research, presentation, how to make citations, the construction of courses, plagiarism, and the determination of plagiarism.

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK

Hasan UĞURLU¹

Araştırma Makalesi

Gönderi: 22.03.2020

Kabul: 29.03.2020

Atıf Bilgisi

Uğurlu, H. (2020). Bilimsel araştırmalarda etik. *Ahi Evran Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 67-78.

ÖZ

Bu araştırma, nitel veriler kullanılarak gerçekleştirilen bir derleme çalışmasıdır. Çalışmanın amacı bilimsel araştırmalar sırasında istemli ya da istemsiz olarak ortaya çıkabilen hataların en aza indirgenebilmesi açısından bir bilinç oluşturma düşüncesidir. Etik dışı davranış olarak adlandırılan bu hataların neler olduğu, hangi sebeplerden dolayı ortaya çıktığı, bu hatalara karşı yaptırımların neler olduğu ve bu davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik neler yapılabileceği bu çalışmada ele alınan temel konulardır. Günümüz şartlarında bilgiye birçok yolla ulaşılabilirdiği düşünülürse, etik dışı davranışların çokça gerçekleştiğinin görülmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Kirli bilgilerin bu kadar yoğun olduğu bir dönemde, bilimsel çalışmaların birçok farklı yöntemle ve birçok farklı nedene bağlı olarak etik ihlallere maruz kalması, bu anlamda bazı standartlara bağlı olarak çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bilimsel yayınların belirli etik kurallar dahilinde yapılması, etiğe aykırı bir durumun ortaya çıkması halinde, hangi yolun izlenmesi gerektiği konusunda faydalı olacaktır. Yapılan araştırmaların belirli standartlara (etik kod) bağlı olarak hazırlanması ve ilgili kişilerce (etik kurul) denetlenmesi güçlü bir çalışma sunmak açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Araştırma ve yayın etiği, etik dışı davranış, etik ihlal, etik kurul, intihal

ABSTRACT

This research is a compilation study using qualitative data. The aim of the study is to raise awareness in order to minimize the mistakes that may occur voluntarily or involuntarily during scientific researches. Errors that are called unethical behaviours, the reasons for their emergence, the sanctions against these errors and the ways of eliminating these behaviours are the main topics discussed in this study. Considering that information can be accessed in many ways under today's conditions, it will not be surprising to see that unethical behaviours occur a lot. In a period when erroneous information is so intense, scientific studies exposed to ethical violations with many different methods and for many different reasons reveal the necessity of working according to some standards in this sense. Conducting scientific publications within certain ethical rules will be useful in terms of determining the ways to follow if an unethical situation occurs. It is important to conduct a research based on certain standards (ethical code) and to supervise it by the relevant people (ethics committee) to provide a strong study.

Key Words: Research and publication ethics, unethical behaviour, ethical violation, ethics committee, plagiarism

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Öğr., hsngrl44@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3932-0442

GİRİŞ

Günümüzde bilimsel çalışmaların çokça yapıldığı gözlenebilir bir durumdur. Yoğun bir bilgi kümesinin varlığı, sanal ortamda ve günlük yaşamda bilimsel araştırmalar açısından ulaşılabilir birçok bilginin olması yadsınamaz bir gerçektir. Sanal kütüphaneler, online dokümanlar, yayınlanmış bilimsel makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri gibi internet aracılığıyla ulaşılacak kaynakların yanı sıra, şehir kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri, özel kütüphaneler, kırtasiyeler ve sahaflar aracılığıyla da birçok bilgiye ulaşmak mümkündür.

Ulaşılabilir bilimsel bilgilerin yoğunluğu ve bu bilgilere ulaşmanın ya yaymanın kolay olması beraberinde bazı sorunların oluşmasına da zemin oluşturmaktadır. Yanlış, eksik, kusurlu bilgilerin çokluğu bu anlamda ortaya çıkan problemlerdendir. Bilimsel araştırmaların hazırlanması aşamasında doğru bilgilerin seçilmesi gerekliliğini beraberinde getirir.

Yayınlanmış bilimsel araştırmaların çok olması araştırmacı açısından olumlu getirileri olan bir durum olduğu kadar, kötü niyetli veya bilinçsiz araştırmacıların da yanlış yollarla bu bilgileri dağıtma veya sahiplenme gibi yanlışlıklara yönelmesi durumunu doğuracaktır. Bu durumda bilimsel yayın/ürün sunan araştırmacının bir hatasından söz etmek mümkün değildir. Buradaki hata/suç unsuru, bu çalışmayı kaynak göstermeden, atıf yapmadan sunan, kendi çalışmasıymış gibi gösteren, yeterli donanımı olmadığı halde bilimsel ürün sunmaya çalışan, ticari kaygıyla ya da çeşitli baskı unsurlarının etkisinde kalarak özensiz bir çalışma sunan kişilerin bu ve bunun gibi birçok kusurlu davranışından dolayı ortaya çıkar.

Bu çalışma, yapılan bu yanlışlık ve suçlara ilişkin etik gereklilikleri, bilimsel çalışmalar açısından incelemek, yapılan bu etik ihlallerin neler olduğu, ne sebeple ortaya çıktıklarını ve nasıl önlenebileceklerine ilişkin yapılması gerekenleri öğrenmek ve bu konuya ilişkin temel terminolojik kavramları anlayabilmek amacıyla hazırlanmıştır.

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA ETİK

Bilimsel araştırmalarda etik konusunun sağlıklı anlaşılabilmesi açısından öncelikle *bilim*, *araştırma* ve *etik* kavramlarını, daha sonra da etik ve ahlak arasındaki farkları incelemek faydalı olacaktır.

Türk Dil Kurumu (TDK) bilim kelimesini “genel geçerlik özelliği olan ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi”, “belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci” tanımları ile açıklamaktadır.

Bilim, mantıksal temellere dayanmalı, olayların birden fazla nedeni olabileceğini göz önünde bulundurmalı, genelleşici olmalı, kesinlik taşımalı, ispatlanabilir verilerden oluşmalı, sonuçları herkes için aynı olmalı ve sürekli kendini geliştirme eğiliminde olmalıdır (Sümbüloğlu & Sümbüloğlu, 2016, s.2-3).

Araştırma kavramı TDK tarafından “bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı” şeklinde tanımlanmıştır. Bilim ve araştırma tanımlarından hareketle, bilimsel araştırmayı “toplumsal anlamda etkili olan bir konunun, sistematik bir biçimde, güvenilir veri kaynaklarından toplanan verilerle, detaylı bir şekilde incelenmesi süreci” olarak tanımlamak mümkündür.

Etik kavramı günümüzde sık sık ahlak kavramı ile karıştırılan bir kavramdır. TDK etiği “çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” şeklinde tanımlarken, ahlak kelimesini “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları” şeklinde tanımlamıştır. Bu iki tanımın çok yakın olduğu görülebilir ancak etik kavramı, sonuçları başka insanları etkileyebilecek eylemleri ve bu eylemlere yön veren düşüncelerle ilgilenirken; ahlak kavramı, toplum içerisindeki bir dizi kurallar kümesini ifade eder. (Yıldırım & Kadioğlu, 2007, s.76)

Etik çoğunlukla meslek gruplarına ya da spesifik bir alana yönelik kullanılırken (tıp etiği, klinik etik vb.) ahlak daha çok toplumsal bir olgu, bireyin davranışlarını iyi veya kötü yönde etkileyen bir kavramdır. Kansu (2012), etik kavramının bireyin karakteristik özelliklerini ifade eden ahlaki değerler bilimi olduğunu ifade etmiştir. Başka bir ifadeyle, etik kavramı vicdani temeller üzerine kurulu olup, felsefenin ilgilendiği bir alt kol sayılabilir (Mahmutoğlu, 2009, s.229). Aynı dersten ödev hazırlamış iki öğrencinin ödevlerini değerlendirirken tarafsız davranmak bir eğitimcinin mesleğinin getirdiği etik bir gereklilikse, tarafsız davranmadığı zaman vicdani rahatsızlık duyması da ahlaki değerlerinin bir sonucudur. Etik kavramı yol/ yöntem ifade ederken ahlak kavramının içerik ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Etik kavramı, belirli bir meslek dalına yönelik etik kuralları kapsayan Mesleki Etik, belirli bir kitleyi içinde barındıran işletmeleri/kurumları kapsayan Örgütsel Etik ve idarecilerin karar verme sürecinde, herkes için iyi olan sonuçları doğuracak faaliyetlerin yapılmasını sağlayan Yönetsel Etik olarak gruplandırılabilir (Aydın, 2012 s.2).

Bilimsel araştırmalar açısından bakıldığında etik kavramı büyük önem arz etmektedir. Araştırmanın veri toplama, analiz etme, karşılaştırma, kıyaslama gibi aşamaları içinde barındıran bir süreç olduğu düşünüldüğünde, hakkaniyetli bir araştırma yapabilmek açısından

etik kavramı devreye girmektedir. Araştırma sırasında toplanan verilerin özgün olması, yararlanılan kaynaklar ve yardım alınan kişilerin belirtilerek bir ürün ortaya koyulması bilimsel araştırma etiğinin bir gerekliliği ve aynı zamanda ahlaki bir sorumluluktur.

Büyüköztürk Ş., vd., (2016) bilimsel araştırmaların dürüst bir şekilde, verileri dikkatli ve düzenli olarak kaydederek, açık ve anlaşılır bir biçimde, özgür düşünceyle (eski yayınlara saygı çerçevesinde eleştiri yapabilme), eğitimci/akademisyen olmanın sorumluluğunu taşıyarak ve topluma karşı görevlerini yerine getirerek, iyi niyet ve saygı çerçevesinde ve yasal süreçlere uygun bir biçimde yapılması gerektiğini söylemektedir.

Bilimsel araştırmaların başarılı olabilmesi için gerçeği gün yüzüne çıkarması gerekir. Bu da ancak *bilimsel dürüstlük* ile mümkün olacaktır. Bilimsel dürüstlük ile kastedilen araştırmanın özgün olması, taraf tutmaması ve harcanan bir çabanın sonucu olarak ortaya çıkmasıdır (Karakütük, 2001). Araştırma yapılırken bir diğer önemli konu da hangi konunun araştırılacağından araştırmanın yöntemine, kullanılacak kaynaklardan kullanma şekline, araştırma sonucunun yazımı ve yayınlanmasına kadar tüm aşamalarda uygulanması gereken bir dizi kuralın varlığıdır. Bu aşamalardan geçerek hazırlanan bir bilimsel çalışmanın zarar görmesine neden olan durumlar *disiplinsizlik ve düzensizlik* ve *bilimsel yanıltma* başlıkları altında incelenebilir (Padem H., vd., 2012, s.132).

Disiplinsizlik ve Düzensizlik: “Genellikle araştırma sırasında sistemli çalışmamanın bir sonucu olarak veya araştırmacının dikkatsizliği ve acemiliği sonucu ortaya çıkan aksaklıklar ve hatalar” olarak açıklanabilir. Burada önemli olan bu olumsuzluğun alınacak eğitimlerle ve disiplinli çalışmayla düzeltilebilmesidir. Kansu (2012, s.51), disiplinsiz araştırma kavramını, araştırmacının “iyi niyeli” hatalarının bir sonucu olarak açıklamakta olup araştırmacının sıkı çalışmalarla geri kazanılabileceğini ifade etmektedir.

Bilimsel Yanıltma: Araştırma sürecini olumsuz etkileyebilecek davranışların sergilenmesi durumudur. “Yalancılık” olarak da adlandırılan bu durum etik kurallara aykırı bir davranış şeklidir. Bilimsel yanıltma kendi içinde birçok gruba ayrılabilir.

“Etik dışı davranış” olarak adlandırabileceğimiz bu davranışları şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR

Etik dışı davranış olarak nitelendirilen bu davranışlar bilimsel araştırmaların zarar görmesine neden olan/olabilecek birtakım tutum ve tavır ifade eder. Aynı bilgilerin birden fazla kişi

tarafından paylaşılması veya yayımlanması, yeterli yetkinliğe sahip olmayan kişilerin “başkalarının emeği ile” çalışma sunması vb. birçok sorunu beraberinde getirecektir.

Aşırma (İntihal/Plagiarism)

İntihal (aşırma) kavramı, başka araştırmacıların emek harcayarak oluşturduğu bilimsel çalışmaların/ürünlerin kısmen ya da tamamen alınıp kendi eseriymiş gibi gösterilmesi, başkasına ait düşünce ve ideolojilerin kendi fikriymiş gibi sunulması sonucu ortaya çıkan haksız durumdur. Kendi içerisinde gruplara ayırmak mümkündür (Padem H., vd., 2012, s.133):

- i. *Kopyalama:* “Başkasının emek vererek oluşturduğu bilimsel ürünlerin kopyalama/çoğaltma yoluyla bir kısmının veya tamamının alınarak kendi ürünü gibi sunmak/göstermek” şeklinde tanımlanabilir. Az bir kısmının alınmış olması işlenen suçu azaltmaz; gerek tek harf olsun gerek tüm araştırma verileri olsun yapılan “hırsızlık” aynı sayılabilir. Orijinal kaynak ve araştırma verilerine gerek kalmayacak şekilde yapılan alıntı, kopyalamanın aşırılığı için bir ölçüt kabul edilebilir.
- ii. *Değiştirerek yazma:* Başkalarına ait bilimsel çalışmaların cümleleri üzerinde değişiklik yapılarak kendisine aitmiş gibi gösterilmesi durumunda ortaya çıkan intihaldir. Akademisyenliğe yeni başlayan kişilerin ağırlıklı olarak tercih ettikleri intihal türüdür.
- iii. *Bilimsel bilgi/veri ve düşünce hırsızlığı:* Herhangi bir araştırmacıya ait düşüncelerin, o kişiye ait araştırma verilerinin, kaynak göstermeksizin ve o araştırmacının bilgisi dışında kullanılması durumunda ortaya çıkan intihal türüdür.
- iv. *Kendi kendini intihal:* Kişinin daha önce hazırlamış olduğu bilimsel çalışmalara ait bilgileri, atıf yapmadan ya da kaynak göstermeden kullanması durumunda ortaya çıkan intihaldir. Bu bilgilerin kendine ait olması durumun farklı olması anlamına gelemmez çünkü aynı bilgilerle yeni bir ürün sunmak, eski bir ürünü yeniymiş gibi göstermek anlamına gelir. Bu tercih edilen bir durum olmamakla beraber, kaynak göstermek şartıyla, maksimum %30 alıntı olacak şekilde, eski verilerden yararlanılabilir.

Özenç Uçak & Birinci (2008) intihalleri *kaynak gösterilerek* yapılan (dipnotun unutulması, kasıtsız olarak yanlış kaynak gösterilmesi, kaynağın belirli kısımlarında atıf yapılmı kalan kısmın kendisine aitmiş gibi gösterilmesi vb.) ve *kaynak gösterilmeden* yapılan (tüm bilginin başka kaynaktan birebir alınması, farklı birçok kaynaktan toplanan bilginin kendisine aitmiş gibi sunulması vb.) intihaller olarak iki grupta incelemiştir.

Uydurma/Sahtecilik (Fabrication)

Etik olmayan davranışlardan biri olan uydurma kavramı “var olmayan verileri gerçekmiş gibi göstermek” durumunu ifade eder. Ortada herhangi bir bilimsel veri yokken, masa başında yazılan verilerin, bilimsel bir araştırma, bir deney ürünü gibi gösterilmesi durumudur (Padem H., vd., 2012, s.134).

Çarpıtma/Saptırma (Falsification)

Çarpıtma ya da saptırma olarak adlandırılan bu etik dışı davranış, kullanılmamış bir yöntemin kullanılmış gibi gösterilmesi, bilgilere ekleme/çıkarma yapılarak amacından saptırılması, başkalarına ait bilgiler üzerinde oynanarak kendine ait bir çalışmaymış gibi gösterilmesi durumudur. Bilimsel verilere ilişkin bu çarpıtma durumunu İnci (2015, s.289) şu şekilde sıralamaktadır:

- Bilimsel çalışma sonu elde edilen veriler üzerinde değişiklik yapılması.
- Bilimsel araştırma sırasında kullanılmayan malzeme ve gereçlerin varmış gibi; kullanılmayan yöntem ve tekniklerin de kullanılmış gibi gösterilmesi.
- Bilimsel çalışma, araştırma, deney sonuçlarının çarpıtılması/kasten değiştirilmesi.
- Bilimsel araştırmanın hipotezi ile uyuşmayan bilgilerin araştırmaya dâhil edilmemesi.
- Bilimsel çalışmaların yapılma amacından farklı bir amaca hizmet edecek şekilde orijinalinden farklı olarak aktarılması/sunulması.

Duplikasyon

Duplikasyon kavramı aynı bilimsel çalışmanın birden fazla dergiye gönderilmesi, daha önce yayınlanmış bir araştırmanın farklı dillerde (editör izni olmadan) yeniden yayınlanması durumlarını ifade eder (Padem H., vd., 2012, s.135).

Bölme/dilimleme

Herhangi bir bilimsel araştırmanın, içeriğinin bütünlüğüne zarar verilecek şekilde bölünerek, her bir bölümünün farklı zamanlarda yapılmış çalışmalar gibi gösterilmesi ya da her bir parçanın aynı tarihte farklı kaynaklarda yayınlaması sonucu gerçekleşen etik dışı bir davranıştır (Padem H., vd., 2012, s.136).

Hayali/Haksız Yazarlık

Haksız yazarlık “yapılan bilimsel araştırmaya yönelik hiçbir çalışması, katkısı, emeği olmayan kişilerin isimlerinin o çalışmayı/araştırmayı yapan kişilerle birlikte yer alması durumu” şeklinde tanımlanabilir (Padem H., vd., 2012, s.136)

Ayrıca Padem H., vd., (2012, s.136-137) ve Bülbül (2004) diğer etik dışı durumları şu şekilde sıralamaktadır:

- Bilimsel araştırmayı hazırlayan kişinin, bu araştırmayla alakası olmayan bir başka kişiyi araştırma grubuna dâhil etmesi.
- Aştırma grubunda yer almayan bir kişinin para karşılığında hazır bir araştırmanın veya çalışmanın kadrosuna dâhil edilmesi.
- Birbirinden bağımsız çalışma yapan birkaç kişinin, yaptığı çalışmalara birbirilerinin isimlerini yazarak listelerini kabartmak istemeleri.
- Araştırmayı/çalışmayı hazırlayan kişilerin, (genelde yüksek lisans ve doktora öğrencileri) derslerine giren akademisyenin adını yazmak durumunda kalmaları.
- Gerekli resmi prosedür tamamlanmadan insanlar ve hayvanlar üzerinde deneyler yapılması.
- Atıfların taraflı yapılması (ağırlıklı olarak kendi kaynaklarına atıf yapılması).
- Kullanılacak kaynak seçiminde tarafsız olunmaması (yapılan çalışmayı olumlu yönde destekleyen verilerden yararlanılması, olumsuz olanların göz ardı edilmesi).
- Yayınlanacak olan çalışmanın kalitesine bakılmaksızın çıkar ilişkisi doğrultusunda yayınlanması (daha iyi bir çalışmanın yayınlanmayıp çıkar ilişkisi olan kişinin hazırladığı çalışmanın yayınına öncelik verilmesi).

Doğru hazırlanmış bir bilimsel çalışma/araştırma incelendiğinde, yukarıda anlatılan etik ihlallerin yapılmadığı, alıntıların kaynak gösterilerek ve atıfta bulunarak kullanıldığı görülebilir. Bilimsel bir yayın *doğru veriler toplanarak oluşturulur* ve araştırmacı bilgileri eksiksiz aktarır. Çalışmaya ait veriler toplanırken araştırmacı siyasi düşüncesini, dini inancını ve şahsi menfaatlerini dışarıda tutar, *tarafsız* bir ürün ortaya çıkarır. Yayınlanan çalışmada okuyan her bireyin erişebileceği kaynaklar kullanır ve *emeği geçen her şahsın ismi belirtilir* (yazar listesine eklenir ya da teşekkür edilerek belirtilir) (İnci, 2015, s.285).

ETİK DIŞI DAVRANIŞLARIN NEDENLERİ

Etik dışı davranışlar birçok sebepten ortaya çıkabilmektedir. Bilimsel araştırmayı hazırlayan araştırmacının, eğitim anlamında gerekli yeterliliğinin olmaması (bilimsel yayın tekniklerine hâkim olmaması / yayın etiği kurallarını iyi bilmemesi) sebebiyle bu tarz etik ihlaller, kural dışılıklar görülebilmektedir. İyi niyetli bir araştırmacı sıkı çalışma ve gerekli eğitimlerle bu açığı kapatabilecektir.

Bilim adamları, bilimsel araştırma yapan akademisyenler gibi yayınlanabilir bilimsel çalışmalar ortaya koyan bireylerin, *kendi meslek grubu içerisinde prestijlerini artırma* düşüncesi nedeniyle ortaya çıkan etik dışı davranışlardan da söz etmek mümkündür. Daha fazla bilimsel çalışma sunma düşüncesi bu prestij oluşturma çabası ile beraber ortaya çıkabilen bir durumdur. Bu bağlamda yeterli yetkinliği olmayan kişiler daha fazla çalışma yayınlatabilmek için etiğe aykırı tutumlar (başkasına ait yayınları kullanma, kaynak göstermeden yayın hazırlama, sahte kaynak gösterme vb.) sergileyebilirler (Bülbul, 2004).

TÜBA (2002), etik ihlallerinin nedenlerini, bilimsel araştırmalara yönelik *eğitim ve disiplin yetersizliğinden* kaynaklanan ihlaller, araştırmayı yapan kişinin *kişisel özelliklerinden* kaynaklanan ihlaller, bilimsel çalışma platformunda *çok sayıda ürün vermenin nitelikli/kaliteli ürün vermekten daha fazla itibar getireceği düşüncesiyle* ortaya çıkan ihlaller ve *mali/ekonomik nedenlerden* dolayı yapılan ihlaller olmak üzere dört temel nedene dayandırmıştır.

Yapılan araştırmalar kopya çekme alışkanlığının da etik dışı davranış olduğunu, küçük yaşta kopya çekme alışkanlığı olan bir öğrencinin bu yolla sonuca ulaştığını görmesi, bu davranışı pekiştirerek ileri yaşlarında da “hazırcılık” düşüncesine yönelmesine neden olabileceğini göstermiştir. Dolayısıyla kopya unsuru bir anlamda etik ihlallere temel oluşturuyor denilebilir (Özenç Uçak & Birinci, 2008, s.193).

Lisans öğrencilerinde yoğun olarak görülen; yanlış olduğunun bilinmemesi nedeniyle intihal yapılması, nasıl atıf yapılacağının/kaynak göstereceğinin bilinmemesi, ekonomik kaygıyla eğitim almaları (öğrenmekten çok istihdam edilmek amacıyla okumaları) gibi durumlar, bu öğrencilerin farkında olmadan etik dışı davranışlara yönelmelerine sebep olabilmektedir. Akademisyenlerin/eğitimcilerin bu noktada doğru yönlendirmeler yapması ve öğrencilerin zaman içerisinde edindiği bilgiler öğrencilerin her yıl önceki yıla kıyasla daha az etik ihlal yaptıklarını göstermiştir (Özenç Uçak & Birinci, 2008, s.193-194).

Yapılan araştırmalar bazı psikolojik sıkıntılara ve bazı psikosomatik (psikolojik kökenli olup fiziksel olarak ortaya çıkan) rahatsızlıklara sahip bireylerin normal insanlara göre daha fazla etik dışı davranış sergilediğini, etik ihlal yapmaya daha yatkın olduklarını göstermektedir (Erdem, 2012).

İnternet ortamında bilgi erişiminin kolaylaşması da etik ihlallerini arttıran bir durumdur. İnternet, e-kitap, online kütüphane, online dergi gibi doğru kullanıldığında faydalı bilgilere ulaşılmasını, zaman ve maliyet açısından kazanç sağlanmasını mümkün kılarsa da çok fazla kirli bilgi barındırması nedeniyle intihali arttırdığını görmek mümkündür. Özellikle öğrencilerin

ödevlerini “kopyala-yapıştır” sistemiyle kolayca hazırlayabilmeleri, iyi niyetli olmayan, umursamayan, sadece mecbur olduğu için ödev hazırlayan öğrencilerin etik dışı davranışlarda bulunmasına neden olabilmektedir (Özenç Uçak & Birinci, 2008, s.195).

ETİK DIŞI DAVRANIŞLARIN ÖNLENMESİ

Etik dışı davranışların önlenmesi ve/veya minimuma indirgenmesi sağlıklı bilimsel çalışmalar sunabilmek açısından önemlidir. TÜBA (2002, s.5-6) etik dışı davranışların önlenmesine yönelik yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

- Etik ihlallerinin sınıflandırması doğru yapılmalı ve doğru şekilde değerlendirilmelidir.
- Etik dışı davranışın kastlı mı yoksa farkında olmadan mı yapıldığı, mevcut durumda bir “kötü niyet”in var olup olmadığı belirlenmeli ve gerekli düzeltmeler (yayını geri çekme veya aynı yayın organında çalışmanın düzenlenmiş halini tekrar yayınlama) yapılmalıdır.
- Yapılan bilimsel çalışma, yayın veya araştırmaya yönelik şikâyetle bulunan kişi ile hakkında şikâyetle bulunulan kişi arasındaki çatışmalara engel olmak açısından, iki tarafın da hakları gözetilerek çözüme ulaşılmaya çalışılmalıdır.
- Etik dışı davranışa yönelik araştırmalar gizlilik içinde sürdürülmelidir.
- Etik ihlal tespit edildiğinde soruşturma yapılan ihlalin boyutuna göre, yasal sürecine uygun şekilde yürütülmelidir.

Bilimsel/akademik hırsızlığı önlemek için ülkeler farklı şekillerde önlemler alabilmektedir.

Etik kurul olarak adlandırılan kurumlar bu amaçla faaliyet yürüten kurumlardır ve bilimsel hırsızlığa/sahteciliğe yönelik standartlarla (**etik kod**) çalışırlar. Çin’de “Bilim ve Ahlak Komitesi”nin kurulması, Amerika’da üniversite öğrencilerine etik ihlallere karşı “Ahlak Sözleşmesi” imzalatılması, yine Amerika’da bazı üniversitelerde özel bir birimin kurulması bu alanda alınan önlemlere örnek gösterilebilir (Özenç Uçak & Birinci, 2008, s.195-196).

Türkiye’de ise Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde kurulan “*Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu*” ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bünyesinde kurulan “*Bilim Etiği Kurulu*” etik ihlaline karşı faaliyet sürdürmektedir (Özenç Uçak & Birinci, 2008, s.196).

Kansu (2012), bilimsel araştırmalara yönelik etik dışı davranışların önlenmesi için yapılması gerekenleri “araştırmayı yapan kişinin eğitimi”, “araştırmayı yapan kişilere yönelik baskıların önlenmesi/gerekli önlemlerin alınması” ve “ekonomik anlamda araştırmacıyı olumsuz etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılması” şeklinde sıralamaktadır.

Etik dışı davranışların en aza indirgenebilmesi açısından kesin bir yöntemden bahsetmek mümkün değildir. Bu konuda yapılabilecek en mantıklı hareket etik ihlal yapan kişilerin bilinçlendirilmesi, etik ihlali teşvik edici unsurların azaltılması, “bireyin zorunda olduğu için değil, bilime ve kendi bireysel gelişimine katkı sağlayabilmesi için” araştırma yapmasının teşvik edilmesidir.

ETİK DIŞI DAVRANIŞLARDA YAPTIRIMLAR

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 2015 ve 2018 yıllarında Bilim Kurulu’nun kararıyla yürürlüğe giren TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği’nin üçüncü bölümünde yer alan uyarı ve yaptırımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Etik ihlalin kasıtlı bir şekilde veya ağır ihmal nedeniyle yapıldığı kesinleşirse, kurul başkanı aracılığıyla yazılı olarak uyarılır.
- Bilimsel çalışmaların yayın etiğine uygun şekilde hazırlanmadığı (kaynak göstermeme, izinsiz alıntı yapma, başkasına ait eseri kendisininmiş gibi gösterme, görevi kötüye kullanma, uydurma, sahtecilik, hayali yazarlık, taahhütname beyanına aykırı davranma vb.) tespit edilirse, suçun şiddetine göre altı aydan beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.
- Asılsız suçlamada bulunan kişilerin projeleri kabul edilmez, durdurulur ve/veya projeye yönelik ödemelerin kesilmesi hususunda gerekli işlemler yapılır.
- Hakkında yaptırım kararı alınan araştırmacı, kurulun önerisi, başkanın kararı ile faaliyet halindeki çalışmalarının durdurulması, mali desteklerinin kesilmesi, kazanılan ödülün mahrum bırakılma gibi cezalara çarptırılabilir.
- Etik ihlal tespit edilen yayınlar yaptırım süresi boyunca yayından çekilmiş sayılır ve bunun duyurusu aynı yolla yapılır.
- Yaptırıma yönelik kararlar gizlilik kurallarına uygun biçimde ihlali yapan kişinin bulunduğu kurumun yöneticilerine bildirilir.
- Yaptırım kararı onaylanan kişi beş yıl içerisinde yeni bir etik dışı davranışta bulunursa cezası aldığı sürenin yarısı kadar uzatılır.

Kansu’ya (2012, s.54) göre herhangi bir akademik kurum/kuruluşta etik ihlal yapan kişilerin; istifasının istenmesi, çalıştığı kurumla ilişkisinin kesilmesi, farklı kurumlara tayininin/atamasının engellenmesi, araştırmalardan men edilmesi (3 yıl), çalıştığı kurumlarda

hiçbir eğitime katılmaması, finansal desteklerinin kesilmesi ve çalıştığı kurumlara “etik ihlal” yaptığının bildirilmesi şeklinde yaptırımlar uygulanmalıdır denilebilir.

Özenç Uçak & Birinci’ye (2008, s.196-198) bakıldığında, etik ihlallere karşı alınacak önlemlerin, yasal yaptırım sürecini içeren “*hukuki boyut*”, ihlal yapan kişilerin eğitim, bilinç, duyarlılık gibi konularda eksikliklerinin giderilmesini ifade eden “*eğitim boyutu*” ve intihali engellemek için yapılmış yazılımların öğretildiği “*teknik boyut*” olmak üzere üç başlık altında incelediği görülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Etik kavramı bilimsel araştırmalarda dikkate alınması gereken bir kavramdır ve genellikle ahlak kavramı ile karıştırılabilmektedir. Ahlak kavramı daha toplumsal bir durumu ifade ederken etik biraz daha meslek dallarına yönelik bir kavramdır ancak ahlaktan bağımsız değildir. Yazılı hukuk kurallarının örf adet hukuku ile birbirini tamamlaması gibi etik kavramı da bir anlamda ahlak kavramıyla birbirinin bütünleyicisidir denilebilir.

Bilimsel araştırma yapılırken yayın etiği ilkelerine uygun, hakkaniyetli ve özgün çalışmalar yapılmalıdır. Yukarıda anlatılan etik ihlallerden kaçınılmalı, yapılan bilimsel çalışma bir suç unsuru değil, bireyin ve toplumun yararına bir bilimsel ürün/araştırma niteliği taşımalıdır. Bu bağlamda ortaya çıkan ihlaller incelenmeli, nedeni araştırılmalı, bir kasıt olup olmadığına bakılmalı ve yaptırımlar bu doğrultuda uygulanmalıdır.

Etik ihlallere karşı dünya genelinde birçok ülkede etik kurullar etik dışı davranışlarla mücadele etmektedir. Türkiye’de de TÜBİTAK ve TÜBA bünyesinde bu görevi yürüten etik kurullar kurulmuştur.

Bilimsel araştırmalar açısından bakıldığında akademisyenlere, bilim adamlarına, bilimsel ürün sunan/bilimsel yayın yapan kişilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Etik ihlallerin azalması, toplumda bir bilinç oluşturulması, eğitim eksikliğinden kaynaklı ihlallerde gerekli eğitimin verilmesi gibi birçok anlamda faydalı olabilecek bu kişilerin (editör, hakem vb.) üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi ile mümkün olacaktır. **Editörler** yayını özenle incelemeli, gizlilik ilkesinin gereklerine uymalı, kişisel yakınlık ve çıkar ilişkisinden uzak bir şekilde ve hakkaniyetli olarak inceleme yapmalı; sadece tüm şartları eksiksiz yerine getiren çalışmaların yayınlanmasını sağlamalıdır. **Hakemler** ise editörlerin seçtiği araştırmaları incelemeli, gerekli yasal süre içerisinde (15-60 gün) sunulan ürünü, tüm teknik ve içerik yönleriyle gözden geçirmeli, gizlilik içerisinde ve her türlü etik ihlale karşı dikkatli bir şekilde çalışmalı, eksik

görülen ya da etik dışı bir çalışma varsa, gerekli yasal süreçler doğrultusunda gereken işlemleri yapmalıdır (Bülbül, 2004).

KAYNAKÇA

- Aydın, İ. (2012). *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Bülbül, T. (2004). Bilimsel Yayınlar da Etik. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15), 53-61
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 25-32.
- İnci, O. (2015). Bilimsel Yayın Etiği, *Türk Kütüphaneciliği* 29(2), 282-295.
- Kansu, E. (2012). Bilimsel Araştırma ve Yayınlar da Etik İlkeler. *Multidisipliner Etik Kongresi Konuşma Metinleri*, 50-54 .
- Karakütük, K. (2001). *Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 225-249.
- Özenç Uçak, N., & Birinci, H. G. (2008). Bilimsel Etik ve İntihal. *Türk Kütüphaneciliği* 22(2), 187-204.
- Padem, H., Göksu, A., & Konaklı, Z. (2012). *Araştırma Yöntemleri*. Üsküp: IBU publication.
- Sümbüloğlu, V., & Sümbüloğlu, K. (2016). *Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- TÜBA. (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- TÜBİTAK. (2015/2018). *TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği*. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu.
- Yıldırım, G., & Kadioğlu, S. (2007). Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 29 (2), 7-12.

KAMU GÖREVLİLERİ ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ İLE BAŞVURU USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; kamuda etik kültürünü yerleştirmek, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere uygun davranış göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak ve görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini artırmak, toplumu kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek ve Kurula başvuru usul ve esaslarını düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik; genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dahil tüm personeli kapsar.

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı mensupları ve üniversiteler hakkında bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.

Hukuki dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik, 25/5/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 3 ve 7 nci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 — Bu Yönetmelikte geçen;

- Kanun: 25/5/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu,
- Kurum ve kuruluş: 2 nci maddede geçen ve kapsama dahil kamu kurum ve kuruluşlarını,
- Kamu görevlileri: 2 nci maddede geçen ve kapsama dahil kamu kurum ve kuruluşlarında görevli tüm personeli,
- Kurul: Kamu Görevlileri Etik Kurulunu,
- Etik davranış ilkeleri: Kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkelerini,
- Başvuru sahibi: Kanun kapsamında başvuru hakkını kullanarak Kurula veya yetkili disiplin kurullarına başvuran gerçek kişileri,
- Bilgi: Kurum ve kuruluşların kayıtlarında yer alan 5176 sayılı Kanun kapsamında yapılacak inceleme ve araştırmalara ilişkin her türlü veriyi,
- Belge: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları 5176 sayılı Kanun kapsamında yapılacak inceleme ve araştırmalarla ilgili yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Etik Davranış İlkeleri

Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci

Madde 5 — Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; sürekli gelişimi, katılımcılığı, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararı gözetmeyi, hesap verebilirliği, öngörülebilirliği, hizmette yerindenliği ve beyana güveni esas alırlar.

Halka hizmet bilinci

Madde 6 — Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olmayı hedeflerler.

Hizmet standartlarına uyma

Madde 7 — Kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri ve diğer personeli, kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütürler, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklayıcı bilgileri vererek onları hizmet süreci boyunca aydınlatırlar.

Amaç ve misyona bağlılık

Madde 8 — Kamu görevlileri, çalıştıkları kurum veya kuruluşun amaçlarına ve misyonuna uygun davranırlar. Ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket ederler.

Dürüstlük ve tarafsızlık

Madde 9 — Kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasalılık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler, görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapamazlar, insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunamazlar.

Kamu görevlileri, takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda, her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine uygun olarak kullanırlar.

Kamu görevlileri, gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararı veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar, kamu makamlarının mevzuata uygun politikalarını, kararlarını ve eylemlerini engelleyemezler.

Saygınlık ve güven

Madde 10 — Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranırlar ve görevin gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını davranışlarıyla gösterirler. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen, şüphe yaratan ve adalet ilkesine zarar veren davranışlarda bulunmaktan kaçınırlar.

Kamu görevlileri, halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, işi savaştırmaz, çifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar.

Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunamaz, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenleyemez, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkan veya benzeri çıkarlar talep edemez ve talep olmasa dahi sunulanı kabul edemezler.

Nezaket ve saygı

Madde 11 — Kamu görevlileri, üstleri, meslektaşları, astaticları, diğer personel ile hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı davranırlar ve gerekli ilgiyi gösterirler, konu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirirler.

Yetkili makamlara bildirim

Madde 12 — Kamu görevlileri, bu Yönetmelikte belirlenen etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemde haberdar olduklarında ya da gördüklerinde durumu

yetkili makamlara bildirirler.

Kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutar ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri alırlar.

Çıkar çatışmasından kaçınma

Madde 13 — Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde icra etmelerini etkileyen ya da etkiliyormuş gibi gözükene ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da ilişkide bulunduğu kişi ya da kuruluşlara sağlanan her türlü menfaati ve onlarla ilgili mali ya da diğer yükümlülükleri ve benzeri şahsi çıkarlara sahip olmaları halini ifade eder.

Kamu görevlileri, çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışmasının doğabileceği durumu genellikle şahsen bilen kişiler oldukları için, herhangi bir potansiyel ya da gerçek çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, çıkar çatışmasından kaçınmak için gerekli adımları atar, çıkar çatışmasının farkına varır varmaz durumu üstlerine bildirir ve çıkar çatışması kapsamına giren menfaatlardan kendilerini uzak tutarlar.

Görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması

Madde 14 — Kamu görevlileri; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz ve aracılıkta bulunamazlar, akraba, eş, dost ve hemşehri kayırmacılığı, siyasi kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar.

Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendilerinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yaptıramaz; herhangi bir kurum, vakıf, dernek veya spor kulübüne yardım, bağış ve benzeri nitelikte menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, görevlerinin ifası sırasında ya da bu görevlerin sonucu olarak elde ettikleri resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendilerine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasi veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanamazlar, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklayamazlar.

Kamu görevlileri, seçim kampanyalarında görev yaptığı kurumun kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanamaz ve kullandırmazlar.

Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı

Madde 15 — Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır.

Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir.

Kamu görevlileri, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye alamazlar ve menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, kamu kaynaklarını kullanarak hediye veremez, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çelenk veya çiçek gönderemezler; görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları veremezler.

Uluslararası ilişkilerde nezaket ve protokol kuralları gereğince, yabancı kişi ve kuruluşlar tarafından verilen hediyelerden, 3628 sayılı Kanunun 3. maddesi hükümleri saklı kalmakla birlikte, sözkonusu maddede belirtilen sınırnın altında kalanlar da beyan edilir.

Aşağıda belirtilenler hediye alma yasağı kapsamı dışındadır:

a) Görev yapılan kuruma katkı anlamına gelen, kurum hizmetlerinin hukuka uygun yürütülmesini etkilemeyecek olan ve kamu hizmetine tahsis edilmek, kurumun demirbaş listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınanlar (makam aracı ve belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan diğer hediyeler hariç) ile kurum ve kuruluşlara yapılan bağışlar,

b) Kitap, dergi, makale, kaset, takvim, cd veya buna benzer nitelikte olanlar,

c) Halka açık yarışmalarda, kampanyalarda veya etkinliklerde kazanılan ödül veya hediyeler,

d) Herkese açık konferans, sempozyum, forum, panel, yemek, resepsiyon veya buna benzer etkinliklerde verilen hatıra niteliğindeki hediyeler,

e) Tanıtım amacına yönelik, herkese dağıtılan ve sembolik değeri bulunan reklam ve el sanatları ürünleri,

f) Finans kurumlarından piyasa koşullarına göre alınan krediler.

Aşağıda belirtilenler ise hediye alma yasağı kapsamındadır:

a) Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisi içinde bulunanlardan alınan karşılama, veda ve kutlama hediyeleri, burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve hediye çekleri,

b) Taşınır veya taşınmaz mal veya hizmet satın alırken, satarken veya kiralarırken piyasa fiyatına göre makul olmayan bedeller üzerinden yapılan işlemler,

c) Hizmetten yararlananların vereceği her türlü eşya, giysi, takı veya gıda türü hediyeler,

d) Görev yapılan kurumla iş veya hizmet ilişkisi içinde olanlardan alınan borç ve krediler.

Bu Yönetmelik kapsamına giren en az genel müdür, eşiti ve üstü görevliler, bu maddenin 5 inci fıkrası ve 6 ncı fıkranın (a) bendinde sayılan hediyelere ilişkin bir önceki yılda aldıklarının listesini, herhangi bir uyarı beklemeaksizin her yıl Ocak ayı sonuna kadar Kurula bildirirler.

Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı

Madde 16 — Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanamaz ve kullandırmazlar, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri alırlar.

Savurganlıktan kaçınma

Madde 17 — Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınır; mesai süresini, kamu mallarını, kaynaklarını, işgücünü ve imkanlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranırlar.

Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan

Madde 18 — Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken yetkilerini aşarak çalıştıkları kurumlarını bağlayıcı açıklama, taahhüt, vaat veya girişimlerde bulunamazlar, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat veremezler.

Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık

Madde 19 — Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi veya belgeleri, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verirler.

Üst yöneticiler, ilgili kanunların izin verdiği çerçevede, kurumlarının ihale süreçlerini, faaliyet ve denetim raporlarını uygun araçlarla kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kamu görevlileri, kamu hizmetleri ile ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, bir kaçına veya tamamına, aksine yasal bir hüküm olmadıkça, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamaya dikkat ederler.

Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu

Madde 20 — Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olurlar.

Yönetici kamu görevlileri, kurumlarının amaç ve politikalarına uygun olmayan işlem veya eylemleri engellemek için görev ve yetkilerinin gerektirdiği önlemleri zamanında alırlar.

Yönetici kamu görevlileri, yetkisi içindeki personelin yolsuzluk yapmasını önlemek için gerekli tedbirleri alırlar. Bu tedbirler; yasal ve idari düzenlemeleri uygulamayı, eğitim ve bilgilendirme konusunda uygun çalışmalar yapmayı, personelinin karşı karşıya kaldığı mali ve diğer zorluklar

konusunda dikkatli davranmayı ve kişisel davranışlarıyla personeline örnek olmayı kapsar.

Yönetici kamu görevlileri, personeline etik davranış ilkeleri konusunda uygun eğitimi sağlamak, bu ilkelere uyulup uyulmadığını gözetlemek, geliriyle bağdaşmayan yaşantısını izlemek ve etik davranış konusunda rehberlik etmek yükümlüdür.

Eski kamu görevlileriyle ilişkiler

Madde 21 — Kamu görevlileri, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandıramaz, onlara imtiyazlı muamelede bulunamaz.

Kamu görevlerinden ayrılan kişilere, ilgili kanunlardaki hükümler ve süreler saklı kalmak kaydıyla, daha önce görev yaptıkları kurum veya kuruluşan, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir yüklenicilik, komisyonculuk, temsilcilik, bilirkişilik, aracılık veya benzeri görev ve iş verilemez.

Mal bildiriminde bulunma

Madde 22 — Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüshvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar.

Kurul, gerek gördüğü takdirde mal bildirimlerini inceleme yetkisine sahiptir. Mal bildirimlerindeki bilgilerin doğruluğunun kontrolü amacıyla ilgili kişi ve kuruluşlar (bankalar ve özel finans kurumları dahil) talep edilen bilgileri, en geç otuz gün içinde Kurula vermekle yükümlüdürler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Etik Davranış İlkelerinin Uygulanması ve Etik Kültürün Yerleştirilmesi

Etik davranış ilkelerine uyma

Madde 23 — Kamu görevlileri, görevlerini yürütürken bu Yönetmelikte belirtilen etik davranış ilkelerine uymakla yükümlüdürler. Bu ilkeler, kamu görevlilerinin istihdamını düzenleyen mevzuat hükümlerinin bir parçasını oluşturur.

Bu Kanun kapsamındaki kamu görevlileri, bir ay içinde, Ek-1'de yer alan "Etik Sözleşme" belgesini imzalamakla yükümlüdürler. Bu belge, personelin özlük dosyasına konur.

Kurum ve kuruluşların yetkili sicil amirleri, personelin sicil ve performansını, bu Yönetmelikte düzenlenen etik davranış ilkelerine uygunluk açısından da değerlendirirler.

Personeli bilgilendirme

Madde 24 — Kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen her düzeydeki personel, istihdama ilişkin koşulların bir parçası olarak etik davranış ilkeleri ve bu ilkelere ilişkin sorumlulukları hakkında bilgilendirilir.

Etik kültürün yerleştirilmesi ve eğitimi

Madde 25 — Kurul, etik kültürün yerleştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda her türlü çalışmayı yapar, yaptırır, araştırma, yayın, anket, kamuoyu yoklaması, bilimsel toplantılar ve benzeri etkinlikler düzenler, kamu görevlileri için eğitim programları hazırlar, koordine eder, yürütür veya bu konularda bakanlıklar, diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, mahalli idareler ve konusunda uzman sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapabilir.

Etik davranış ilkelerinin, kamu görevlilerine uygulanan temel, hazırlayıcı ve hizmet içi eğitim programlarında yer alması, kurum ve kuruluş yöneticilerince sağlanır.

Kurumsal etik ilkeleri

Madde 26 — Bu Yönetmelikle belirlenen etik davranış ilkeleri, kapsama dahil kurum ve kuruluşlarda uygulanır. Ayrıca, yürüttükleri hizmetin veya görevin niteliğine göre kurum ve kuruluşlar kendi kurumsal etik davranış ilkelerini düzenlemek üzere Kurulun inceleme ve onayına sunabilir.

Bilgi ve belge isteme yetkisi

Madde 27 — Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, Kurulun başvuru konusu ile ilgili olarak istediği bilgi ve belgeleri süresi içinde vermek zorundadırlar.

Kurul, bu Yönetmelik kapsamındaki kuruluşlardan ve özel kuruluşlardan ilgili temsilcileri çağırıp bilgi alma yetkisine sahiptir.

İnceleme ve araştırma yetkisi

Madde 28 — Kurul, etik davranış ilkelerine aykırı davranış ve uygulamalar hakkında, resen veya yapılacak başvurular üzerine, gerekli inceleme ve araştırmayı yapmaya yetkilidir. Kurul, etik ilkelere aykırı davranış ve uygulamalar hakkında yapacağı inceleme ve araştırmalara esas olmak üzere gerektiğinde yetkili makamlar kanalıyla kurum ve kuruluşlardan bilgi ve belge toplayabilir.

Kurul inceleme ve araştırmasını etik davranış ilkelerinin ihlal edilip edilmediği çerçevesinde yürütür. Kurul yapacağı inceleme ve araştırmayı, en geç üç ay içinde sonuçlandırır.

Kurul, ayrıca kurum ve kuruluşlarda etik davranış ilkelerinin yerleştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda faaliyet, inceleme ve araştırma yapabilir.

Etik komisyonu

Madde 29 — Kurum ve kuruluşlarda, etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmede bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum veya kuruluşun üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik bir etik komisyonu oluşturulur.

Etik komisyonu üyelerinin ne kadar süreyle görev yapacağı ve diğer hususlar, kurum ve kuruluşun üst yöneticisince belirlenir. Etik komisyonu üyelerinin özgeçmiş ve iletişim bilgileri, üç ay içinde Kurul'a bildirilir. Etik komisyonu, Kurul ile işbirliği içinde çalışır.

Görüş bildirme

Madde 30 — Kurul, kurum ve kuruluşların, etik davranış ilkeleri konusunda uygulamada karşılaştıkları sorunlara yönelik olarak görüş bildirmeye yetkilidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Başvuru ve Resen İnceleme Usul ve Esasları

Başvuru hakkı

Madde 31 — 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına İlişkin Kanunda belirlenen esaslara göre, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları ile Türkiye'de oturan yabancı gerçek kişiler başvuruda bulunabilirler. Herhangi bir nedenle Türkiye'de bulunup da başvuru nedeni sayılan etik ilkelere aykırı davranışına tanık olan yabancı, başvuru hakkı açısından Türkiye'de oturuyor kabul edilir. Başvuruda bulunabilmek için başvuranın menfaatinin etkilenmesi koşulu aranmaz.

Ancak, kamu görevlilerini karalama amacı güttüğü açıkça anlaşılan ve başvuranın kimliği tespit edilemeyen başvurular değerlendirmeye alınmaz.

Yargı organlarınca incelenmekte olan veya karara bağlanmış bulunan uyuşmazlıklar hakkında Kurula veya yetkili disiplin kurullarına başvuru yapılamaz. İnceleme sırasında yargı yoluna gidildiği anlaşılan başvuruların işlemi durdurulur. Daha önce Kurulca incelenmiş şikayet konusu, yeni kanıtlar gösterilmedikçe bir daha şikayet konusu yapılamaz ve incelenemez.

Başvuru biçimleri

Madde 32 — Başvurular;

- Yazılı dilekçe,
- Elektronik posta,

c) Tutanağa geçirilen sözlü başvuru yolları ile yapılır.

Başvuru usulü

Madde 33 — Başvuru, gerçek kişiler tarafından adı, soyadı, oturma yeri veya iş adresi ile imzayı kapsayan dilekçelerle, en az genel müdür ve Kurulca genel müdür düzeyinde oldukları kabul edilen EK-2 listede bulunan unvanlarda bulunanlar için Kurul Başkanlığına, diğer görevliler için ise kurum yetkili disiplin kurullarına yöneltilmek üzere ilgili kurum amirliğine yapılır.

Dilekçede, etik ilkeye aykırı davranış iddiasına ilişkin bilgi ve belgeler açık ve ayrıntılı olarak belirtilir. Elde bulunan belgeler dilekçeye eklenir. Başvuru konusu aykırı davranış iddiası, kişi, zaman ve yer belirtilerek somut biçimde gösterilir.

Başvuru dilekçelerinin daktilo ile yazılması veya bilgisayar çıktısı olması koşulu aranmaz. Dilekçelerin okunaklı ve anlaşılır olması yeterlidir. Başvurunun Kurul kayıtlarına geçtiği tarih, başvuru tarihidir. Başvuru dilekçeleri posta yoluyla da Kurula gönderilebilir. Bu durumda dilekçenin Kurul kayıtlarına geçtiği tarih süre başlangıcına esas alınır. Başvurunun tutanağa geçirilmek koşuluyla sözlü yapılması durumunda başvuranın imzası ve adresi de tutanağa alınır.

Elektronik ortamda yapılacak başvurular

Madde 34 — Başvurunun; gerçek kişiler tarafından elektronik posta yoluyla yapılması halinde, başvuru sahibinin adı ve soyadı, oturma yeri veya iş adresi belirtilir. Türkiye’de oturan yabancıların bu yolla yaptıkları başvurularda, pasaport numarası ve uyruğu gösterilir. Elektronik posta yolu ile yapılacak başvurularda, başvurunun Kurulun elektronik posta adresine ulaştığı tarih başvuru tarihidir.

Başvuruların kabulü ve işleme konulması

Madde 35 — Başvuru dilekçeleri kaydedilir ve başvuran hazır ise tarih ve sayı içeren alındı verilir. Kurum ve kuruluşların herhangi bir birimine yanlışlıkla ulaşan başvuru dilekçeleri işleme konulmadan ilgisine göre yetkili disiplin kuruluna veya Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanlığına gönderilir.

a) Kaydedilen başvuru en kısa zamanda Kurul Başkanı veya görevlendireceği üye tarafından bir raportöre verilir.

b) Raportör başvuruyu görev, konu ve kabul edilebilirlik yönlerinden inceleyerek bir ön rapor hazırlayıp Kurul Başkanına sunar.

c) Raportörün raporunda, başvuranın adı, soyadı, şikayet edilen kamu görevlisinin adı, soyadı, görevi, başvuru konusu, raportörün önerisi, adı, soyadı ile tarih ve imzası yer alır.

d) Rapor, Kurul Başkanı veya ilgili üye tarafından, gerekirse ilgili yerlerden gerekli ek bilgi ve belgeler de istenip eklenerek görüşülmek üzere Kurul gündemine alınır.

e) Kurul raporu görüşerek gerekirse incelemeyi derinleştirmek suretiyle ilgili yerlerden gerekli bilgi ve belgelerin istenmesine karar verir. Başvurunun kabul edilebilir bulunması durumunda, şikayet edilen kamu görevlisinin savunması alınır. Savunma süresi, istem yazısının kendisine bildirildiği tarihi izleyen günden itibaren 10 gündür. Sürenin son gününün resmi tatil gününe rastlaması durumunda, tatili izleyen çalışma günü sürenin son günü olarak kabul edilir.

f) Kendisinden bilgi istenen resmi ve özel kurum ve kuruluşlar istenen bilgi ve belgeleri belirlenen süre içinde Kurula vermekle yükümlüdürler.

g) Kurul incelemesini en geç üç aylık süre içinde bitirerek üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir. Bu süre, başvurunun kayda alındığı tarihte başlar.

h) Kurul Üyelerine, incelemelerin gerektirdiği durumlarda iş bölümü çerçevesinde görev verilebilir.

i) İsim ve imza bulunmayan başvuru dilekçeleri ile 33 ve 34 üncü maddelerde belirtilen unsurları içermeyen elektronik posta yolu ile gönderilmiş başvurular işleme konulmaz ve mümkünse durum başvuru sahibine bildirilir.

Gerçeğe aykırı beyanları içerdiği sonradan anlaşılan başvurular, bu durumun anlaşıldığı tarihte işlemde kaldırılır.

Elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda, başvuru sahibi gerçek kişilerin verdiği T.C. kimlik numarası, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünün internet sayfasından başvuru sahibi tarafından verilen kimliğin doğru olup olmadığının tespiti amacıyla gerektiğinde sorgulanır. Gerçeğe aykırı ad ve soyadı ile yapılan başvurular işleme konulmaz.

Elektronik ortamda veya yazılı olarak alınan başvuruların bilgi veya belge güvenliği kurum ve kuruluşlarda genel hükümlere göre sağlanır. Kurula gönderilen bilgi ve belgeler ile Kurul tarafından edinilen bilgilerin değerlendirme ve incelenmesinde gizlilik derecesi bulunanların korunmasında ve saklanması gizlilik ilkesine uyulur. Kurul Başkanı ve Üyeleri ile sekreteryaya personeli, gizlilik ilkesinin gereklerine uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük Kurul Başkan ve Üyeleri ile diğer personelin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder. İncelenmesi biten belgeler yerine geri gönderilir.

Resen inceleme

Madde 36 — Kurulun inceleme yetkisi içinde bulunan bir kamu görevlisinin etik ilkelere aykırı davrandığının çeşitli yollarla öğrenilmesi üzerine Kurul resen inceleme yetkisini kullanabilir.

a) Bu konuda Kurul Başkanınca görevlendirilecek bir üyenin veya raportörün gözetiminde gerekli bilgiler toplanarak hazırlanan rapor Başkana sunulur.

b) Başkan tarafından belirlenecek gündemde konu Kurulda görüşülerek gerekirse inceleme derinleştirilmek suretiyle gerekli bilgi ve belgeler getirtilir. İnceleme 35 inci maddede belirlenen usule göre tamamlanır, gerekli karar verilir.

Toplanma ve karar yeter sayısı ile kararlarda bulunacak hususlar

Madde 37 — Kurul, Başkan veya Başkanın özü nedeniyle toplantıya katılamaması durumunda vekil olarak belirlediği Üyenin Başkanlığında üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve aynı çoğunlukla karar verir.

Kararlarda, başvuranın adı, soyadı ile şikayet edilen kamu görevlisinin adı, soyadı, görevi, karar tarih ve sayısı ile kararın dayandığı belge ve bilgiler, savunma ve inceleme sonucu ile karara katılan Başkan ve Üyelerin ad ve imzaları, varsa azlık oyu, raportörün adı, soyadı yer alır.

İncelenmekte olan başvuru konusunun yargıya götürüldüğü anlaşırsa inceleme bulunduğu aşamada durdurulur ve yargı kararı sonucuna göre değerlendirilir.

Disiplin kurullarında inceleme ve karar verme usulü

Madde 38 — 5176 sayılı Kanun ile bu Yönetmelik kapsamında bulunan ve Kurulun görev alanı dışındaki kamu görevlilerinin etik ilkelere aykırı davrandığı yolunda disiplin kurullarına yapılan başvurular, yetkili disiplin kurullarınca bu Yönetmelikte düzenlenen etik davranış ilkeleri ile başvuru usul ve esasları çerçevesinde incelenir.

Bu kurulların verdiği etik ilkeye aykırı davranışın varlığı veya yokluğu konusundaki kararlar ilgili kurum veya kuruluş yetkilisine, hakkında başvuru yapılan kamu görevlisine ve başvuru sahibine bildirilir. Disiplin kurullarının kararları kamu oyuna duyurulmaz.

Kararlar üzerine yapılacak işlem

Madde 39 — Kararlar Başkan ve Üyeler tarafından imzalanmakla kesinleşir. Kesinleşen karar Başbakanlık Makamına sunulur. Kararlara karşı idari yargı yolu açıktır.

Kurul, başvuruya konu işlem veya eylemi gerçekleştiren kamu görevlisinin etik davranış ilkelerine aykırı işlem ve eylemi olduğunu tespit etmesi halinde bu durumu Başbakanlık, Kurul kararı olarak Resmî Gazete aracılığıyla kamu oyuna duyurur, ancak, Kurul kararlarının yargı tarafından iptali halinde Kurul, yargı kararını yerine getirir ve Resmî Gazete’de yayımlar.

Etik ilkeye aykırı davranışın saptanamadığına ilişkin kararlar da Başbakanlık Makamına ve ilgililere yazılı olarak bildirilir. Bu kararlar kamu oyuna duyurulmaz. Kabul edilebilirliği bulunmayan başvurular hakkında verilen kararlar yalnızca başvuru sahibine iletilir.

Madde 40 — Oluştuğu tarihi izleyen günden başlayarak iki yıl içinde yapılmayan etik ilkelere aykırı davranışlar hakkındaki başvurular incelenmez.

Geçici Madde 1 — Bu Yönetmeliğin Resmi Gazete’de yayımı tarihinden önce gerçekleşen etik ilkelere aykırı davranışlar şikayet ve ihbar konusu yapılamaz.

Geçici Madde 2 — Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden itibaren üç ay içinde kapsam içindeki kamu görevlileri, 23 üncü maddede düzenlenen "etik sözleşme" belgesini imzalarlar ve bu belgeler personelin özlük dosyasına konulur.

Yürürlük

Madde 41 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 42 — Bu Yönetmelik hükümlerini Başbakan yürütür.

(1) Danıştay İkinci Dairesinin 12/12/2017 tarihli ve Esas No: 2016/12183 ; Karar No: 2017/7808 sayılı kararı ile Yönetmeliğe ekli Ek-2 listesinin "D" bölümünün iptaline karar verilmiştir.

EK-1

Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi

Kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;

* Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini artırmak için çalışmayı,

* Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,

* Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,

* Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,

* Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,

* Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikayet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarına ve diğer muhataplarına karşı ilgili, nazık, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,

* Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim.

EK-2

KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULUNUN YETKİ ALANINA GİREN EN AZ GENEL MÜDÜR, EŞİTİ VE ÜSTÜ KAMU GÖREVLİLERİ

A) TBMM ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinde

- Genel Sekreter
- Genel Sekreter Yardımcısı
- Devlet Denetleme Kurulu Üyeleri

B)

1 — Başbakanlık ve Bakanlıklarda

- Müsteşar
- Müsteşar Yardımcısı
- Genel Müdür
- Teftiş Kurulu Başkanı
- Kurul Başkanı (Ek göstergesi 6400 ve üzerinde olanlar)

- Valiler
- Kaymakamlar
- Büyükelçiler, Daimi Temsilciler
- Başbakan Başmüşaviri

2 — Bağlı-İlgili ve İlişkili Kurum ve Kuruluşlarda

- Müsteşar
- YÖK Başkanı, Yürütme Kurulu Üyeleri, Genel Sekreteri ve ÖSYM Başkanı
- Müsteşar Yardımcısı
- Genel Müdür
- Teftiş Kurulu Başkanı ve Diğer Denetim Kurullarının Başkanları
- Genel Sekreter ve Genel Sekreter Yardımcıları (ek göstergesi 6400 ve üzeri)
- Başkan (ek göstergesi 6400 ve üzeri olanlar)
- Düzenleyici ve denetleyici Kurum ve Kurul Başkan ve Yardımcıları
- Kurul Üyeleri
- Kurum ve Kuruluş Başkan Yardımcıları (ek göstergesi 6400 ve üzeri olanlar)

- Kamu İktisadi Teşekkülleri ve bağlı ortaklıklarının Genel Müdürü
- Kamu İktisadi Teşekkülleri Yönetim ve Denetim Kurulu Üyeleri

C) Mahalli İdarelerde

- Büyükşehir Belediye Başkanı

- İl ve İlçe Belediye Başkanları
- Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri ve Genel Sekreter Yardımcıları
- Büyükşehir Belediyesi ve Bağlı Kuruluşları Genel Müdürü
- Büyükşehir Belediyesi Teftiş Kurulu Başkanı
- İl Belediye ve İl Özel İdare Birlikleri ile bunların Üst Birlik Başkanları
- Büyükşehir Belediye Şirketleri Genel Müdürleri, Yönetim ve Denetim Kurulu Üyeleri
- Büyükşehir sınırları içindeki Belediye Başkanları

D) ⁽¹⁾ Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında

- Yönetim Kurulu Başkanı

- Üst Birliklerde Başkan, Yönetim Kurulu Üyeleri ve Genel Sekreter ⁽¹⁾

E) 5176 sayılı Kanun çerçevesinde; ilgili mevzuatında özlük hakları veya emeklilik yönünden müsteşar, müsteşar yardımcısı, genel müdür statüsünde olduğu belirtilenler, Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlardaki diğer yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile teşkilat yapısı ve yürüttükleri hizmetlerin niteliği dikkate alınarak Kurul tarafından en az genel müdür veya eşiti sayılan diğer Kamu Görevlileri.

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI

ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ETİK DEĞER VE İLKELERİ	2
GİRİŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
1.1 TANIMLAR, DEĞERLER İLKELER	2
1.2 TANIMLAR	2
TEMEL DEĞERLER VE İLKELER	3
İKİNCİ BÖLÜM	
ÖĞRETİM ELEMANLARININ SORUMLULUKLARI	4
2.1 Öğretim elemanlarının meslektaşlarına karşı sorumlulukları	5
2.2 Öğretim elemanlarının kendi bilim alanlarına karşı sorumlulukları	5
2.3 Öğretim elemanlarının üniversiteye karşı sorumlulukları	6
2.4 Öğretim elemanlarının topluma karşı sorumlulukları	6
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BİLİMSEL ARAŞTIRMA, YAYIN VE DEĞERLENDİRME ETİĞİ	6
...3.1 Bilimsel araştırma ve yayın etiği	7
...3.2 Bilimsel değerlendirme etiği	8
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
EĞİTİM VE ÖĞRETİM ETİĞİ	8
4.1 Öğretim elemanlarının eğitim ve öğretimle ilgili sorumlulukları	8
...4.2 Öğretim elemanlarının öğrencilere karşı sorumlulukları	9
BEŞİNCİ BÖLÜM	
HİZMET ETİĞİ	10
...5.1 Yükseköğretim kurumları mensuplarının hizmet sunumunda uyacağı etik değer ve ilkeler	10
ALTINCI BÖLÜM	
AKADEMİK YÖNETİM ETİĞİ	11
...6.1 Yükseköğretim kurumları yöneticilerinin uyacağı etik değer ve ilkeler	11

GİRİŞ

Yükseköğretim kurumları, bilimsel araştırma ve yayın, eğitim-öğretim ve topluma hizmet konusunda önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu rol, yükseköğretim kurumu mensuplarını güven ilkesi ve sorumluluk bilincine dayalı olarak muhataplarına karşı etik davranış standartlarına uygun hareket etme yükümlülüğü altına sokmaktadır.

Bu metin ile yazılı hale getirilmiş olan etik değer ve ilkeler, yükseköğretim kurumları mensuplarına, iş yerinde karşılaştıkları etik problemlerin çözümünde ve çalışma arkadaşları ile öğrenciler, yükseköğretim kurumu idarecileri, yükseköğretim kurumu dışındaki kurum ve şahıslar ile ulusal ve uluslararası toplumla ilişkilerinde rehberlik eder.

Yükseköğretim kurumları mensupları, her bireyin değer ve onuruna saygı ilkesi çerçevesinde, gerçeğin takipçisi olmayı, mükemmele ulaşma yönünde çalışmayı ve çalıştırmayı ve demokratik kültürün geliştirilmesi gereğini kabul eder. Bu ilke ve ideallerin gerçekleşebilmesi bakımından, bilimsel araştırma, öğrenme ve öğretme özgürlüğünün korunması ve herkese eşit fırsat ve imkanlar sunulması elzemdir. Yükseköğretim kurumları mensupları, bütün bu süreçleri, aşağıda yer verilen etik değer ve ilkeler rehberliğinde yürütmeyi kabul ve taahhüt ederler.

Bu çalışma, yükseköğretim kurumları mensuplarının mesleki yaşamlarını organize ederken titizlikle uymaları gereken etik değer ve ilkelerin neler olduğunu öğrenmeleri, anlamaları ve uygulamaları için başvuracakları bir rehber niteliği taşır. Burada belirtilen etik değer ve ilkelerin kasıtlı olsun-olmasın, açık veya örtülü olarak ihlali, çeşitli yaptırımların uygulanması sonucunu doğurabilir.

Yükseköğretim kurumları mensupları, eğitim ve öğretim sürecinde çalışma arkadaşları, öğrenciler, aileler ve eğitim-öğretim ağı içerisindeki diğer kimselerin güveni ve saygısını kazanmasını mümkün kılacak davranışlar sergileme ve bunu sürdürülebilir kılma hedefine yönelik olarak buradaki etik değer ve ilkeleri rehber edinmelidir. Bu bakımdan aşağıda ayrıntılı olarak ifade edilen tanımlar, değerler ve ilkeler, tüm eğitimcilerin, etik açıdan değerlendirilebilmelerine elverişli standardı ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM TANIMLAR, GENEL İLKELER, DEĞERLER

A. TANIMLAR

Etik: İnsanların değerleri gözeterek yaşamının temelleri üzerine düşündükleri ve bunlardan yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri düşün alanıdır.

Akademik Etik: Akademisyenlerin bilimsel çalışma ve akademik etkinlikleri sürecinde birikim ve bilgilerini paylaşma ve öğrencilerine aktarmada, bilimsel çalışmaların üretilmesi ve değerlendirilmesinde, toplumun farklı paydaşları ile ilişkilerinde ödüllendirme ve yükseltme aşamalarında, bilim kurumları ve üniversitelerin bilimsel

yetkinliğe dayalı yapılandırılması ve iyi eğitilmiş bilim insanlarının yetiştirilmesi faaliyetlerinin her aşamasında etik davranış kurallarına uymayı ifade eder.

Uydurmacılık (Fabrication): Olmayan veri ve sonuçlar yaratmak,

Yanıltmacılık (Falsification): Kasıtlı olarak veri ve/veya sonuçlar üzerinde değişiklik yapmak ve/veya veri atlamak,

Çifte Yayın (Duplication): Aynı çalışmayı birden fazla yayın ortamında yayımlamak,

Bölerek yayımlama (Slicing): Bir çalışmayı yayın sayısını artırmak amacıyla bölerek yayımlamak,

İntihal/Aşırma (Plagiarism): Bilimsel usullere uygun biçimde gerekli atıfları yapmadan ve kaynak göstermeden başkalarının fikir, veri, eser ve yayınlarını kendisine aitmiş gibi yayımlamak,

Sözde (Armağan) yazarlık: Bir çalışmada (araştırmanın tasarımında, verilerin toplanmasında, değerlendirilmesinde, yayının hazırlanması ve onayında) yeterli katkıda bulunmaksızın yazar olarak görünmek/gösterilmek,

Yazar saklama: Çalışmaya katkısı olduğu halde yazarlar arasında ismine yer vermeme,

Gönüllü katılım ilkesinin çiğnenmesi: Öğrenci veya diğer katılımcı grupları araştırmaya katılmaya zorlamak,

Aydınlatılmış onam almama: Araştırmaya katılan gönüllüleri araştırmanın uygulama adımları ve riskleri hakkında yeterli bilgilendirme yapmadan izinlerini almak,

Gizlilik ilkesinin çiğnenmesi: Katılımcılardan elde edilen kişisel veya kurumsal verileri yasal zorunluluk olmaksızın paylaşmak, araştırmada yer alan katılımcıların kimliklerini saklı tutmamak.

B. GENEL İLKELER

Bu düzenleyici belge beş temel değer ve ilkeye dayanmaktadır:

- (1) Akademik özgürlük ve özerklik;
- (2) Akademik dürüstlük;
- (3) Sorumluluk ve hesap verebilirlik;
- (4) Temel hakların korunması ve güçlendirilmesi;
- (5) Başkalarına saygı;

(1) Akademik özgürlük ve özerklik: Akademik özgürlük, akademik personelin bireysel olarak, kendi özgür tercihlerini yapabilmesi, bu açıdan hiçbir dayatma ve baskı ile karşılaşmaması anlamını taşır. Akademik özerklik, akademi ve akademisyenlerin kurumsal yapı olarak, bir üst otoriteye, dışarıdan gelen emir ve talimatlara bağlı olmaması, akademik ve bilimsel çalışma alanı ve metotlarını özgürce belirleyebilme durumunu ifade eder.

(2) Akademik dürüstlük: Akademik topluluğun üyeleri arasındaki güven ve dürüstlüğü dayalı bağları güçlendiren; toplumun bilime ve bilim insanına güvenini sağlayan; akademik çevrede uyulması gereken etik ilke ve standartlara uygun davranmaktır. Akademik dürüstlük, akademik standartları içtenlikle yerine getirmek ve her türlü akademik etkinlikte dürüst, açık ve sorumlu davranışların korunmasını da içerir.

(3) Sorumluluk ve hesap verebilirlik: Her türlü bilimsel ve akademik davranış ve faaliyetlerden dolayı kişisel ve mesleki sorumluluğun üstlenilmesi; üstlenilen görevlerin gerekli nitelik ve nicelikte yerine getirilmesi, üniversitenin kurumsal kimliği ve itibarının zarara uğratılmaması; finansal ve maddi kaynaklarının en

verimli şekilde kullanılması, diğerk kişi ve birimlerle uyumlu ve etkili şekilde çalışılması anlamına gelir.

(4) Temel hakların korunması ve güçlendirilmesi: Yükseköğretim kurumları, mensuplarının ve toplumun tüm fertlerinin temel insan haklarını korur ve destekler. Bireyler, eylemlerinin ve kararlarının her zaman bu hakları güçlendirip desteklediğini garanti etmelidir.

(5) Başkalarına saygı: Üniversite insanların farklılıklarına saygı duyar ve onlara değerk verir, ayrımcılık ve taciz gibi davranışlara izin vermez. Meslektaşlar, alışanlar, öğrenciler, paydaşlar ve üniversite dışı birimler ve şahıslara saygı ve nezaketle muamelede bulunmak ve ilişki içerisinde olunan tüm şahısların onuru ve ihtiyaçlarını dikkate almak demektir.

C. DEĞERLER

Bilim insanları ve yükseköğretim kurumlarının etik değerklere aykırı davranışlarda bulunmaması esastır. Bilimsel alışmalar güven temeli üzerine kurulur. Bilimsel çalışmaların dürüst ve doğru temellere dayandığına, araştırmacıların verileri doğru yöntemlerle topladığına, uygun analitik teknikler ve istatistikler kullanıldığına, sonuçların uygun rapor edildiğine, inanılır.

Akademik dürüstlük, bilginin araştırılması sürecinde olması gereken en önemli değerklerden birisidir. Araştırma yapan tüm bireylerin, araştırmalarını yürütme ve sunma süreçlerinde var olan akademik dürüstlük standartlarına titizlikle uymaları beklenir. Araştırmacı kendine karşı da dürüst olmalıdır.

Profesyonel standartlara bağlılık araştırma kariyerinde kişisel dürüstlüğün de temelini oluşturur. Araştırma günlük hayattaki dürüstlük, kurallara uygunluk, açıklık, tarafsızlık, güvenilirlik ve başkalarına saygı benzeri etik değerklere dayanmalıdır. Bilimsel standart bu değerklere araştırma sürecinde uyulması anlamına gelmektedir. Araştırma gereçlerinin paylaşımında saydamlık, destek tekliflerinin incelenmesinde adalet, çalışma arkadaşlarına ve öğrencilere gösterilen saygı, araştırma sonuçlarının kamuoyu ile paylaşımında, yazılım ve sunumunda dürüstlük temel ilkelerdir. Araştırma fonlarından sağlanan kaynaklar sorumlulukla kullanılmalıdır. Bir bilimsel çalışmanın tasarımı ve verilerin toplanmasına, rapor edilmesine, yayına dönüşmesinden okuyucuya ulaşmasına kadar geçen süreçte araştırma ve yayın etiğeri ilkelerine uyulması esastır. Bilimsel araştırmanın yayınlanma aşamasında editör ve hakemlerin etik ilkelere riayeti gerekir.

Bilimsel standartlara uymama, etik kuralları ihlal etme derecelendirilebilir. Standartların en ciddi ihlali bilimsel suistimaldir. Bilimsel suistimal *teklif, uygulama ve araştırmanın incelenmesinde veya araştırma sonuçlarının raporlanmasında yanlış bilgi verme, bilgilerle oynama veya akademik hırsızlık (fabrication, falsification veya plagiarism-FFG) olarak tanımlanmaktadır*. Hata veya ihmalle bilimsel suistimal arasındaki en önemli fark aldatma niyetidir.

Akademik kurumlar ve eğitim-öğretim kurumları akademik kültür ve değerklere uygun yapılandırılmalı ve yönetilmelidir. Akademik değerkler arasında liyakat özgün bir yere sahiptir. Bilimsel liyakat tüm akademik yaşamda, öğretim, yönetim ve akademik değerklendirmelerde temel ölçüt olarak kabul edilmelidir. Akademik kültür ve gelenekler

yönetim ve eğitim etiğinde anlamlı yere sahiptir. Yönetim etiği ve eğitim etiği, bilim etiğinden ayrı düşünülemez.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM ELEMANLARININ YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Öğretim elemanlarının meslektaşlarına, kendi disiplinlerine, üniversiteye ve topluma karşı sahip oldukları yükümlülükler vardır

2.1 Öğretim Elemanlarının Meslektaşlarına Karşı Yükümlülükleri

Öğretim elemanlarının meslektaşlarına karşı, bilimsel bir topluluğun üyeleri olmalarından kaynaklanan yükümlülükleri vardır.

Bu doğrultuda, öğretim elemanı;

- (a)** İster akademik ister idari sıfatla olsun, meslektaşlarına karşı saygılı ve adil davranır,
- (b)** Meslektaşlarının akademik özgürlük haklarını savunur,
- (c)** Meslektaşlarının çalışmaları hakkındaki profesyonel görüşlerini veya yargılarını sunarken adil ve nesnel olur; meslektaşları hakkında, bilerek, yanlış ve kötü niyetli açıklamalarda bulunmaz,
- (ç)** Yasal olarak zorunlu olmadıkça meslektaşları hakkında edindiği gizli veya kişisel bilgileri açıklamaz,
- (d)** Meslektaşlarının profesyonel gelişimine etkin olarak yardım eder,
- (e)** Meslektaşlarına karşı politik nedenlerle veya ırk, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, fiziksel engellilik gibi sebeplerle ya da keyfi ve kişisel nedenle ayrımcılık yapmaz,
- (f)** Meslektaşlarının mesleki hak ve ayrıcalıklarını kullanmalarını kasıtlı olarak engellemez ya da reddetmez,
- (g)** Meslektaşlarının mesleki kararlarını etkilemek için özel davranışlarda bulunmaz ve zorlayıcı araçlar kullanmaz.

2.2 Öğretim Elemanlarının Kendi Disiplinlerine Karşı Yükümlülükleri

Bilginin geliştirilmesinin değeri ve saygınlığına olan inançla hareket eden öğretim elemanları, kendilerine yüklenen özel sorumluluğun bilincindedir. Kendi alanlarına karşı olan birincil sorumlulukları, gerçeği aramak ve onu anladıkları şekilde ifade etmektir. Bu amaçla, öğretim elemanları kendilerini bilimsel yetkinliklerinin gelişmesine ve iyileşmesine adanmışlardır.

Bu bağlamda, öğretim elemanı;

- (a)** Kendi akademik alanında güncelliğini korur,
- (b)** Tüm bilimsel çabalarında akademik dürüstlüğü korur,
- (c)** Diğer disiplinleri kötülemez veya üniversitenin diğer programlarındaki ve akademik bölümlerindeki öğrencilerin güvenini azaltacak davranışlardan kaçınır,
- (ç)** Mesleki görevlere başvurularda yanıltıcı açıklamalarda ve mesleki nitelikleri ile ilgili yanlış bildirimlerde bulunmaz ya da yeterliliği ve niteliğiyle ilgili gerçekleri kasıtlı olarak gizlemez,
- (d)** Profesyonel kararını ve davranışını bozabilecek ya da etkileme görüntüsü verebilecek herhangi bir ödülü, hediye, ikramı veya başı kabul etmez,

- (e) Yetkin olmadığı alanlarda proje araştırmacılığı ve bilirkişilik; sınav, tez, atama veya yükseltme jürisi üyeliği yapmaz,
- (f) Aralarında çıkar ilişkisi veya çıkar çatışması bulunan kişilerle ilgili atama ve yükseltme jürilerinde görev almaz.

2.3 Öğretim Elemanlarının Üniversiteye Karşı Yükümlülükleri

Öğretim elemanları, akademik bir kuruluşun üyeleri olarak, her şeyden önce etkin bir öğretici ve bilim insanı olmak için çaba gösterirler.

Bu çerçevede, öğretim elemanı;

- (a) Üniversite içinde çeşitli düzeydeki komite, komisyon veya örgütlenmelerde üniversite yönetimine katılma sorumluluğunu üstlenir.
- (b) Kurum dışında, üniversitedeki görev ve sorumluluklarıyla bağdaşmayan profesyonel etkinliklerle meşgul olmaz ,
- (c) Üniversite kurallarına uygun olarak gerçekleşen işe alma, değerlendirme, yükseltme veya işten çıkarma süreçlerini yerine getirirken liyakat esaslarını gözетerek nesnel ve adil davranır.
- (ç) Bölümün, fakültenin veya üniversitenin tüm personeline saygıyla ve hakkaniyetle davranır, onları kişisel kazanç ve özel işleri için kullanmaz, sözlü veya fiziksel olarak taciz etmez.
- (d) Üniversitenin mali kaynaklarını dürüstlikle kullanır ,
- (e) Kurumsal ve mesleki konumunu kişisel çıkar sağlamak için kullanmaz.
- (f) Üniversitenin olanaklarını kişisel çıkarları için kullanmaz.

2.4 Öğretim Elemanlarının Topluma Karşı Yükümlülükleri

Öğretim elemanlarının farklı toplumsal kesimlere karşı yükümlülükleri vardır. Öğretim elemanları, bu yükümlülüklerinin önceliğini öğrencilerine, meslektaşlarına, kendi disiplinlerine ve kurumlarına olan sorumlulukları ışığında değerlendirirler.

Bu çerçevede öğretim elemanı;

- (a) Toplumun ekonomik, kültürel ve entelektüel kapasitesinin geliştirilmesinde etkin bir rol oynamak için çaba harcar.
- (b) Topluma yönelik açıklamalarında bilimsel bulgular ile kişisel görüşlerini birbirinden ayırt eder.
- (c) Herhangi bir kamusal söylemde, kendi görüşleri ile üniversitenin resmi görüşleri arasında ayırım yapmada dikkatli davranır. Araştırma, öğretim, hizmet ve profesyonel görevlerinde üniversite personeli olarak görüşleri ile kendi özel görüşleri çerçevesinde yaptığı açıklamaların ayırımını açıkça ifade eder.
- (ç) Yetişmesine katkıda bulunan topluma hizmet etmeyi bir toplumsal sorumluluk olarak kabul eder.
- (d) Çalışma alanında toplumun bilinçlendirilmesi için gereken eğitim ve hizmet çalışmalarını gönüllü olarak üstlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BİLİMSEL ARAŞTIRMA, YAYIN VE DEĞERLENDİRME ETİĞİ

Bilim etiği, bilimsel araştırma, araştırma sonuçlarının yayımlanması ve bilimsel değerlendirme süreçlerini kapsar.

3.1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği

Bilimsel araştırma, bir sorunun ortaya konulması ve evrensel bilim yöntemleri kullanılarak konunun araştırılması, irdelenmesi ve değerlendirilmesidir. Bilimsel araştırmalarda uygulanacak temel ilkeler; araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde gerekli yeterliliğe sahip olmak, araştırmanın yapılışı ve bulguların analizi sırasında özeleştiri, dürüstlük ve şeffaflığı korumak, aynı konuda araştırma yapmış veya yapmakta olanların çalışmalarına saygılı olmaktır. Bilimsel araştırma etiği ile ilgili üç önemli ilke, araştırma problemine dürüst yaklaşmak, araştırma sonuçlarını rapor ederken açık ve dürüst davranmak, araştırmaya katılan herkesin katkısını görünür kılmaktır.

Bilimsel bir çalışma, araştırma metodolojisi ve araştırma etiğine uygun olmalıdır. Araştırmaya başlariken, araştırma sürecindeki görevler ve yayınlarda oluşan tüm hakların dağılımı belirlenmelidir. Yanlış veri beyanı ve yalan veri üretmek, başkasının verisini izinsiz kullanmak etik ihlal teşkil eder. Veri toplanması ve analizi için kullanılan bütün kaynaklar (elektronik olanlar dahil) ve metotlar çalışmada sunulmalıdır.

Bilimsel yayının amacı, üretilen ve geliştirilen bilginin ve bilgi birikiminin paylaşılarak yayılmasını ve bunun sonucunda bilimin insanlık yararına geliştirilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan bilimsel bir yayında, yayının içindeki bilgilerin doğru ve tam olması, yayının kasıtlı olarak eksik bilgi içermemesi, bilgilerin üretimi ve geliştirilmesi aşamalarında “bilimsel etiğe” uygun davranılması, ancak bilimsel sistematik içinde geliştirilen ve derlenen bilgilerin ve verilerin yayımlanması, yayının içeriğinin yansız olması, kişisel çıkarlar, kaygılar, politik görüşler ve inançların yayını etkilememesi, yayında yararlanılan bütün kaynakların atıf yapılarak belirtilmesi, yayındaki bilginin üretilmesinde, derlenmesinde, ölçülmesinde ve yayına hazırlanmasında payı olanların katkılarının yazar olarak ya da teşekkür edilerek belirtilmesi gerekir.

Başkasına ait (yazılı, basılı ve elektronik ortamdaki) bir eseri ve sanatsal uygulamaları olduğu gibi alarak kendi adına sunmak, bir bölümünü bilimsel yayın kurallarına uygun bir biçimde atıfta bulunmadan kendi eseri gibi sunmak, bulguları, sanatsal uygulamaları bunların alıntı olduğunu açıkça gösterecek şekilde (yazılım tipini değiştirerek, italik yazarak ve tırnak içinde göstererek, metin içinde işaretleyerek, dipnot yada kaynakçada belirterek) dile getirmeden sunmak, farklı kelimeler kullanarak veya cümleler kurarak değiştirip sunmak, bilgi ve düşünceleri, uygulamaları kendi fikriymiş gibi sunmak aşırma biçimleridir. Atıfta bulunurken eksik bilgi vermek, alıntı kaynağına ait uygun bilgi vermemek, kaynağı unutup kendi fikriymiş gibi anımsayarak kullanmak (bilinç altı yanılısama) ise aşırmanın ince tipleridir.

Bir kongre veya toplantıda yayınlanan bir yayın zeti, yayının basılmak üzere sunulmasını engellemez. Ancak bu yayının toplantı veya kongrelerde sunulmuş olduğu o yayının basılmak üzere yapıldığı başvuruda belirtilmelidir. Bir çalışmanın farklı dillerde tekrar basılması kabul edilebilir; ancak, basılmak üzere başvururken ilk yayından mutlaka bilgi verilmeli ve yayında atıf bulunmalıdır. Yazarlar bir dergiye başvururken,

başka bir dilde ve benzer yayınlar basım safhasındaysa bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi vermelidirler.

Yayınlarda yazarlık hakları gözetilmelidir. Yazarlık hakkı, Uluslararası Editörler Birliği'nin belirlediği gibi araştırmanın ve yayının tüm aşamalarında görev ve sorumluluk almak anlamına gelir. Daha sonra çıkabilecek bazı anlaşmazlıkları baştan önlemek için, çalışmanın başında, kimlerin yazar, kimlerin destek verenler olarak kabul edileceği ve kimlere teşekkür edileceği hususlarında karar verilmesi uygundur. Araştırmaya verilen katkı oranında isim sıralaması belirlenir.

3.2. Bilimsel Değerlendirme Etiği

Yayın değerlendirmeleri, akademik yükseltmeler, bilirkişilikler, sınav jürileri ve dergi hakemliklerinde gözetilmesi gereken temel etik değer ve ilkeler vardır:

Bu çerçevede öğretim elemanı

- (a)** Bağımsız ve tarafsız davranır,
- (b)** Dürüst davranmak, doğruyu söylemek, gizlilik ilkesine riayet etmede hassasiyet gösterir,
- (c)** Eşitlik ilkesine uygun hareket eder,
- (ç)** Ön yargılı davranmaz, tutarlı hareket eder, bilimsel değerlendirmelerde tanımlayıcı, net ve açık olur,
- (d)** Kendine verilen değerlendirme süresine uyar; değerlendirme süreçlerinde sadece eleştiri yapmaz, yapıcı geri bildirim ve önerilerde bulunur,
- (e)** Hakemlik görevlerini esinlenmeler, fikir hırsızlıkları yaparak kötüye kullanmaz; haksız çıkar sağlamaz,
- (f)** Bilimsel gereklilikler dışında bir makalenin yayınıni engellemez ya da geciktirmez
- (g)** Hakem belirlemelerinde bilimsel gereklerin dışına çıkmaz, alanla ilgili çalışanların hakem olarak belirlenmesine özen gösterir,
- (h)** Alanı dışındaki değerlendirme taleplerini reddeder.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM EĞİTİM VE ÖĞRETİM ETİĞİ

4.1 Öğretim Elemanlarının Eğitim ve Öğretim Sürecindeki Sorumlulukları

Öğretim elemanlarının eğitim-öğretim sürecinde uymakla yükümlü oldukları etik değer ve ilkeler vardır.

Bu çerçevede öğretim elemanı;

- (a)** Derslerini, yetkili kurulların onayladığı program içeriğine uygun olarak verir,
- (b)** Engelli öğrencilere ilgili yasaların gerektirdiği destek ve yardımı sağlar,
- (c)** Ders programında belirlenen yer ve zamanda dersinde bulunur,
- (ç)** Verdiği tüm dersler için yazılı bir ders planı hazırlar ve bu ders planını ilk dersten itibaren her öğrencinin erişimine açar. Bir ders planında yer alması gereken bilgiler şunlardır:
 - (aa)** Ders hakkında genel bilgiler (ders kodu ve adı, ön koşullar, haftalık çalışma planı, öğretim elemanının adı, oda numarası, telefon numarası, e-mail adresi vb.)
 - (bb)** Bölüm ve birim tarafından daha önce kabul edilmiş ders amaçları,

- (cc) Öğretim yöntemleri (anlatım, tartışma, laboratuvar çalışması vb.),
- (çç) Ders için gerekli materyaller (kitaplar, broşürler, kütüphane kaynakları vb.)
- (dd) Dersin içeriğini oluşturan ana ve yan konular,
- (ee) Ders için gerekli okuma, yazma ödevleri ya da sözlü çalışmalar ve bunların tahmini tarihleri,
- (ff) Öğrencinin akademik başarısını değerlendirmede kullanılacak yöntem ve ölçütler,
- (gg) Akademik dürüstlüğü aykırı davranışlarla ilgili açıklamalar,
- (hh) Öğretim elemanının görüşme saatleri,
- (d) İlgili yasalar gereğince öğrencilerin derslerden aldıkları notları, mahkeme kararı ve öğrencinin yazılı izni olmadıkça açıklayamaz. Öğrencilerin notları eğitsel ve yasal gereklilikler açısından yalnızca üniversite yönetimi, öğretim elemanı ve ilgili personel tarafından görülebilir.
- (e) Yetkili makamlardan izin almaksızın veya geçerli mazereti olmaksızın ders ya da üniversite ile ilgili görevlerinde devamsızlık yapamaz.

4.2. Öğretim Elemanlarının Öğrencilere Karşı Yükümlülükleri

Bir öğretici olarak öğretim elemanları, öğrencilere saygı duyar; entelektüel bir yol gösterici ve danışman olarak bu rollerine tam bir bağlılık gösterir. Bu çerçevede öğretim elemanları;

- (a) Öğrencileri araştırma ve öğrenmeye teşvik eden ve cesaretlendiren bir ortam yaratır,
- (b) Öğrencileri mesleğin ya da disiplinin temel değer ve ilkelerini öğrenmeye, fikirlerini serbestçe ifade etmeğe ve bağımsız düşünmeğe teşvik eder,
- (c) Her dersin/programın öğrenme çıktılarını açık hale getirir, dersin gerekliliklerini ve başarı ölçütlerini belirler,
- (ç) Öğrencilerin çalışmalarını ve performanslarını adil-tarafsız ve dürüst olarak değerlendirir, değerlendirmeleriyle öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlar, zamanında ve yapıcı geri bildirimler verir,
- (d) Öğrencilerin çalışmalarını ve sınavlarını zamanında değerlendirir ve duyurur,
- (e) Öğrencilerin öğrenme özgürlüklerini korur, öğrenme haklarına zarar verecek uygulamalara izin vermez,
- (f) Öğrencilerin derslerle ilgili değerlendirmelerini dikkate alır,
- (g) Yasal olarak açıklanması gerekenler dışında, öğrencilerin özel-kişisel bilgilerine saygı gösterir, bu bilgileri gizli tutar,
- (h) Öğrencilere, öğretim sürecinde, diğer çalışmalarda ya da kamu hizmetlerinde taşımaları gereken mesleki ve entelektüel yükümlülüklerini bildirir,
- (ı) Kişisel çıkarları için öğrencilerini istismar etmez ya da ortaklaşa hazırlanan bir çalışmayı öğrencilerin katkılarını belirtmeden sunmaz,
- (i) Öğrencilere referans olurken adil ve nesnel davranır,
- (j) Öğrencilerle arasında, mesleki profesyonellik sınırlarını aşacak ölçüde kişisel yakınlık ve ilişkilere izin vermez,
- (k) Her türlü tacizin hiçbir biçimde kabul edilemez olduğunu bilir ve buna göre davranır,
- (l) Öğretim verdiği alanda, öğrencilerin güncel ve kaliteli eğitim alabilmesi için araştırmalar yaparak uzmanlığını sürekli geliştirir,

- (m)** Öğrencilerin farklı yeteneklere ve özelliklere sahip olduklarını kabul eder ve her bir öğrencinin entelektüel ve kişisel gelişimine katkı sunmaya çalışır,
- (n)** Hassas konulara değinirken öğrencilerin duygu ve düşüncelerine saygı duyar,
- (o)** Öğrencilerin yüksek mesleki etik değerlerle yetişmeleri ve çok yönlü gelişmeleri için onlara davranışları ile örnek olur,
- (ö)** Öğrencilerin birbirlerine ve öğretim elemanlarına karşı saygı duymalarını teşvik eder,
- (p)** Öğrencileri, öğrenmelerine engel olacak ya da sağlıklarına ve güvenliklerine zararlı olan ortamlardan korumaya özen gösterir,
- (r)** Öğrencilerden herhangi bir ikramı veya hediye kabul etmez.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HİZMET ETİĞİ

5.1 Öğretim Elemanlarının Hizmet Sunumuna İlişkin Etik Değer ve İlkeler

Öğretim elemanlarının hizmet sunumlarında dikkate almaları gereken etik değer ve ilkeler vardır. Bu çerçevede öğretim elemanları;

- (a)** Topluma hizmet kapsamındaki eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket eder; görevini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapamaz; insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunamaz,
- (b)** Toplumsal konulara (çevre, sağlık, eğitim, adalet vb.) duyarlılık göstererek, insanlığın yararını gözetir,
- (c)** Üniversite dışındaki herhangi bir etkinliğe ya da çalışmaya katılmak için Üniversiteye karşı yükümlülüklerini aksatmaz,
- (ç)** Üniversite dışında yürüttüğü gelir getirici nitelikteki işleri, mevcut yasal düzenlemelere ve dürüstlük ilkesine uygun olarak yapar,
- (d)** Ticari reklam aracı olmaktan uzak durur,
- (e)** Kurumsal ve mesleki unvan ve konumunu kişisel çıkar sağlamak için kullanmaz,
- (f)** Üniversite dışı etkinliklerde üniversitenin toplum içindeki yerini ve saygınlığını korur,
- (g)** Topluma yönelik görüşlerini, adil, doğru, eksiksiz ve nesnel bir şekilde açıklar,
- (h)** Dürüstlük ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek etkinliklerden uzak durur,
- (ı)** Kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütür, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklamaları yaparak onları hizmet süresi boyunca aydınlatır,
- (i)** Keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunmaz, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenlemez, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkan veya benzeri çıkarlar talep etmez ve bu maksatla sunulana kabul etmez,
- (j)** Hizmet konusu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirir,

(k) Etik ilkelerle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmasının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemten haberdar olduğunda ya da gördüğünde durumu yetkili makamlara bildirir,

(l) Çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, kaçınmak için gerekli adımları atar, farkına varır varmaz durumu ilgililere bildirir,

(m) Görev, unvan ve yetkisini kullanarak kendisi, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlamaz ve aracılıkta bulunmaz,

(n) Görev, unvan ve yetkisini kullanarak çıkar amacıyla kendisinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yapmaz veya yaptırmaz,

(o) Görevinin ifası sırasında ya da bu görevin sonucu olarak elde ettiği resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendisine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasal veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanmaz; görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklamaz,

(ö) Yürüttüğü görevle ilgili bir iş, hizmet veya çıkar ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendisi, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye almaz ve çıkar sağlayamaz,

(p) Kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınır; mesai süresini, kaynaklarını, işgücünü ve imkanlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranır.

ALTINCI BÖLÜM

AKADEMİK YÖNETİM ETİĞİ

Akademik kurum yöneticileri bilim etiği ilkelerini çiğneyenlere karşı konumlarına bakmaksızın etkin ve kararlı bir tutum sergilemek zorundadır. Herkes, dış denetimden muaf olmadan her koşulda akademik etik ilkeleri korumalı ve savunmalıdır. Tüm inceleme ve soruşturmalarda gizlilik ve masumiyet karinesi önemle gözetilmelidir.

Güven ve huzurun olmadığı, çalışma barışının sağlanmadığı ortamda bilimsel verimlilik söz konusu değildir. Yöneticiler akademik ortamda huzur ve güveni sağlamak zorundadır. Fiziksel şartların ve araştırma ortamının, teknik ekibin ve desteğin sağlanması yönetimin sorumluluğundadır.

Etik dışı tutum ve davranışları incelemek amacıyla yükseköğretim kurumlarında kurulan etik kurullar tarafsız ve bağımsız olmalı, kurum yöneticileri paylaşılan sorumluluk bağlamında alınan kararların arkasında durmalıdır.

Yükseköğretim kurumları yöneticilerinin de uymakla yükümlü olduğu etik değer ve ilkeler vardır. Bu çerçevede yöneticiler;

(a) Öğretim elemanlarının kişisel onurunu, mesleki saygınlığını tanır ve etik ilkelerin en vazgeçilmez/devredilmez değerler olduğuna inanır,

(b) Öğretim elemanları arasında din, ırk, dil, etnik köken ve cinsiyet ayrımı yapmaz,

(c) Akademik özerkliğin gerçekleşmesi için çalışır; akademik özgürlüğe, farklı düşünce ve görüşlere saygıyı üniversite yaşamının temel değeri olarak görür,

(ç) Öğretim elemanlarının atama ve yükseltme başvurularının değerlendirilmesinde, üniversite senatosunca kabul görmüş akademik performans ölçütlerini esas alır; üniversiteye eleman alımında, yükseltme ve atamalarda profesyonel standartların dışına çıkmaz. Akademik birimlerin akademik kadro ilanlarında aranan özel nitelik tariflerinde liyakat kuralının ihlal edilmemesine azami özen gösterir;

(d) Adam kayırmacılığın, rüşvetin, her türlü bezdirme ve yıldırmanın ciddi etik ihlallere yol açtığını ilan ederek, bunlarla mücadeleyi üniversite yaşamının öncelikleri arasına alır,

(e) Taciz, bezdirme ve yıldırma gibi davranışların etik dışı davranışlar olarak tümüyle akademik yaşamın dışında kalması için her türlü eğitim, bilinçlendirme, bilgilendirme önlemlerini almayı; bu türden davranışlara maruz kalanlarla dayanışmayı ilke edinir,

(f) Öğretim elemanlarının yurt içi veya yurt dışı bilimsel faaliyetlere katılımlarında eşitlik ve liyakat ilkelerine göre davranır,

(g) Özlük haklarını kısıtlayıcı, kişilerin kariyerlerine zarar verici engellemelerden uzak durur,

(h) Öğretim elemanlarının bilim, sanat, araştırma ve yayınlarından doğan yasal haklarının korunmasını gözetir,

(ı) Akademik birim yöneticilerinin ve öğretim elemanlarının ders yükü/ek ders yükü taleplerini, öğretim elemanının uzmanlık alan ve yetkinliğini gözeterek hakkaniyet ilkesi çerçevesinde dağıtımını sağlar,

(i) Öğrenci, çalışan ve öğretim elemanı olan her kişiyi, statüsü ve görevi ne olursa olsun, eşit bireyler olarak görür,

(j) Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan her türlü ayrımcılığa karşı gerekli önlemleri alma konusunda duyarlı davranır,

(k) Üniversite kaynaklarının kullanımında ve işlerinin yürütülmesinde, tüm üniversite yöneticilerinin, yasal incelmelere açık ve hesap verebilir şekilde davranmaları esastır,

(l) Görevleri sırasında edindikleri gizli verileri, bilgi almaya yetkili olmayan kimselere, yetkisi olmadan açıklamaz,

(m) Üniversiteyle iş yapan veya yapmak isteyen herhangi bir kişi, firma veya kuruluştan kişisel çıkar amaçlı hediye, borç veya ikram kabul etmez,

(n) Etik kurulların bağımsız çalışması için uygun koşulları sağlar, etik kurul kararlarını hakkaniyetle hayata geçirir, etik dışı tutum ve davranışlara sessiz kalmaz. Etik ihlal yaptığı kesinleşen kişilere yönetim görevi verilmez, görevde iken etik dışılık saptanmışsa gereği yapılır ve idari görevden uzaklaştırılır,

(o) Anayasal ve yasal zorunluluklar gereği mahkeme kararlarının zamanında ve usulüne uygun olarak yerine getirilmesinde hassasiyet gösterir,

(ö) Politik organlar ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerinde tarafsızlık ilkesine riayet eder.

T. C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI
GENEL KURUL KARARLARI

Oturum Tarihi : 10.11.2016

Oturum No. : 23

KARAR.2016.23.497

Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi incelendi. Yapılan inceleme neticesinde; söz konusu Yönergenin aşağıdaki şekliyle uygun olduğuna karar verildi.

**YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ YÖNERGESİ**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak

Amaç

Madde 1 - (1) Bu Yönerge, bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken etik kurallarını ve yükseköğretim kurumlarının kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Kapsam

Madde 2 - (1) Bu Yönerge,

- a) Yükseköğretim kurumları mensuplarınca veya yükseköğretim kurumlarıyla ilişkisine bakılmaksızın kişilerce yürürlükteki mevzuat hükümleri uyarınca akademik unvanların elde edilmesi aşamasında ve sonrasında yapılan her tür bilimsel araştırma ve çalışmalar ile gerçekleştirilen bilimsel etkinlikler, desteklenen ve/veya yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
- b) Lisans üstü eğitim sırasında yapılan tez ve bilimsel yayınlar ile yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
- c) Yükseköğretim kurumları mensuplarınca yurtiçinde ve yurtdışında her çeşit basın, görsel ve işitsel yayın organlarında yayımlanan ya da yayımlanmak üzere gönderilmiş olan her tür yayımla ilgili yayın etiği sorunlarını,
- ç) Yükseköğretim kurumları mensuplarınca biyomedikal araştırmalarda kullanılacak deneklerde ve ekoloji ile ilgili çalışmalarda yapılan etik ihlallerini kapsar.

İB.

Dayanak

Madde 3 – (1) Bu yönerge 2547 sayılı Kanunun 24 üncü, 42 inci ve 65 inci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler

Madde 4 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

- a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,
- b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,
- c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
- ç) Tekrar yayım: Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
- d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
- e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

(2) Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

- a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
- b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
- c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek,
- ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,
- d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,

- e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,
- g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,
- h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,
- ı) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.
- i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak.
- j) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,
- k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,
- l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak,

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Haller

Madde 5 - (1) Bir başkasının özgün üslup ve ifadesinin aynen kullanmamak şartıyla, anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yükseköğretim Kurumlarında Yer Alan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları

Kurulların oluşumu

Madde 6 - (1) Yükseköğretim kurumları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları sosyal ve beşeri bilimler, sağlık bilimleri ve fen ve mühendislik bilimleri alanlarında oluşturulur. Bu kurullar yükseköğretim kurumlarının ilgili bilim alanlarında görev yapan profesör unvanına sahip öğretim üyeleri arasından iki yıllık süreyle rektör tarafından seçilen yedişer üyeden oluşur. Yükseköğretim kurumları bünyesinde yukarıdaki koşulları sağlayacak yeterli sayıda profesör unvanına sahip öğretim üyesinin bulunmaması durumunda yedi üyeden oluşan bir adet bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu oluşturulabilir.

(2) Gerekli görülmesi halinde çalışmaların verimliliğini sağlamak amacıyla farklı bilim alanları için farklı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulabilir.

(3) Belirlenen kurul üyeleri hakkında etik ihlalinde bulunduklarına dair kesinleşmiş bir adli veya idari karar bulunmamalıdır.

(4) Etik kurallarına aykırı eylemi tespit edilen etik kurulu üyesinin görevi, rektörün bu konudaki kararının kendisine tebliği ile sona erer.

(5) Görev süresi biten bir üye aynı usulle yeniden seçilebilir. İzinsiz ve özürsüz olarak üst üste üç toplantıya katılmayan veya en az altı ay süreyle izinli olan üyenin, üyeliği kendiliğinden sona erer. Herhangi bir nedenle boşalan üyelik için, aynı usulle yeni üye seçilir.

(6) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları başkanları rektör tarafından seçilir. Her bir bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu başkanı kurul üyeleri arasından bir kişiyi başkan yardımcısı olarak seçer. Başkanın görevinin sona ermesiyle birlikte başkan yardımcılığı görevi de sona erer.

(7) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının sekretaryası yükseköğretim kurumlarının hukuk müşavirliği tarafından yürütülür.

Kurulların görevleri

Madde 7 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görevleri şunlardır:

a) Etik ihlal iddialarını incelemek; inceleme kapsamında Rektörlük aracılığıyla gerektiğinde bilirkişi veya uzman görüşü almak, ilgili kişi ve kurumlarla yazışmalar yapmak, bilgi istemek ve inceleme kapsamında gerekli diğer işlemleri yapmak,

b) İnceleme sonucunda alınan kararları rektöre sunmak,

c) Akademik, araştırma ve yayın etiği konularında muhtemel etik dışı eylemleri ortadan kaldırmak için, ilgili birim ya da kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak eğitici faaliyetler düzenlenmesini sağlamak üzere rektöre önerilerde bulunmak.

Etik kurullarının toplantı usul ve esasları

Madde 8 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve karar alır. Başkanın katılmadığı toplantılarda başkan yardımcısı, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları toplantılarına başkanlık eder.

(2) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları çalışmalarını bizzat yürütür. Ancak gerektiğinde alanında uzman bilirkişilerden görüş de alabilir.

(3) Aşağıdaki kişiler bu düzenleme kapsamında yapılan incelemelerde bilirkişi ve uzman olarak görevlendirilemez:

a) İlgilinin lisansüstü tez danışmanları ve doçentlik jürilerinde görev almış öğretim üyeleri,

b) İlgilinin kendi üniversitesinde görev yapan öğretim üyeleri,

c) İlgilinin eşi ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan veya sıhrî hısımları,

CB.

ç) İlgili ile aralarında husumet bulunan kişiler.

(4) İlgilinin çalıştığı bilim alanında öğretim üyesi bulunmaması halinde, en yakın bilim alanında çalışan öğretim üyeleri arasından bilirkişi görevlendirilebilir. Ayrıca etik ihlal iddiasının hukuki anlam ve kapsamına ilişkin olarak bir hukukçu bilirkişi de görevlendirilebilir. Birden fazla bilirkişi atanması halinde her bilirkişi ayrı rapor tanzim eder.

(5) Bilirkişiler dosya kendilerine ulaştığı andan itibaren en geç bir ay içerisinde konuya ilişkin raporunu kendisine gönderilen örneğe uygun olarak hazırlayıp gönderirler. Bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en çok bir ay uzatılabilir.

(6) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üyeleri kendileriyle, kendilerinin daha önce birlikte çalışma yaptıkları kişilerle ve etik ihlalde bulunduğunu iddia ettikleri kişilerle ilgili etik ihlali iddialarının görüşüldüğü toplantılara katılamazlar.

Etik kurullarına başvuru ve kurulların çalışma esasları

Madde 9 - (1) Yükseköğretim kurumuna ulaşan etik ihlal iddiaları, yükseköğretim kurumu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında incelenir.

(2) Söz konusu iddialar ile ilgili tüm bilgi ve belgeler bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarına iletilir.

(3) Yükseköğretim kurumu, gönderilen her başvuru dosyası için ayrı dosya açar.

(4) Yükseköğretim kurumuna gönderilen ve etik ihlal iddiası içeren şikâyet ve ihbar dilekçelerinde, kişilerin doçentlik başvuru sürecinin devam ettiğinin de belirtilmesi halinde hakkında etik ihlal iddiası bulunan kişinin devam eden bir doçentlik başvurusunun bulunup bulunmadığı hususu yükseköğretim kurumu tarafından derhal Üniversitelerarası Kurul Başkanlığından sorulur. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığınca devam eden doçentlik başvurusunun bulunduğu bildirilmesi halinde iddialar ile ilgili tüm bilgi ve belgeler Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına gönderilir.

(5) Etik ihlali iddiası sebebiyle hakkında inceleme başlatılan kişilerden iddialara ilişkin olarak gerekli bilgi ve belgelerle birlikte yazılı savunmaları istenir. İlgili kişiler, savunma talep yazısının kendilerine ulaştığı tarihten itibaren on beş gün içerisinde savunmalarını vermedikleri takdirde, bu durumun savunma istem yazısında belirtilmesi koşuluyla kurul, diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak karar verebilir. Hakkında inceleme başlatılanlar, yazılı savunmalarını sunmak üzere iddiaları içeren evrakların bir örneğinin kendilerine verilmesini talep etmeleri halinde, incelemeyi yürüten ilgili kurulca savunma istenmesi yönünde bir karar alınmaksızın da doğrudan yazılı savunmalarını sunabilirler. Ancak bu halde bu kişilerden yeniden yazılı savunma istenmeden de incelemeye devam edilebilmesi için, iddiaları içeren evrakların teslimine ilişkin tutanakta, teslim tarihinden itibaren on beş gün içerisinde savunmasını vermedikleri takdirde diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak karar verileceğinin açıkça belirtilmesi şarttır. Gerekli görülen hallerde savunma sözlü olarak da alınabilir.

(6) Alınacak kararlar, ilgili bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunda tartışmaya açıldıktan sonra oylanır ve kurul üyelerince imzalanır. Karara muhalif kalan üye karşı oy gerekçesini yazmak zorundadır.

ÖB .

(7) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarınca alınan nihai kararlar inceleme raporu niteliğinde olup, bu kararlar onaylanmak ya da başka bir karar alınmak üzere rektöre sunulur.

(8) Kurul üyeleri, uzman ve bilirkişiler yaptıkları incelemeyle ilgili edindikleri bilgi ve belgeleri açıklayamazlar.

(9) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının inceleme sürecinde diğer kurum ve kuruluşlarla her türlü yazışmalar rektörlük aracılığıyla yapılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

İnceleme sonucunda yapılacak işlemler

Madde 10 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerde bulunduğu tespit edilen kişiler hakkında ilgili mevzuat uyarınca gerekli disiplin işlemleri ile diğer idari, hukuki ve cezai işlemler yükseköğretim kurumu tarafından yapılır.

(2) Etiğe aykırı eyleme konu olan eserle daha önce akademik unvan elde edilmiş ise kişi hakkında yapılan işlemler sonucunda alınan etik ihlal kararı sebebiyle bu unvanın geri alınıp alınmayacağı hususu da ilgili yükseköğretim kurumu tarafından değerlendirilir.

(3) Etiğe aykırı eylemlerin gerçekleşmesi halinde asıl müellif, zarar gören veya hakları olumsuz etkilenen kişi ve kuruluşların rıza göstermesi ilgililerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

(4) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı bir eylemin tespit edilmesi halinde yükseköğretim kurumu tarafından ilgili yayının ortak yazarlarının görev yaptıkları kamu kurumuna da bilgi verilir.

(5) Etik ihlal kararları en geç bir ay içerisinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilir.

Gizlilik

Madde 11 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının kararları, genel düzenlemeler dışında gizlidir, etik kurulların tespitleri hakkında bu Yönergede belirtilen kişi ve kuruluşlar ile başvuru sahibinden başkasına bilgi verilmez.

Yeniden inceleme

Madde 12 – (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında daha önce incelenen ve esası hakkında bir karar verilen eserlere ilişkin aynı iddialarla yapılan başvurularda yeniden bir inceleme yapılamaz. Bu halde eserlerin ve eserlere ilişkin iddiaların tamamen aynı olduğunun ilgili bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarınca tespit edilmesi şarttır.

Etik ihlallerine ilişkin kayıtlar

Madde 13 - (1) Bu düzenleme kapsamında yapılan inceleme sonucunda alınacak kararlar yükseköğretim kurumu tarafından gizlilik ilkesine riayet edilmek suretiyle uygun bir şekilde dosyalanıp saklanır.

B.

(2) Doçentlik sınavına başvuruda bulunan adaylar dışında kalan kişiler hakkındaki bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin şikayet ve ihbar başvuruları, iddiada bulunulan kişinin eylemi gerçekleştirdiği sırada bağlı bulunduğu yükseköğretim kurumunca değerlendirilerek karara bağlanır.

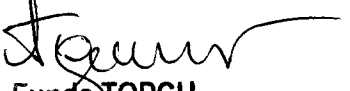
Yürürlük

Madde 14 - (1) Bu Yönerge, Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 15 - (1) Bu Yönerge hükümlerini Yükseköğretim Kurulu Başkanı yürütür.

Geçici Madde 1 – (1) Yükseköğretim kurumları etik kurullarını, bu Yönergede belirtilen yeni kriterlere uygun olarak Yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç üç ay içinde oluştururlar.

Funda TOPÇU
Uzman